

มูลนิธิศึกษาและเผยแพร่พระพุทธศาสนา
Dhamma Study and Support Foundation

แนวทางเจริญวิปัสสนา

เล่ม ๒๗ ตอนที่ ๒๖๑ – ๒๗๐

บรรยายโดย

สุจินต์ บริหารวนเขตต์

แนวทางเจริญวิปัสสนา

๒๖๑

โดยการศึกษา ได้ยินเมื่อสักครู่นี้ดับไป ที่เห็นในขณะนี้ก็ต้องดับ เพราะถ้าไม่ดับ จิตอื่นก็เกิดไม่ได้ นี่เป็นขั้นของการพัง

เพราะฉะนั้น ขั้นที่จะเจริญสติปัญญาจนกระทั่งแทงตลอดในสภาพธรรมนั้น จะผิดจากความจริงไปได้อย่างไร ในเมื่อรูปเกิดดับอย่างรวดเร็ว จะให้เที่ยงอยู่ได้อย่างไร แต่ว่าสัญญาความจำต่างหากที่จำไว้ว่าคงสภาพเดิม มหาภูตรูปยังดับ สิ้นวันณะที่อาศัยเกิดกับมหาภูตรูปจะไม่ดับได้อย่างไร แต่เพราะว่าปัญญายังไม่ได้พิจารณาจนแทงตลอด

ปัญญาของผู้ที่เจริญสติปัญญากำลังเริ่มพิจารณานามนั้นบ้าง รูปนี้บ้าง เมื่อมีนามและรูปปรากฏเกิดขึ้น ปัญญาของผู้ที่กำลังเริ่มเจริญสติปัญญาก็รู้ได้จริง ๆ ว่า ระลึกรู้พิจารณาลักษณะของนามใดรูปใด ทางทวารไหนมากกว่าทวารอื่น หรือว่ามี ความรู้ยิ่งขึ้น เพิ่มขึ้นทางทวารไหนมากกว่าทวารอื่น

ถ้าทางตายังไม่คลาย ยังไม่แยกออกจากทวารอื่น ก็เพราะว่าพิจารณาทางทวารอื่นมากกว่าทางตา หรือว่าทางตาอาจจะพิจารณาน้อยเหลือเกิน หรือว่ายังไม่ได้เริ่มพิจารณาจนกระทั่งเป็นปัญญาที่ละคลายว่า สิ่งที่กำลังปรากฏทางตานี้ก็เป็นเพียง สิ้นวันณะที่ปรากฏทางตาเท่านั้น เมื่อยังไม่คลาย จะไปประจักษ์การเกิดขึ้นและดับไปได้อย่างไร

ที่จะประจักษ์การเกิดขึ้นและดับไป จะต้องรู้ชัดเป็นวิปัสสนาญาณแต่ละขั้น และละคลายมากขึ้นจนเสมอกันหมดทั้ง ๖ ทวาร จึงจะประจักษ์การเกิดขึ้นและดับไปที่เป็นวิปัสสนาญาณ ที่เป็นอุทยัพพญาณได้

แต่ถ้าพิจารณานามได้น้อย รูปได้น้อย ทวารได้น้อย ก็ไม่ประจักษ์ หรือว่ามี ความรู้ชัดในทวารนั้น อาจจะมีรู้ทางทวารอื่น เพราะพิจารณาทางทวารอื่น เช่น ทางหู

พิจารณาเสีย ก็มีควมรู้ระลึกได้บ่อยขึ้น ค่อย ๆ คลายไปในการที่จะยึดถือหรือการที่จะไม่รู้ในลักษณะของเสีย หรือว่าทางกายก็อาจจะพิจารณาเ็นเกิดขึ้นแล้วก็หมดไป ร้อนเกิดขึ้นแล้วก็หมดไป แต่อ่อนแข็งไม่หมดใช่ไหม ก็เป็นเรื่องที่จะต้องพิจารณาจึงจะเป็นผู้ที่ปฏิบัติตาม รู้แจ้งตาม และแทงตลอดตามในสภาพธรรม ซึ่งจะต้องเจริญอบรม นานมากทีเดียว

และใครจะรู้ว่าปัญญาของใครเพิ่มขึ้น ชัดขึ้น ทางทวารนั้น หรือทางทวารนี้ หรือยังสงสัยอยู่มาก ยังระลึกน้อยมาก ต้องเป็นผู้ที่ตรงต่อสภาพธรรมตามความเป็นจริง เมื่อรู้ ก็รู้ เมื่อไม่รู้ ก็ไม่รู้ เมื่อยังสงสัย ก็สงสัย เมื่อรู้เพิ่มขึ้น ก็เพิ่มขึ้น เป็นผู้ที่ตรงจริง ๆ ต่อสภาพธรรมที่ปรากฏ ไม่หลอกตัวเอง เมื่อไม่รู้ จะไปบอกว่ารู้หมดแล้ว อย่างนั้นไม่ใช่ผู้ตรงต่อธรรม ไม่ใช่ผู้ที่จะขัดเกลา หรือละกิเลสได้ แต่ผู้ที่จะขัดเกลา หรือผู้ที่จะละกิเลสได้ ต้องเป็นผู้ที่ตรงจริง ๆ และไม่ใช่ไปรู้อื่นด้วย ถ้าไม่รู้ลักษณะของนามธรรมและรูปธรรมที่กำลังปรากฏตามปกติ จะไปรู้อื่น นั้นไม่เชื่อว่าเป็นผู้ตรงต่อธรรม คือ ไม่เจริญหนทางที่จะให้ละการยึดถือนามธรรมและรูปธรรมตามปกติ ซึ่งเป็นเรื่องที่จะต้องเจริญ ต้องอบรมต่อไปอีก จนกว่าจะเป็นปัญญาจริง ๆ รู้จริง ๆ ละได้จริง ๆ แต่ต้องเป็นปัญญาจริง ๆ ไม่ใช่หลอก ๆ ไม่ใช่ไม่รู้ แต่คิดว่ารู้

ขอล่าวถึง **ขุททกนิกาย สุตตนิบาต วาเสฏฐสูตร** ที่แสดงให้เห็นว่า ไม่ว่า จะเป็นพระธรรมเทศนาเรื่องใด ๆ ก็ตาม จะไม่พ้นไปจากเรื่องของสติปัฏฐาน ไม่ว่า บุคคลนั้นจะกราบทูลถามในเรื่องใด พระผู้มีพระภาคจะตรัสตอบในเรื่องที่ไม่พ้นไปจากการเจริญสติปัฏฐาน

ในพระสูตรนี้พระผู้มีพระภาคทรงแสดงกำเนิดของสัตว์ดิรัจฉานว่า มีพื้นฐานที่ สำเร็จมาแต่ชาติ แต่ว่าสำหรับมนุษย์แล้ว เพศที่สำเร็จมาแต่ชาติเป็นอันมาก ไม่มีใน มนุษย์ทั้งหลาย

คือ สัตว์ดิรัจฉานจะมีรูปร่างพื้นฐานสำเร็จมาเป็นแต่ละประเภท แต่ละพวกไป เช่น สัตว์ประเภทหนอน ประเภทตักแตน มดต่าง ๆ ชนิด มดดำ มดแดง ประเภท สัตว์ ๔ เท้า ประเภทที่อยู่ใต้น้ำ ประเภทที่บินไปในอากาศ เป็นความวิจิตรของจิต

จะเห็นได้ว่า ลักษณะของสัตว์นั้นมีพื้นฐานต่างกัน แต่สำหรับมนุษย์มีไหมที่จะต่างกันมากเหมือนสัตว์ดิรัจฉาน มีมนุษย์ที่อยู่ในน้ำ มีมนุษย์ที่บินไปในอากาศ มีมนุษย์ประเภทที่เหมือนอย่างหนอน เหมือนอย่างตั๊กแตนบ้างไหม ไม่มี ส่วนสัตว์วิจิตรต่างกันไปตามกำเนิด ตามชาติทีเดียว

ในพระสูตรนั้น

วาเสฏฐมานพ กับภารทวาชมานพ เดินพักผ่อนอยู่ และได้สนทนากันที่ราวป่าอิจฉานังคละ ใกล้อิจฉานังคคาม ภารทวาชมานพเห็นว่า บุคคลชื่อว่าพราหมณ์ เพราะมารดาบิดาเป็นพราหมณ์ มีกำเนิดดีทั้ง ๒ ฝ่ายแต่กำเนิดตลอด ๗ ชั่วบรรพบุรุษ ส่วนวาเสฏฐมานพกล่าวว่า บุคคลเป็นผู้มีศีล และถึงพร้อมด้วยวัตรชื่อว่า เป็นพราหมณ์

ทั้ง ๒ คนตกลงกันไม่ได้ ได้ทราบกิตติศัพท์ของพระผู้มีพระภาค ก็ได้ไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคเพื่อให้พระองค์ทรงแสดงว่า บุคคลที่เป็นพราหมณ์นั้น เป็นอย่างไร

เพราะเหตุว่ามนุษย์ไม่ได้ต่างกันโดยกำเนิดเหมือนอย่างสัตว์ดิรัจฉานที่เป็นประเภท ๆ อย่างนั้น เพราะฉะนั้น มนุษย์ที่เป็นพราหมณ์นั้น คือ มนุษย์ซึ่งเป็นผู้ประเสริฐจะเป็นอย่างไร

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า

ความต่างกันในมนุษย์ทั้งหลาย บัณฑิตกล่าวไว้โดยสมัญญา ดูกร วาเสฏฐะ ท่านจงรู้อย่างนี้ว่า ก็ในหมู่มนุษย์ ผู้ใดผู้หนึ่งอาศัยโครักขกรรมเลี้ยงชีพ ผู้นั้นเป็นชาวนา มิใช่พราหมณ์

ดูกร วาเสฏฐะ ท่านจงรู้อย่างนี้ว่า ก็ในหมู่มนุษย์ ผู้ใดผู้หนึ่งเลี้ยงชีพด้วยศิลปเป็นอันมาก ผู้นั้นเป็นศิลปิน มิใช่พราหมณ์

นี่คือการจำแนกมนุษย์ซึ่งมีมาก และไม่สามารถจะจำแนกออกไปโดยพื้นฐานแห่งชาติตั้งแต่เกิดก็จริง แต่ว่าการที่จะเห็นความต่างกันของมนุษย์นั้น ก็โดยสมัญญา คือ โดยการกระทำของบุคคลนั้น

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า

ดูกร วาเสฏฐะ ท่านจงรู้อย่างนี้ว่า ก็ในหมู่มนุษย์ ผู้ใดผู้หนึ่ง อาศัยการค้าขาย เลี้ยงชีพ ผู้นั้นเป็น พ่อค้า มิใช่พราหมณ์

ดูกร วาเสฏฐะ ท่านจงรู้อย่างนี้ว่า ก็ในหมู่มนุษย์ ผู้ใดผู้หนึ่ง เลี้ยงชีพด้วยการรับใช้ผู้อื่น ผู้นั้นเป็นผู้รับใช้ มิใช่พราหมณ์

ดูกร วาเสฏฐะ ท่านจงรู้อย่างนี้ว่า ก็ในหมู่มนุษย์ ผู้ใดผู้หนึ่ง อาศัยการลักทรัพย์เลี้ยงชีพ ผู้นั้นเป็นโจร มิใช่พราหมณ์

ดูกร วาเสฏฐะ ท่านจงรู้อย่างนี้ว่า ก็ในหมู่มนุษย์ ผู้ใดผู้หนึ่ง อาศัยลูกศรและศาสตราเลี้ยงชีพ ผู้นั้นเป็นนักรบอาชีพ มิใช่พราหมณ์

ดูกร วาเสฏฐะ ท่านจงรู้อย่างนี้ว่า ก็ในหมู่มนุษย์ ผู้ใดผู้หนึ่ง เลี้ยงชีพด้วยความเป็นปวโรหิต ผู้นั้นเป็นผู้ยังบุคคลให้บูชา มิใช่พราหมณ์

ดูกร วาเสฏฐะ ท่านจงรู้อย่างนี้ว่า ก็ในหมู่มนุษย์ ผู้ใดผู้หนึ่ง ปกครองบ้านและแว่นแคว้น ผู้นั้นเป็นพระราชา มิใช่พราหมณ์

ก็เราหากกล่าว ผู้เกิดแต่กำเนิดในท้องมารดาว่าเป็นพราหมณ์ไม่ ผู้นั้นเป็นผู้ชื่อว่า โกวาทิ ผู้นั้นแล ยังเป็นผู้มีเครื่องกังวล

เรากล่าวบุคคล ผู้ไม่มีเครื่องกังวล ผู้ไม่ถือมั่น ว่าเป็นพราหมณ์

ท่านผู้ฟังได้ยินคำว่า เครื่องกังวล ปลิโพธ พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ก็เราหากกล่าว ผู้เกิดแต่กำเนิดในท้องมารดาว่าเป็นพราหมณ์ไม่ ผู้นั้นเป็นผู้ชื่อว่า โกวาทิ ผู้นั้นแล ยังเป็นผู้มีเครื่องกังวล เพราะฉะนั้น เครื่องกังวล คือ ปลิโพธ ความห่วงใย ความยินดีพอใจที่เกี่ยวข้องเนื่องกับรูป เสียง กลิ่น รส โผฏฐัพพะนั้นยังไม่หมด จึงยังต้องมีการเกิดขึ้น แต่ไม่ใช่หมายความว่า ท่านจะสละไป หนีไป เป็นอันว่าท่านหมดปลิโพธหรือความกังวล แต่การที่จะเป็นผู้ที่ละความกังวลได้ ต้องเป็นผู้ที่รู้ชัดในสภาพธรรมตามความเป็นจริง รู้แจ้งอริยสัจธรรม และละอกุศลธรรมเป็นลำดับขึ้นไป

ปลิโพธ หรือความกังวล นิ वर्ณธรรม เป็นสติปัฏฐานได้ไหม ไม่ใช่ที่ท่านจะตัดความกังวล และไปเจริญสติปัฏฐาน แต่การที่จะละความกังวลทั้งหมดได้เป็นสมุจเฉท ก็เพราะสติระลึกอยู่ในสภาพที่เป็นนามธรรมและรูปธรรมตามความเป็นจริง จึงละอกุศลธรรมได้เป็นลำดับขึ้น

ข้อความต่อไป

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า

เรากล่าว ผู้ตัดสังโยชนได้ทั้งหมด ไม่สะดุ้งเลย ล่วงกรรมเป็นเครื่องข้องแล้ว
ปราศโยคะทั้ง ๔ ได้แล้ว ว่าเป็นพราหมณ์

เรากล่าว ผู้ที่ตัดชะเนาะ คือ ความโกรธ เชือก คือ ตัณหา หัวเงื่อน คือ ทิฏฐิ
๖๒ พร้อมทั้งสายโยง คือ อนุสัยเสียได้ ผู้มีลิมสลักอันถอดแล้ว ผู้ตรัสรู้แล้ว ว่าเป็น
พราหมณ์

เรากล่าว ผู้ไม่ประทุษร้าย อดกลั้นได้ซึ่งคำด่าว่า การทรมาน และการจองจำ
ผู้มีกำลัง คือ ขันติ ผู้มีหมู่พล คือ ขันติ ว่าเป็นพราหมณ์

เรากล่าว ผู้ไม่โกรธ มีวัตร มีศีล ไม่มีกิเลสอันฟูขึ้น ฝึกตนแล้ว ทรงไว้ซึ่ง
ร่างกายมีในที่สุด ว่าเป็นพราหมณ์

เรากล่าว ผู้ไม่ติดอยู่ในกามทั้งหลาย ดุจน้ำไม่ติดอยู่ในใบบัว ดุจเมล็ดพันธุ์
ผักกาดไม่ติดอยู่บนปลายเหล็กแหลม ว่าเป็นพราหมณ์

เรากล่าว ผู้รู้ชัด ความสิ้นไปแห่งทุกข์ของตนในศาสนานี้แล ผู้ปลงภาระแล้ว
ปราศกิเลสได้หมดแล้ว ว่าเป็นพราหมณ์

เรากล่าว ผู้มีปัญญาลึกซึ้ง มีเมธา ผู้ฉลาดในทางและมีใช้ทาง ผู้บรรลุถึง
ประโยชน์อันสูงสุด ว่าเป็นพราหมณ์

เรากล่าว ผู้ไม่เกี่ยวข้องกับด้วยคน ๒ พวก คือ คฤหัสถ์ และบรรพชิต ไม่มีความ
อาลัยเที่ยวไป มีความปรารถนาน้อย ว่าเป็นพราหมณ์

เรากล่าว ผู้วางอาชญาในสัตว์ทั้งหลาย ทั้งผู้ที่สดุ้งและมั่นคง ไม่ฆ่าเอง ไม่ใช้
ผู้อื่นให้ฆ่า ว่าเป็นพราหมณ์

เรากล่าว ผู้ไม่ปองร้าย ผู้ดับเสียได้ในผู้ที่มีอาชญาในตน ผู้ไม่ยึดถือในผู้ที่มี
ความยึดถือ ว่าเป็นพราหมณ์

เรากล่าว ผู้ที่ทำราคะ โทสะ มานะ และมักขะให้ตกไปแล้ว ดุจเมล็ดพันธุ์
ผักกาดตกไปจากปลายเหล็กแหลม ว่าเป็นพราหมณ์

เรากล่าว ผู้เปล่งถ้อยคำไม่หยาบ ให้รู้ความกันได้ เป็นคำจริง ซึ่งไม่เป็นเหตุ
ทำใคร ๆ ให้ข้องอยู่ ว่าเป็นพราหมณ์

ก็เรากล่าว ผู้ไม่ถือเอาสิ่งของยาวหรือสั้น น้อยหรือใหญ่ งาม
หรือไม่งาม ซึ่งเจ้าของมิได้ให้แล้วในโลก ว่าเป็นพราหมณ์

เรากล่าว ผู้ไม่มีความหวังทั้งในโลกนี้ และในโลกหน้า ผู้สิ้นหวัง พรากกิเลส
ได้แล้ว หหมดแล้ว ว่าเป็นพราหมณ์

เรากล่าว ผู้ไม่มีความอาลัย รู้แล้วทั่วถึง ไม่มีความสงสัย หยั่งลงสู่นิพพานได้
บรรลุแล้วโดยลำดับ ว่าเป็นพราหมณ์

เรากล่าว ผู้ละทิ้งบุญและบาปทั้ง ๒ ล่วงกรรมเป็นเครื่องข้องได้แล้ว ไม่มี
ความเศร้าโศก ปราศจากอหังการ บริสุทธิแล้ว ว่าเป็นพราหมณ์

เรากล่าว ผู้มีความยินดีในภพหมดสิ้นแล้ว ผู้บริสุทธิ์ มีจิตผ่องใสไม่ขุ่นมัว ดุจ
พระจันทร์ที่ปราศมลทิน ว่าเป็นพราหมณ์

เรากล่าว ผู้ล่องทางอ้อม หล่ม สงสาระ โมหะเสียได้ เป็นผู้ข้ามถึงฝั่ง เพ่ง
ฉาน ไม่หวั่นไหว ไม่มีความสงสัย ดับกิเลสได้แล้ว เพราะไม่ถือมั่น ว่าเป็น
พราหมณ์

เรากล่าว ผู้ละกามในโลกนี้ได้เด็ดขาด เป็นผู้ไม่มีเรื่อน บวชเสียได้ มีกาม
ราคะหมดสิ้นแล้ว ว่าเป็นพราหมณ์

เรากล่าว ผู้ละตัณหาในโลกนี้ได้เด็ดขาด เป็นผู้ไม่มีเรื่อน งดเว้น เป็นผู้
ตัณหาและภพหมดสิ้นแล้ว ว่าเป็นพราหมณ์

เรากล่าว ผู้ละโยคะที่เป็นของมนุษย์ แล้วล่วงโยคะซึ่งเป็นของทิพย์เสียได้ ผู้
พรากแล้วจากโยคะทั้งปวง ว่าเป็นพราหมณ์

เรากล่าว ผู้ละความยินดี และความไม่ยินดี เป็นผู้เยือกเย็น หาอุปมิได้ ผู้
ครอบงำโลกทั้งปวง มีความเพียร ว่าเป็นพราหมณ์

เรากล่าว ผู้รู้จัดและอุปบัติของสัตว์ทั้งหลาย โดยอาการทั้งปวง ผู้ไม่ข้อง ไปได้
ตรัสรู้ ว่าเป็นพราหมณ์

เรากล่าว ผู้ที่เทวดา และคนธรรพ์ และมนุษย์รู้จักไม่ได้ ผู้สิ้นอาสวะแล้ว เป็นพระอรหันต์ ว่าเป็นพราหมณ์

เรากล่าว ผู้ไม่มีเครื่องกังวลในขันธ ทั้งที่เป็นอดีต อนาคต และปัจจุบัน ไม่มีเครื่องกังวล ไม่ยึดถือ ว่าเป็นพราหมณ์

เรากล่าว ผู้อ่องอาจ ประเสริฐ เป็นนักปราชญ์ แสวงหาคุณใหญ่ ชนะมาร ไม่มีความหวั่นไหว ล้างกิเลสหมด ตรัสรู้แล้ว ว่าเป็นพราหมณ์

เรากล่าว ผู้ระลึกชาติก่อน ๆ ได้ เห็นสวรรค์และอบาย ถึงความสิ้นไปแห่งชาติแล้ว ว่าเป็นพราหมณ์

นามและโคตรที่เขากำหนดกัน เป็นบัญญัติในโลก นามและโคตรมาแล้ว เพราะการรู้ตาม ๆ กันมา ญาติสาโลหิตทั้งหลาย กำหนดไว้ในกาลที่บุคคลเกิดแล้ว นั้น นามและโคตรที่กำหนดกันแล้วนี้ เป็นความเห็นของพวกคนผู้ไม่รู้ ซึ่งสืบเนื่องกัน มาสิ้นกาลนาน พวกคนผู้ไม่รู้ย่อมกล่าวว่า บุคคลเป็นพราหมณ์เพราะชาติ แต่บุคคลเป็นพราหมณ์เพราะชาติก็หาไม่ได้ แต่เป็นพราหมณ์ ก็เพราะกรรม ไม่เป็นพราหมณ์ ก็เพราะกรรม

เป็นชาวนา ก็เพราะกรรม เป็นศิลปิน เป็นพ่อค้า เป็นผู้รับใช้ เป็นโจร เป็นนักรบอาชีพ เป็นปุโรหิต และแม้เป็นพระราชา ก็เพราะกรรม

บัณฑิตทั้งหลาย ผู้มีปกติเห็นปฏิจาสมุปปาต ฉลาดในกรรมและวิปาก ย่อมเห็นกรรมตามความเป็นจริงอย่างนี้

โลกย่อมเป็นไปเพราะกรรม หมู่สัตว์ย่อมเป็นไปเพราะกรรม สัตว์ทั้งหลายมีกรรมเป็นเครื่องผูกพัน เปรียบเหมือนหมุดแห่งรถที่แล่นไปอยู่

ฉะนั้น บุคคลเป็นพราหมณ์ เพราะกรรมอันประเสริฐนี้ คือ ตบะ สัญญะ พรหมจรรย์ และทมะ กรรมนี้ นำความเป็นพราหมณ์ที่สูงสุดมาให้

บุคคลผู้ถึงพร้อมด้วยไตรวิชชา เป็นคนสงบ มีภพใหม่สิ้นไปแล้ว เป็นพราหมณ์ผู้อ่องอาจของบัณฑิตทั้งหลาย ผู้รู้แจ้งอยู่ ท่านจึงรู้อย่างนี้เกิด วาเสฏฐะ

เมื่อพระผู้มีพระภาคตรัสอย่างนี้แล้ว วาเสฏฐ์มานพ และภราทวาทมานพ ก็ได้กราบทูลพระผู้มีพระภาคว่า

ข้าแต่พระโคตมผู้เจริญ ภาสิตของพระองค์แจ่มแจ้งนัก ขอพระองค์โปรดทรง
จำข้าพระองค์ทั้ง ๒ ว่าเป็นอุบาสกผู้ถึงสรณะตลอดชีวิต ตั้งแต่วันนี้เป็นต้นไป

ข้อความที่พระผู้มีพระภาคได้ทรงแสดงกับวาเสฏฐมาณพและภราทวาชมาณพ
ในตอนต้นเริ่มจากกำเนิดของสัตว์ดิรัจฉานที่ต่างกันโดยชาติตั้งแต่เกิด แต่ท้ายของพระ
สูตรทรงชี้ให้เห็นถึงคุณประโยชน์ของความเป็นมนุษย์ที่สามารถจะดับกิเลสได้
ซึ่งเปรียบเทียบให้เห็นความต่างกันของกำเนิดสัตว์ดิรัจฉานกับกำเนิดของมนุษย์

เรื่องของกำเนิดสัตว์ดิรัจฉานในพระไตรปิฎก แม้พระผู้มีพระภาคทรงบำเพ็ญ
พระบารมีในระหว่างที่ยังไม่ตรัสรู้พระอนุตรสัมมาสัมโพธิญาณนั้น พระผู้มีพระภาคก็
มีกำเนิดเป็นสัตว์ดิรัจฉาน แม้พระสาวกอื่น ๆ และแม้ทุก ๆ ท่าน ก็คงเคยผ่านการเกิด
เป็นสัตว์ดิรัจฉานมาแล้ว ซึ่งในกำเนิดสัตว์ดิรัจฉานนั้น จะเห็นได้จริง ๆ ว่า ไม่สามารถ
ที่จะเจริญกุศลให้ยิ่งขึ้น ที่จะฟังธรรมรู้เรื่อง ที่จะพิจารณาเหตุผล และเจริญสติปัฏฐาน
จนกระทั่งรู้แจ้งอริยสัจธรรมในกำเนิดของสัตว์ดิรัจฉานก็ไม่ได้

เรื่องของการเกิด ย่อมเป็นไปตามกรรม แล้วแต่ว่ากรรมใดจะทำให้ปฏิสนธิ แต่
ทราบไหมว่า การเกิดในชาตินี้เป็นผลของทาน หรือว่าเป็นผลของศีล หรือว่าเป็นผล
ของการเจริญภาวนา อย่างหนึ่งอย่างใดที่ทำให้ปฏิสนธิเป็นบุคคลนี้ในภพนี้ ในชาตินี้
ก็ทราบไม่ได้

เมื่อเกิดเป็นมนุษย์แล้ว สุข ทุกข์ ก็ยังต่างกัน หรือแม้สัตว์ดิรัจฉานก็ยังต่างกัน
ไปตั้งแต่รูปร่างลักษณะ มนุษย์มีรูปร่างหน้าตาผิวพรรณต่างกันตามความวิจิตรของ
กรรมอันใด สัตว์แต่ละตัว แต่ละชนิด แต่ละประเภท ถ้าพิจารณาโดยละเอียด ก็จะ
เห็นความต่างกันที่วิจิตรตามกรรมอันนั้น แม้สุข ทุกข์ของมนุษย์ แม้สุข ทุกข์ของสัตว์
ดิรัจฉาน ก็เป็นเรื่องที่เกิดขึ้นเพราะเหตุปัจจัยที่ได้กระทำแล้ว

สำหรับเรื่องของกรรม มีกิจ ๔ กิจ คือ

ถ้าเป็นกิจที่กระทำให้ปฏิสนธิ เป็นชนกกรรม

เมื่อปฏิบัติแล้วยังมีกรรมอื่นที่สามารถจะอุปถัมภ์ เป็นอุปถัมภ์ภกกรรม
หรือว่า ถึงแม้จะเกิดมาแล้ว จะเป็นสัตว์ หรือเป็นมนุษย์ก็ตาม ชีวิตทุก ๆ วัน
ย่อมจะเป็นโอกาสของกรรมหนึ่งกรรมใดทำกิจเบียดเบียน เป็นอุปปีฬกรรม
หรือว่า ทำกิจอุปัฏฐากกรรม คือ ตัดรอนสภาพธรรมที่กำลังได้รับอยู่
เป็นเรื่องของกรรม ที่นอกจากจะทำให้ปฏิบัติแล้ว ยังอุปถัมภ์ หรือว่า
เบียดเบียน หรือว่าตัดรอนได้

๒๖๒

กุศลกรรมที่ท่านทำไว้มากในปัจจุบันชาตินี้ ถ้าไม่ได้โอกาสที่จะทำให้ปฏิสนธิในมนุษยหรือในสวรรค์ ก็ยังมีโอกาสที่จะติดตามไปอุปถัมภ์ตามสมควรแก่ภพภูมินั้น ๆ เพราะฉะนั้น ควรที่จะกระทำกุศลกรรม และควรที่จะกระทำกุศลกรรมถึงขั้นที่จะทำให้พ้นจากกำเนิดสัตว์ดิรัจฉาน หรือว่าเกิดในนรก ในอบายภูมิโดยเด็ดขาดจริง ๆ

ทราบใดที่ยังไม่รู้แจ้งอริยสัจธรรม เมื่อจุติจากปัจจุบันชาตินี้แล้ว ก็ไม่ทราบว่าจะให้ผลทำให้ปฏิสนธิในภูมิใด ถ้าอกุศลกรรมที่ได้กระทำไว้มีโอกาสเป็นปัจจัยให้ปฏิสนธิจิตเกิดขึ้น ก็จะต้องเกิดในอบายภูมิ แล้วแต่ว่าความวิจิตรของจิตที่เป็นปัจจัยนั้นจะทำให้ปฏิสนธิในนรก หรือว่าเป็นสัตว์ดิรัจฉาน

ก่อนที่จะศึกษาธรรม ไม่ทราบเหตุหรือปัจจัยที่จะทำให้ปฏิสนธิ เมื่อเกิดมาแล้ว ก็ไม่ทราบว่าเกิดมาเพราะอะไร และระหว่างที่มีชีวิตอยู่ ถ้าไม่ศึกษาธรรม ไม่ศึกษาให้เข้าใจสภาพธรรมที่ปรากฏตามความเป็นจริง ท่านอาจจะนึก คาดคะเนเองต่าง ๆ นานา บางท่านคิดว่า เมื่อจุติ สิ้นชีวิตจากปัจจุบันชาตินี้ก็ไม่มีการเกิดอีก เพราะไม่ทราบว่าที่เกิขึ้นมานั้นมีนามธรรมซึ่งเป็นเชื้อเป็นปัจจัยทำให้ปฏิสนธิจิตเกิด เพราะฉะนั้น ท่านก็คิดว่าเมื่อเกิดแล้วก็ตาย คงจะสูญหายไปเลย ไม่มีการเกิดอีก ไม่มีการสืบต่อดำรงภพชาติต่อไป แต่บางท่านที่เป็นผู้ที่ได้ฟังธรรม ได้พิจารณา มีความรู้ความเข้าใจเพิ่มขึ้นว่า เมื่อจุติจากโลกนี้ไปแล้วจะต้องมีการเกิด คือ มีการปฏิสนธิ แต่ก็ยังไม่ทราบเหตุผลชัดเจนว่า เหตุอย่างใดจะทำให้ปฏิสนธิจิตประเภทใดเกิดขึ้น และท่านที่ได้ฟังธรรมก็จะมีใจเข้าใจเพิ่มขึ้นอีกว่า ถ้าทราบใดที่ยังมีเชื้อ มีเหตุ มีปัจจัย คือ กิเลสยังไม่ดับหมดสิ้นแล้ว จะต้องมีการปฏิสนธิ คือ การเกิดอีกหลังจากที่จุติแล้ว จะไม่สูญหายไปเลยเพราะเหตุว่าเชื้อหรือเหตุปัจจัยที่จะทำให้ปฏิสนธินั้นยังมีอยู่ นี่เป็นขั้นของการศึกษา การพิจารณาธรรม

แต่สำหรับผู้ที่เจริญสติปัฏฐานเป็นปกติ รู้ชัดเพิ่มขึ้นอีก เพราะเหตุว่าท่านเป็นผู้ที่มีปกติระลึกถึงลักษณะสภาพของธรรม ทางกายมีการชำสัตรบ้างใหม่ ในขณะที่กำลังชำไม่ได้ระลึกถึงลักษณะที่เป็นนามธรรมและรูปธรรม การชำจึงสำเร็จได้ เพราะเหตุว่าการกระทำทุจริตกรรมที่จะสำเร็จได้แต่ละครั้ง อกุศลจิตต้องเกิดมากมายหลายขณะ และสติไม่ได้เกิดขึ้นระลึกในสภาพที่เป็นนามธรรมและรูปธรรม ถ้าระลึกในลักษณะที่เป็นนามธรรมและรูปธรรม รู้ว่าเป็นอกุศลกรรม สติย่อมวิริตอกุศลกรรมในขณะนั้นไม่ให้สำเร็จได้ เพราะฉะนั้น ตราบใดที่บุคคลนั้นยังเจริญสติไม่มากพอที่จะวิริตทุจริตกรรมได้หมดสิ้นเป็นพระโสดาบันบุคคล ก็ยังมีการล่วงกระทำอกุศลกรรม

เพราะฉะนั้น ผู้ที่มีปกติเจริญสติปัฏฐานจะทราบชัดว่า ยังมีเหตุปัจจัยที่จะทำให้เกิดปฏิสนธิในอบายภูมิซึ่งเป็นผลของอกุศลกรรม ชีวิตทุก ๆ วันนี่ไม่ใช่ว่าคนอื่นจะรู้ดีกว่าท่าน อย่างข้อปาณาติบาต คิดที่จะทำบ้างใหม่ ขณะที่คิด สติไม่ได้ระลึกถึงลักษณะของนามธรรมและรูปธรรม และถ้าการกระทำนั้นยังมีอยู่เพราะว่าสติไม่ได้ระลึกถึงจนกระทั่งสามารถที่จะรู้แจ้งอริยสัจธรรมเป็นพระโสดาบันได้ ผู้นั้นก็ยังมีการกระทำทุจริตกรรมได้อยู่ แต่ถ้าเป็นพระโสดาบันแล้ว ก็สามารถที่จะละทุจริตกรรมที่จะเป็นเหตุให้ไปอบายภูมิได้

สำหรับทางวาจา ก็เลสก็มีกำลังที่จะทำให้กระทำวจีทุจริตได้ มุสาวาท พูดสิ่งที่ไม่จริง กุศลจิตจะทำอย่างนี้ใหม่ ไม่เลย มีความจำเป็นอะไรที่จะต้องพูดสิ่งที่ไม่จริง แต่เพราะอกุศลจิตมีกำลัง จึงทำให้พูดในสิ่งที่ไม่จริง ใครรู้ที่กำลังพูดสิ่งที่ไม่จริง คนที่กำลังพูดทราบใช้ใหม่ว่ากำลังพูดในสิ่งที่ไม่จริง ในขณะนั้นเป็นอกุศลจิต สติไม่ได้เกิดขึ้นระลึกในสภาพที่เป็นนามธรรมที่เป็นอกุศล เพราะฉะนั้น เมื่อหลงลืมสติขณะใด ก็กระทำทุจริตกรรมได้

ทางวาจา นอกจากจะพูดไม่จริงเป็นมุสาวาทแล้ว ยังมีปิสุณาวาจา การพูดส่อเสียด เป็นอกุศลจิตที่มีกำลัง ซึ่งตามปกติทุกท่านก็ยังมีโลภะ โทสะ โมหะ มีริษยา แต่ถ้ามีกำลัง ก็สามารถที่จะกระทำปิสุณาวาจา คือ การพูดส่อเสียดได้ในขณะนั้น ถ้า

เป็นผู้ที่มีปกติเจริญสติ ก็จะวิริยอุตสาหะที่จะละเลิกที่ละน้อย เบบางไปเรื่อย ๆ แต่ถ้าไม่ใช่ผู้มีปกติเจริญสติ การกระทำเหล่านี้ก็ย่อมจะเป็นไปตามกำลังของกิเลสที่มีกำลัง

นอกจากปัญญาวาท ยังมีมรุตวาท การพูดคำหยาบ นี่เป็นเพราะอกุศลจิต และยังมีทุจริตทางวาจา สัมผัสปลลาปวาทะ การพูดคำที่ไม่มีประโยชน์ อาจจะเป็นเรื่องของบุคคลอื่นที่ท่านรู้มา เป็นความจริงไม่ใช่มุสา ไม่มีประโยชน์ในการที่จะพูด แต่ก็พูด เป็นชีวิตจริง ๆ ไซ้ไหม เรื่องที่ไม่มีประโยชน์เลย ในขณะที่นั้นก็เป็นอกุศลจิต

ท่านที่มักจะกระทำอกุศลกรรมเหล่านี้ ก็เป็นเพราะสะสมมา แต่ถ้าท่านเป็นผู้ที่มีปกติเจริญสติ จะระลึกได้ และวิริยอุตสาหะที่จะขัดเกลากิเลสให้น้อยลงได้ นี่เป็นประโยชน์ของการเจริญสติในชีวิตประจำวัน ซึ่งต้องสำรวจไปเป็นข้อ ๆ ข้อไหนที่ท่านยังกระทำอยู่ หรือคิดว่าอาจจะพลาดพลั้งกระทำอีก ซึ่งจะเป็นปัจจัยให้เกิดในอบายภูมิ ถ้าเกิดเป็นสัตว์ในนรก หรือในกำเนิดดิรัจฉานแล้ว พระผู้มีพระภาคทรงอุปมาว่า เหมือนกับเรือนจำ

ใน **อังคุตตรนิกาย จักกนิบาต อินฺทสุตฺต** พระผู้มีพระภาคทรงเปรียบเทียบอกุศลกรรม กับการเป็นหนี้ บุคคลหนึ่งบุคคลใดที่เป็นหนี้ไม่ใช่คนอิสระ มีหนี้ที่จะต้องชดใช้ ไม่พ้นจากหนี้ของกรรม เมื่อได้กระทำทุจริตกรรมลงไปแล้ว ท่านก็เป็นหนี้ของกรรมนั้น ซึ่งจะต้องรับใช้นั้นตามควรแก่กรรมที่ได้กระทำ

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า

ดูกร ภิกษุทั้งหลาย ความเป็นคนจน เป็นทุกข์ของบุคคลผู้บริโภคมามในโลก

ภิกษุทั้งหลายกราบทูลว่า

อย่างนั้นพระเจ้าข้า

ใครว่าไม่จริงบ้าง ปรารถนาอะไรก็ไม่ได้ ไม่ว่าจะเป็นวัตถุสิ่งของใด ๆ มีชีวิตอยู่ก็ด้วยความลำบาก

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า

ดูกร ภิกษุทั้งหลาย คนจนเข็ญใจ ยากไร้ ย่อมกั๊กยืม แม้การกั๊กยืมก็เป็นทุกข์ของบุคคลผู้บริโภคมามในโลก

ภิกษุทั้งหลายกราบทูลว่า

อย่างนั้นพระเจ้าข้า

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า

ดูกร ภิกษุทั้งหลาย คนจนเข็ญใจ ยากไร้ กู้ยืมแล้ว ย่อมรับใช้ดอกเบี๋ย แม้การรับใช้ดอกเบี๋ยก็เป็นทุกข์ของบุคคลผู้บริโภคมกามในโลก

ภิกษุทั้งหลายกราบทูลว่า

อย่างนั้นพระเจ้าข้า

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า

ดูกร ภิกษุทั้งหลาย คนจนเข็ญใจ ยากไร้ รับใช้ดอกเบี๋ยแล้ว ไม่ใช้ดอกเบี๋ยตามกำหนดเวลา เจ้าหนี้ทั้งหลายย่อมทวงเขา แม้การทวงก็เป็นทุกข์ของบุคคลผู้บริโภคมกามในโลก

ภิกษุทั้งหลายกราบทูลว่า

อย่างนั้นพระเจ้าข้า

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า

ดูกร ภิกษุทั้งหลาย คนจนเข็ญใจ ยากไร้ ถูกเจ้าหนี้ทวง ไม่ให้ เจ้าหนี้ทั้งหลายย่อมติดตามเขา แม้การติดตามก็เป็นทุกข์ของบุคคลผู้บริโภคมกามในโลก

ภิกษุทั้งหลายกราบทูลว่า

อย่างนั้นพระเจ้าข้า

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า

ดูกร ภิกษุทั้งหลาย คนจนเข็ญใจ ยากไร้ ถูกเจ้าหนี้ติดตามทัน ไม่ให้ทรัพย์ เจ้าหนี้ทั้งหลายย่อมจองจำเขา แม้การจองจำก็เป็นทุกข์ของบุคคลผู้บริโภคมกามในโลก

ภิกษุทั้งหลายกราบทูลว่า

อย่างนั้นพระเจ้าข้า

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า

ดูกร ภิกษุทั้งหลาย แม้ความเป็นคนจน ก็เป็นทุกข์ของบุคคลผู้บริโภคมกามในโลก แม้การกู้ยืม ก็เป็นทุกข์ของบุคคลผู้บริโภคมกามในโลก แม้การรับใช้ดอกเบี๋ย ก็

เป็นทุกข์ของบุคคลผู้บริโศกคามในโลก แม้การทวง ก็เป็นทุกข์ของบุคคลผู้บริโศกคามในโลก แม้การติดตาม ก็เป็นทุกข์ของบุคคลผู้บริโศกคามในโลก แม้การจองจำ ก็เป็นทุกข์ของบุคคลผู้บริโศกคามในโลก ด้วยประการฉะนี้

ถ้าเป็นหนี้ทรัพย์สินเงินทอง ยังมีทางที่จะชดใช้ให้หมดสิ้นไปได้ ไม่เหมือนกับการเป็นหนี้กรรมที่ได้กระทำแล้ว นั้นต้องแล้วแต่กำลังของกรรมว่าจะให้ผลมากน้อยเท่าไร จะสิ้นสุดลงเมื่อไร และจะให้ผลสืบต่อมากน้อยในภุมิไหน ถ้าเป็นกรรมที่หนัก แม้ว่าจะเกิดในนรกแล้ว ได้รับผลของกรรมแล้ว แต่ยังไม่หมดหนี้ของกรรมนั้น แม้ว่าเกิดมาเป็นมนุษย์ กรรมนั้นก็ยังคงติดตามมาให้ผลได้

เพราะฉะนั้น เรื่องของการเป็นหนี้ทรัพย์สินเงินทอง ถ้าท่านเป็นผู้ที่มีความพากเพียรหาทรัพย์มาใช้หนี้นั้น ยังดีกว่าการที่ท่านเป็นหนี้กุศลกรรม

พระผู้มีพระภาคตรัสต่อไปว่า

ดูกร ภิกษุทั้งหลาย บุคคลบางคน ย่อมไม่มีศรัทธาในกุศลธรรม ไม่มีhiriในกุศลธรรม ไม่มีโอตตปปะในกุศลธรรม ไม่มีวิริยะในกุศลธรรม ไม่มีปัญญาในกุศลธรรม บุคคลนี้เรียกว่าเป็นคนจนเข็ญใจ ยากไร้ ในวินัยของพระอริยะเจ้า ฉะนั้นเหมือนกัน

ดูกร ภิกษุทั้งหลาย คนจนเข็ญใจ ยากไร้นั้นแล เมื่อไม่มีศรัทธาในกุศลธรรม ไม่มีhiriในกุศลธรรม ไม่มีโอตตปปะในกุศลธรรม ไม่มีวิริยะในกุศลธรรม ไม่มีปัญญาในกุศลธรรม ย่อมประพฤติกุศลด้วยกาย วาจา ใจ เรากล่าวการประพฤติกุศลของเขาว่า เป็นการกัณเฏม เขาย่อมตั้งความปรารถนาลามก เพราะเหตุแห่งการปกปิดกายกุศลนั้น ย่อมปรารถนาว่า ชนเหล่าอื่น อย่ารู้จักเรา ย่อมด่าริ ย่อมกล่าววาจา ย่อมพยายามด้วยกายว่า ชนเหล่าอื่น อย่ารู้จักเรา

นี่เป็นความทุกข์ของผู้ที่กระทำกุศลกรรม ถ้ากระทำกุศลไปแล้ว อยากให้คนอื่นรู้ไหม ปกปิดกันนักหนาไม่ให้คนอื่นรู้ ตัวเองรู้คนเดียวดีกว่าที่จะให้คนอื่นรู้ว่าตนได้ทำกุศลกรรม เป็นชีวิตจริง ๆ ของผู้ที่ยังมีกิเลส และในขณะที่พลาดพลั้งเป็นกุศลกรรมนั้น ก็เพราะหลงลืมสติ ในขณะนั้นไม่มีhiri ไม่มีศรัทธา ไม่มีปัญญาในกุศลธรรม

เพราะฉะนั้น ทุจริตกรรมนั้นก็สำเร็จลงไปได้ และในขณะที่ปกปิดด้วยกาย ด้วยวาจาที่ จะไม่ให้ผู้อื่นรู้ ไม่ให้ผู้อื่นเห็นนั้น ก็เป็นความทุกข์อย่างหนึ่ง

พระผู้มีพระภาคตรัสต่อไปว่า

เขาย่อมตั้งความปรารถนาลามก เพราะเหตุแห่งการปกปิดจิตุจริตนั้น ฯลฯ

เขาย่อมตั้งความปรารถนาลามก เพราะเหตุแห่งการปกปิดมโนทุจริตนั้น ฯลฯ

ย่อมปรารถนาว่า ชนเหล่าอื่น อย่ารู้จักเรา ย่อมพยายามด้วยกายว่า ชนเหล่าอื่น อย่ารู้จักเรา เรากล่าวเหตุการปกปิดทุจริตของเขานั้นว่า เป็นการรับใช้ดอกเบี้ย

เพื่อนพรหมจรรย์ ผู้มีศีลเป็นที่รัก ได้กล่าวกับเขาอย่างนี้ว่า ก็ท่านผู้มีอายุรูปนี้ เป็นผู้กระทำอย่างนี้ เป็นผู้ประพฤติดังนี้ เรากล่าวการถูกว่ากล่าวของเขาว่า เป็นการทวงดอกเบี้ย

นี้ยังไม่ได้ใช้หนี้ ยังไม่ได้ใช้จริง ๆ ยังไม่ได้รับผลของกรรมนั้นจริง ๆ เพียงแต่ว่า ถูกทวงดอกเบี้ย โดยการที่ถูกบุคคลอื่นว่ากล่าว เวลาที่ประพฤติทุจริตกรรมก็ย่อมจะได้ รับคำติเตียนจากบุคคลอื่น

พระผู้มีพระภาคตรัสต่อไปว่า

อกุศลวิตกที่เป็นบาป ประกอบด้วยความเดือดร้อน ย่อมครอบงำเขา ผู้อยู่ป่า ผู้อยู่โคนไม้ หรือผู้อยู่ในเรือนว่าง เรากล่าวการถูกอกุศลวิตกครอบงำนี้ของเขาว่า เจ้าหนี้ติดตามเขา

อยู่คนเดียวยังคิดเป็นห่วงได้เมื่อได้กระทำทุจริตกรรมลงไปแล้ว ขณะที่วิตก กังวลต่าง ๆ ก็เหมือนกับเจ้าหนี้ติดตามไป ไม่ว่าจะอยู่ที่ไหนก็ตาม

พระผู้มีพระภาคตรัสต่อไปว่า

คนจนเข็ญใจ ยากไร้นั่นแล ครั้นประพฤติทุจริตด้วยกาย วาจา ใจ เมื่อตาย ไปแล้ว ย่อมถูกจองจำในเรือนจำ คือ นรก หรือในเรือนจำ คือ กำเนิดดิรัจฉาน

ดูกร ภิกษุทั้งหลาย เราอย่าไม่พิจารณาเห็นเรือนจำอื่นเพียงแห่งเดียว ซึ่งร้าย กาจ เป็นทุกข์ กระทำอันตรายแก่การบรรลุนิพพาน ซึ่งเป็นธรรมเกษมจากโยคะ หา

ธรรมอื่นยิ่งกว่ามิได้ อย่างนี้ เหมือนเรือนจำ คือ นรก หรือเรือนจำ คือ กำเนิด
ดิรัจฉานเลย

พระผู้มีพระภาค ตรัสต่อไปว่า

ความเป็นคนจน และการกัณเฏย เรียกว่าเป็นทุกข์ในโลก คนจนกัณเฏยเลี้ยงชีวิต
ย่อมเดือดร้อน เจ้าหนี้ทั้งหลายย่อมติดตามเขา เพราะไม่ใช้หนี้นั้น เขาย่อมเข้าถึงแม้
การจองจำ ก็การจองจำนั้น เป็นทุกข์ของชนทั้งหลายผู้ปรารถนาการได้ काम

ในวินัยของพระอริยเจ้า ผู้ใดไม่มีศรัทธา ไม่มีhiri ไม่มีโอตตปปะ พอกพูน
บาปกรรมในที่นั้น ๆ อยู่บ่อย ๆ ด้วยกาย ด้วยวาจา ด้วยใจ เราตถาคตย่อมกล่าวว่า
เป็นทุกข์เหมือนอย่างนั้น เขาผู้มีบาปกรรม มีปัญญาทึบ ทราบความชั่วของตนอยู่
เป็นคนจน มีหนี้สิน เลี้ยงชีวิตอยู่ ย่อมเดือดร้อน

ลำดับนั้น ความดำริที่มีในใจ เป็นทุกข์เกิดขึ้น เพราะความเดือดร้อนของเขา
ย่อมติดตามเขาที่บ้าน หรือที่ป่า เขาผู้มีบาปกรรม มีปัญญาทึบ ทราบความชั่ว
ของตนอยู่ ย่อมเข้าถึงกำเนิดดิรัจฉานบางอย่าง หรือถูกจองจำในนรก ก็การจองจำ
นั้นเป็นทุกข์ ที่นักปราชญ์หลุดพ้นไปได้

บุคคลผู้ยังใจให้เลื่อมใส ให้ทานด้วยโมคคัลลยทั้งหลายที่ได้มาโดยชอบธรรม
ย่อมเป็นผู้ยึดถือชัณณะไว้ได้ในโลกทั้งสองของผู้มีศรัทธาอยู่ครองเรือน คือ เพื่อ
ประโยชน์เกื้อกูลในปัจจุบัน และเพื่อความสุขในสัมปรายภพ

การบริจาคของคฤหัสถ์ดังกล่าวมานั้น ย่อมเจริญบุญ ผู้ใดมีศรัทธาตั้งมั่น มี
ใจประกอบด้วยhiri มีโอตตปปะ มีปัญญา และสำรวมในศีล ในวินัยของพระอริยเจ้า
ผู้นั้นแล เราเรียกว่า มีชีวิตเป็นสุขในวินัยของพระอริยเจ้า ฉะนั้นเหมือนกัน เขาได้
ความสุขที่ไม่มีอาภิส ยังอุเบกขาให้ดำรงมั่น ละนิวรณ์ ๕ ประการ เป็นผู้ปรารถนาความ
เพียรเป็นนิจ บรรลุฌานทั้งหลาย มีเอกัคคตาจิตปรากฏ มีปัญญารักษาตัว มีสติ
จิตของเขาย่อมหลุดพ้นโดยชอบ เพราะทราบเหตุในนิพพาน เป็นที่สิ้นสังโยชน์ทั้งปวง
ตามความเป็นจริง เพราะไม่ถือมั่นโดยประการทั้งปวง หากว่าเขา ผู้มีจิตหลุดพ้นโดย
ชอบ คงที่อยู่ในนิพพาน เป็นที่สิ้นไปแห่งกิเลสเป็นเครื่องประกอบสัตว์ไว้ในภพ ย่อมมี
ญาณหยั่งรู้ว่า ความหลุดพ้นของเราไม่กำเริบไซ้ ญาณนั้นแล เป็นญาณชั้นเยี่ยม

ญาณนั้นเป็นสุข ไม่มีสุขอื่นยิ่งกว่า ญาณนั้นไม่มีโรค หมดมัวหมอง เป็นญาณเกษม
สูงสุดกว่าความไม่มีหนี้

จะเห็นได้ว่า พระธรรมเทศนาทั้งหมด ไม่พ้นจากการเจริญสติปัฏฐาน เพราะ
เหตุว่าตอนสุดท้ายของพระธรรม พระผู้มีพระภาคได้ให้พุทธบริษัทอบรมเจริญกุศล
ธรรม จนกระทั่งบรรลุญาณที่จะทำให้พ้นจากอกุศลธรรมได้ คือ พ้นจากการเป็นหนี้

ชาตินี้มีใครเป็นหนี้บ้าง จะพ้นไปจากหนี้ของกรรมได้ไหม ทางตา ทางหู ทาง
จมูก ทางลิ้น ทางกาย เห็นอะไรในวันหนึ่ง ๆ ได้ยินอะไร ได้กลิ่นอะไร ได้รสอะไร ได้
ไผ่ภูริัพพะอะไร โภคสมบัติเป็นอย่างไร เสื่อมไปบ้างไหม หรือว่าการเจ็บไข้ได้ป่วยมี
ไหม สิ่งต่าง ๆ นานาที่ไม่น่าพอใจมีไหม ในวันหนึ่ง ๆ

ถ้าท่านเป็นผู้ที่ศึกษาธรรม ท่านก็ทราบฯ ขณะใดที่เห็น ได้ยิน ได้กลิ่น ลิ้มรส
รู้ไผ่ภูริัพพะที่ไม่ดี ที่ไม่น่าปรารถนา ที่ไม่น่าพอใจ เป็นการรับใช้หนี้ของกรรมที่ได้
กระทำไว้แล้ว แต่ข้อสำคัญที่สุด คือ ขณะนี้กิเลสเบาบางไปบ้างไหม ละคลายทุจริต
กรรมไปบ้างไหม หรือว่ายังกองสร้างหนี้อยู่เรื่อย ๆ ที่จะต้องชดใช้ต่อไปในสังสารวัฏฏ์

สำหรับเรื่องการเกิด ทุกท่านไม่สามารถจะทราบได้จริง ๆ ว่า ภพภูมิต่อไปของ
ท่านนั้นจะเป็นที่ใด

๒๖๓

ข้อความในพระไตรปิฎกมีมากที่แสดงให้เห็นว่าการเกิดในภูมิต่าง ๆ นั้น ย่อมวนเวียนไปตามปัจจัย คือ กรรมที่เป็นเหตุ

ขอล่าวถึงพระชาติหนึ่งของพระผู้มีพระภาค ที่ทรงเป็นพญาช้าง เป็นเรื่องราวในอดีตเนิ่นนานมากทีเดียว

ขุททกนิกาย ชาดก ภาค ๒ จัตถันตชาดก

ในอดีตกาล ครั้งนั้น พระเจ้ากาสิกราชทรงมีพระมเหสีนามว่า พระนางสุภัททา พระนางสุภัททาทรงฝันเห็นพญาช้างเผือกในป่า ซึ่งเคยเป็นสามีที่รักในชาติก่อน พระนางสุภัททาเป็นคนพาล โกรธเคืองผูกเวรสามีในชาติก่อน จึงปรารถนาที่จะฆ่าพญาช้างนั้น พระนางทูลพระเจ้ากาสิกราชว่า พระนางแพ้พระครรรค์ ปรารถนาที่จะได้งาของพญาช้างนั้น พวกนายพรานที่มีฝีมือทั้งหลาย ก็ทูลพระนางสุภัททาว่า

พญาช้างนั้น มีช้างดุร้ายแวดล้อมรักษาอยู่มากทีเดียว พระนางทรงปรารถนาจะให้ฆ่าพญาช้างเสีย หรือว่าจะให้พญาช้างฆ่าพวกเชื้อแวนายพรานเหล่านั้นเสีย พระนางสุภัททาก็ตอบสั่งว่า

ดูกร นายพราน ฉันทริษยาด้วย เสียใจด้วย เพราะนึกถึงความหลัง ก็ตรอมใจของท่านจงทำตามความประสงค์ของฉันทน์ ฉันทน์จะให้บ้านส่วยแก่ท่าน ๕ ตำบล

นายพรานทูลถามว่า

พญาช้างนั้นอยู่ที่ไหน ยืนที่ไหน ทางไหนที่พญาช้างไปอาบน้ำ พญาช้างอาบน้ำด้วยประการอย่างไร ข้าพระองค์จักรู้จักคติแห่งพญาช้างได้อย่างไร

พระนางสุภัททาตอบสั่งว่า

ในที่ ๆ พญาช้างอยู่นั้น มีสระอยู่ใกล้ ๆ นารีนรมย์ มีท่าราบเรียบ น้ำมากมาย สะพรั่งไปด้วยพันธุ์ไม้ดอก มีหมู่ภมรมาคลึงเคล้า พญาช้างนั้นลงอาบน้ำที่

สระนั้นแหละ ชำระเสร็จแล้ว ห้อยพวงดอกอุบล มีร่างกายเผือกผ่องดังดอกบัวขาว
บันเทิงใจ ให้มเหสีชื่อว่า สัพพทัตทา เดินหน้า กลับไปยังที่อยู่ของตน

เมื่อได้ฟังดังนั้นแล้ว นายพรานผู้นั้น ก็ถือเอาแรงลูกธนู ข้ามภูเขาใหญ่ ๗ ลูก
ไปยังที่อยู่ของพญาช้าง และในที่สุดก็ได้ฆ่าพญาช้างนั้น เลื่อยงาอันงดงามทั้งคู่นั้น
นำกลับไปถวายพระนางสุภทัตทา กราบทูลว่า

พญาช้างล้มแล้ว ขอเชิญพระนางทอดพระเนตรงาทั้งคู่ที่นั้นเถิด พระนาง
สุภทัตทาผู้เป็นพาล ครั้นทอดพระเนตรเห็นงาพญาช้างทั้งคู่ ผู้เป็นสามีที่รักในชาติก่อน
แล้ว หทัยของพระนางก็แตกทำลาย ณ ที่นั้นเอง เพราะเหตุนี้เอง พระนางจึงได้
สวรรคต

เรื่องเศร้าทั้งนั้นใช่ไหม สำหรับชีวิตที่เต็มไปด้วยความรักใคร่ ความริษยา
ความอาฆาตต่าง ๆ จากชาติหนึ่งไปสู่อีกชาติหนึ่ง ไม่มีสิ้นสุดเลย ถ้าในขณะนั้นไม่ได้
ระลึกรู้ว่าเป็นแต่เพียงนามธรรมและรูปธรรม ชีวิตย่อมไม่มีการขัดเกลา และย่อมจะ
พอกพูนเต็มไปด้วยความรักใคร่ ความผูกพัน ความริษยาอาฆาตต่าง ๆ สืบต่อไป เป็น
ภพ เป็นชาติ ต่อ ๆ ไปในสังสารวัฏ

ข้อความตอนท้ายของ **ฉัททันตชาดก** มีว่า

พระศาสดาได้บรรลุสัมโพธิญาณแล้ว มีพระอนุภพมาก ได้ทรงทำการแยม
ในท่ามกลางบริษัท ภิกษุทั้งหลายผู้มีจิตหลุดพ้นดีแล้ว พวกกันทูลถามว่า

พระพุทธเจ้าทั้งหลาย ย่อมไม่ทรงทำการแยมให้ปรากฏเมื่อไม่มีเหตุ

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า

ท่านทั้งหลาย จงดูนางกุมารีสาวคนนั้น นุ่งห่มผ้ากาสาวพัสตร์ ประพฤติ
อนาคาริยวัตร นางกุมารีคนนั้นแล เป็นนางสุภทัตทาในกาลนั้น เราตถาคตเป็นพญา
ช้างในกาลนั้น นายพรานถือเอางาทั้งคู่อันงดงามของพญาช้างหาที่เปรียบในพื้นปฐพี
มิได้กลับมายังพระนครกาลิในกาลนั้น เป็นพระเทวทัต

พระพุทธเจ้าผู้ปราศจากความกระวนกระวาย ความเศร้าโศก และกิเลสใดๆ
ลูกศร ตรัสรู้ยิ่งด้วยพระองค์เองแล้ว ได้ตรัสรู้ทันทันตชาดกนี้ อันเป็นของเก่า ไม่รู้จัก
สิ้นสูญ ซึ่งพระองค์ก็ท่องเที่ยวไปแล้วตลอดกาลนาน เป็นบุรพจรรยาทั้งสูงทั้งต่ำว่า

ดูกร ภิกษุทั้งหลาย คราวครั้งนั้น เราเป็นพญาช้างฉัททันต์ อยู่ที่สระฉัททันต์
นั้น ท่านทั้งหลายจงทรงจำชาดกไว้ ด้วยประการฉะนี้แล

จบฉัททันตชาดกที่ ๔

ถ้าท่านผู้ฟังต้องการความละเอียด ท่านศึกษาหาความรู้ได้ในชาดกที่ละเอียด
ยิ่งกว่านี้ เป็นชีวิตที่แสดงให้เห็นว่า ไม่ว่าในกาลครั้งไหน ถ้ายังเต็มไปด้วยโลภะ โทสะ
โมหะ ความรักใคร่ เยื่อใย ความผูกพัน ความพยายามอาฆาตแล้ว ไม่ว่าจะเป็นอย่าง
เกิดมาเป็นมนุษย์แล้ว และต่อไปจะเป็นอะไรอีก ก็ไม่พ้นจากการที่จะต้องเต็มไปด้วย
เยื่อใย ความรักใคร่ ความผูกพัน ความริษยา ความอาฆาตในบุคคลต่าง ๆ ที่
เกี่ยวข้อง

ในสมัยนี้ก็มีคนที่อยากจะรู้ว่าชาติก่อนเคยเป็นใคร เพราะอะไร ความผูกพัน
ยึดถือในนามธรรมและรูปธรรมในชาตินี้ว่าเป็นบุคคลนี้ยังไม่พอ ยังย้อนกลับไปที่จะ
ผูกพันยึดถือในนามธรรมและรูปธรรมที่ล่วงไปแล้วในอดีตกาลนับไม่ถ้วน กลับมา
ยึดถือที่เราเคยเป็นบุคคลในครั้งนั้น นี่เป็นด้วยความเยื่อใย ยึดถือ ผูกพันในตัวตน
อย่างมากทีเดียว

แต่สำหรับผู้ที่มีหมดกิเลสแล้ว หรือเป็นผู้ที่มีปกติเจริญสติปัฏฐาน ไม่ผูกพัน ไม่
ยึดถือในนามธรรมและรูปธรรมในปัจจุบัน เช่น พระอริยสาวกและพระอรหันต์ในครั้ง
นั้น ท่านได้ฟัง ได้ทราบเรื่องในอดีตชาติของท่าน และของพระผู้มีพระภาค แต่ไม่ใช่
ด้วยความยึดถือในความเป็นตัวตน ในความเป็นบุคคล แต่เป็นผู้ที่รู้เหตุในอดีตที่ได้
กระทำ ที่ได้สะสมมา ที่เป็นปัจจัยให้มีการกระทำทางกาย ทางวาจา แม้จิตใจ
ความคิดนึกเป็นไปต่าง ๆ ก็สืบเนื่องมาจากอดีตชาติที่ได้กระทำแล้วนั่นเอง

สมมติว่า ท่านผู้ฟังสามารถจะรู้อดีตชาติว่าเคยเป็นใคร ความผูกพัน เยื่อใยใน
ชีวิตปัจจุบันของท่าน กับในอดีตชาติ ชาติไหนจะผูกพันไว้มากกว่ากัน ธรรมเป็นสิ่งที่

คิดได้ พิจารณาได้ แล้วก็ตรงตามความเป็นจริงด้วย ชาตินี้ปัจจุบันนี้มากกว่าใช้ใหม่ ถึงแม้จะรู้ว่าในอดีตเคยเป็นอะไร เคยมีความสัมพันธ์อย่างไร แต่ว่าปัจจุบันชาตินี้ เหตุการณ์และบุคคลที่เกี่ยวข้องกับท่านนั้น ย่อมทำให้ท่านมีความสุข มีความทุกข์ มีความผูกพัน มีเสียใจมากกว่า

ขุททกนิกาย ชาดก ภาค ๑ อัสสกชาดกที่ ๗ มีข้อความว่า

ประเทศนี้ เราผู้มีความจงรัก ได้เที่ยวเล่นอยู่กับพระเจ้าอัสสก ผู้เป็นพระสามี ที่รัก ความสุขและความทุกข์เก่าถูกความสุขและความทุกข์ใหม่ปกปิดไว้ เพราะฉะนั้น หนอนจึงเป็นที่รักของเรา ยิ่งกว่าพระเจ้าอัสสกอีก

ใครเป็นคนกล่าวคำนี้ พระมเหสีของพระเจ้าอัสสกะซึ่งสิ้นพระชนม์แล้ว เกิดเป็นหนอนในประเทศ คือ ในที่ ๆ เคยเดินเที่ยวเล่นกับพระเจ้าอัสสกะซึ่งเป็นสามีที่รัก แต่ว่าในชาติที่กำลังเป็นหนอน รักหนอนยิ่งกว่าพระเจ้าอัสสกะ เสียใจความผูกพันในอดีต ก็เป็นอดีตไปแล้ว ความรู้สึก ความสำคัญในปัจจุบันชาตินี้ซึ่งเป็นความสุขและความทุกข์นั้น ปกปิดความสุขและความทุกข์ในอดีตที่ผ่านมาแล้วเป็นชาติ เป็นชาติ ที่เดียว

ชาติก่อน ท่านผู้ฟังจะพ้นไปจากความสุข ความทุกข์ เหมือนอย่างในปัจจุบัน ชาตินี้ได้ใหม่ ก็ไม่ได้ ปัจจุบันชาติมีสุข มีทุกข์อย่างไร ในอดีตชาติท่านก็เคยมีสุข มีทุกข์อย่างนี้ แต่โดยความเป็นบุคคลในภพก่อน ในชาติก่อน ส่วนความเป็นบุคคลในภพนี้ ชาตินี้ สุขทุกข์ใหม่ก็ปกปิด ไม่ให้เห็นว่าสุขทุกข์เก่าในอดีตนั้นมีความสำคัญ เท่ากับสุขทุกข์ใหม่ในปัจจุบันชาตินี้

ถ. ทำไมครั้งพุทธกาล บุคคลที่ได้บรรลुเป็นพระโสดาบัน พระสกทาคามี พระอนาคามี แต่ยังเป็นคนยากจนอยู่ เพราะก่อนที่จะบรรลุเป็นพระอริยบุคคลก็ต้องมี สาทถกสัมปชัญญะ หรือสัมปชัญญะทั้ง ๔ บำเพ็ญกุศล รู้ประโยชน์ของการให้ทาน รู้ประโยชน์ของการรักษาศีล รู้ประโยชน์ของการเจริญสมถภาวนา หรือว่าต้องเจริญสติปัฏฐานมาอย่างโชกโชนแล้ว ทำไมท่านจึงยังเป็นคนยากจนอยู่

ส. เรื่องการสะสมของกรรม จะเห็นได้ว่า ตราบใดที่ยังไม่รู้แจ้งอริยสัจธรรม เป็นพระอริยเจ้าแล้ว จะเกิดเป็นอะไรก็ได้ แม้แต่สัตว์ดิรัจฉาน ไม่ต้องเป็นมนุษย์ที่ยากจนเท่านั้น ถึงแม้ว่าจะได้สะสมอบรมบารมีมาแล้ว แต่ตราบใดที่ยังไม่รู้แจ้งอริยสัจธรรม ก็ยังมีกรรมที่ทำให้เกิดในกำเนิดอื่นได้ แม้ไม่ใช่มนุษย์ที่ยากจน ก็ยังเกิดเป็นสัตว์ดิรัจฉานก่อนชาติที่จะได้รู้แจ้งอริยสัจธรรมได้ เป็นเรื่องของกรรมที่ละเอียดมาก มีทุกอย่าง แต่เมื่อยังไม่ได้โอกาสที่จะให้ผล กรรมอื่นให้ผล กรรมที่ให้ผลก็ให้ผลก่อน และเมื่อเกิดในชาติใด มีโอกาสรู้แจ้งอริยสัจธรรมในชาตินั้น ก็แล้วแต่ว่าในชาติที่เกิดนั้น เป็นผลของกรรมอะไรที่ทำให้เกิดอย่างนั้น มิฉะนั้นแล้วคงจะไม่มีมนุษย์ที่รู้แจ้งอริยสัจธรรม ต้องขึ้นสวรรค์ชั้นฟ้ากันหมด ไปรู้แจ้งอริยสัจธรรมในชั้นเทวโลก

เป็นเรื่องความวิจิตรของจิต ของการสะสมกรรม ผู้ที่เกิดเป็นสัตว์ดิรัจฉานก่อน แม้ว่าจะได้สะสมการที่จะรู้แจ้งอริยสัจธรรม แต่เมื่อยังไม่รู้แจ้งอริยสัจธรรม ก็ยังมีกรรมที่ทำให้เกิดเป็นสัตว์ดิรัจฉาน จากชาตินั้นแล้วปฏิสนธิอีกครั้งหนึ่งที่ไม่ใช่สัตว์ดิรัจฉาน จึงสามารถที่จะได้รู้แจ้งอริยสัจธรรมได้ เพราะฉะนั้น ทุกท่านที่ยังไม่รู้แจ้งอริยสัจธรรม ประมาทไม่ได้เลยว่า จากชาตินี้ไปแล้วกรรมอะไรจะทำให้ปฏิสนธิในกำเนิดใด

ใน **ขุททกนิกาย เปตวัตถุ อุพพรีเปตวัตถุ** แสดงถึงอดีตชาติของผู้ที่รู้แจ้งอริยสัจธรรม ซึ่งได้สะสมอบรมบารมีมา แต่เพราะเหตุว่าได้กระทำอกุศลกรรม เพราะฉะนั้น เมื่อยังไม่รู้แจ้งอริยสัจธรรม อกุศลกรรมก็เป็นปัจจัยทำให้เกิดในที่ต่าง ๆ กัน

ข้อความในพระสูตรมีว่า

พระเจ้าพรหมทัตผู้เป็นใหญ่ ได้เสวยราชสมบัติในแคว้นปัญจาลราช พระองค์เสด็จสวรรคตโดยกาลอันล่วงไปแห่งวันและราตรีทั้งหลาย พระนางเจ้าอุพพรีมีเชื้อเสด็จไปยังพระเมรุมาศแล้วทรงกรรแสงอยู่

เป็นของธรรมดาไซ้ใหม่เรื่องที่เผาศพ และความตาย ซึ่งทุกคนก็ต้องไปที่นั่น แต่เมื่อยังไม่ไปที่นั่นด้วยตนเอง ก็ไปเห็นสภาพการณ์ที่นั่น เห็นความทุกข์ ความโศกเศร้าของบุคคลที่ยังมีความยึดถือในนามธรรมและรูปธรรม

เมื่อพระนางไม่เห็นพระเจ้าพรหมทัต ก็กรรแสงว่า พรหมทัต ๆ ก็ดาบสผู้เป็น
มุนี สมบูรณ์ด้วยจรณญาณ ได้มาที่พระนางอุพพรีประทับอยู่นั้น ท่านได้ถามชน
ทั้งหลายที่มาประชุมกันในที่นั้นว่า

นี่เป็นเมรุมาศของใคร มีกลิ่นหอมต่าง ๆ พุ้งตลบไป หญิงนี้เป็นภริยาของใคร
เมื่อไม่เห็นพระเจ้าพรหมทัตผู้เป็นใหญ่ซึ่งเสด็จไปแล้ว ไกลจากโลกนี้ คร่ำครวญอยู่ว่า
พรหมทัต ๆ

ชนที่มาประชุมกันอยู่ในที่นั้น กล่าวตอบว่า

ข้าแต่ท่านผู้เจริญ นี่เป็นพระเมรุมาศของพระเจ้าพรหมทัต ข้าแต่ท่านผู้เจริญ
นี่เป็นพระเมรุมาศของพระเจ้าพรหมทัต มีกลิ่นหอมพุ้งตลบไป หญิงนี้เป็นพระมเหสี
ของท้าวเธอ เมื่อไม่เห็นพระเจ้าพรหมทัตพระราชสวามีซึ่งเสด็จไปไกลจากโลกนี้ ทรง
พระกรรแสงอยู่ว่า พรหมทัต ๆ

ดาบสจึงถามว่า

พระราชามีพระนามว่า พรหมทัต ถูกเผาในป่าช้านี้ ๘๖,๐๐๐ พระองค์แล้ว
บรรดาพระเจ้าพรหมทัตเหล่านั้น พระนางทรงกรรแสงถึงพระเจ้าพรหมทัตพระองค์ไหน

พระนางอุพพรีตรัสตอบว่า

ข้าแต่ท่านผู้เจริญ พระราชาพระองค์ใดเป็นพระราชโอรสของพระเจ้าจุฬณี ทรง
เป็นใหญ่อยู่ในแคว้นปัญจาลราช ดิฉันเศร้าโศกถึงพระราชารองค์นั้น ผู้เป็นพระ
ราชสวามี ผู้ประทานสิ่งของที่น่าใคร่ทุกอย่าง

ดาบสกล่าวว่า

พระราชาทูทุกพระองค์ทรงพระนามว่า พรหมทัต เหมือนกัน ทั้งหมดเป็นพระราช
โอรสของพระเจ้าจุฬณี เป็นใหญ่อยู่ในแคว้นปัญจาลราช พระนางเป็นพระมเหสีของ
พระราชานเหล่านั้นทั้งหมด โดยลำดับกันมา เหตุไรพระนางจึงทรงเว้นพระราช
พระองค์ก่อน ๆ มาทรงกรรแสงถึงแต่พระราชารองค์หลังเล่า

พระนางอุพพรีตรัสตอบว่า

ข้าแต่ท่านผู้เจริญ ดิฉันเกิดเป็นหญิงตลอดกาลนานเท่านั้นหรือ หรือเกิดเป็น
บุรุษ ท่านพูดถึงแต่การที่ดิฉันเป็นหญิงในสังสาระเป็นอันมาก

ดาบสตอบว่า

บางคราวพระนางเกิดเป็นหญิง บางคราวก็เกิดเป็นบุรุษ บางคราวก็ถือกำเนิด
ปศุสัตว์ ที่สุดแห่งอภิปภาพทั้งหลายอันเป็นอดีต ย่อมไม่ปรากฏอย่างนี้

พระนางอุพพรีตรัสว่า

ท่านดับความกระวนกระวายทั้งปวงของดิฉัน ผู้เราร้อนอยู่ให้หาย เหมือน
บุคคลเอาน้ำดับไฟที่ราดน้ำมัน ฉะนั้น ท่านได้บรรเทาความโศกถึงพระสวามีของดิฉัน
ผู้ถูกความโศกครอบงำแล้ว ถอนขึ้นแล้วหนอซึ่งลูกศร คือ ความโศกอันเสียดแทงที่
หทัยของดิฉัน

ข้าแต่ท่านผู้เป็นมหาบุรุษ ดิฉันเป็นผู้มีลูกศร คือ ความโศก อันท่านถอนขึ้นได้
แล้ว เป็นผู้เย็นสงบแล้ว ดิฉันจะไม่เศร้าโศก ไม่ร้องไห้อีก เพราะได้ฟังคำของท่าน

พระนางอุพพรีได้ฟังคำสุภาषิตของดาบส ผู้เป็นสมณะนั้นแล้ว ถือบาตรและ
จีวร ออกบวชเป็นบรรพชิต ครั้นออกบวชแล้ว เจริญเมตตาจิต เพื่อเข้าถึงพรหมโลก
พระนางอุพพรีนั้น เมื่อท่องเที่ยวไปสู่บ้านหนึ่งจากบ้านหนึ่ง สุนิคมและราชธานี
ทั้งหลาย ได้เสด็จสวรรคตที่บ้านอุรุเวลา พระนาง เปื้อนนำความเป็นหญิง เจริญ
เมตตาจิต เพื่อบังเกิดในพรหมโลก จึงได้เป็นผู้เข้าถึงพรหมโลก

จบอุปพลีสี่ เปตวัตถุที่ ๑๓

คนที่จากโลกนี้ไปแล้ว จะกลับมาเป็นบุคคลเหมือนเดิมอีกได้ไหม ถ้าได้ อย่าง
นั้นไม่ชื่อว่าตาย ไม่ชื่อว่าจากไป

เมื่อจากไปแล้วจะไปสู่กำเนิดอะไร แม้ว่าบุคคลนั้นจะเป็นมารดา จะเป็นบิดา
จะเป็นผู้เป็นที่รัก แต่ก็จากไปแล้วจากความเป็นบุคคลนี้ไปสู่ความเป็นบุคคลอื่น มี
กำเนิดอื่น มีความสัมพันธ์เกี่ยวข้องกับบุคคลอื่นต่อไป ทำไมจึงจะคร่ำครวญเศร้าโศก
ถึงผู้ที่ตาย เพราะฉะนั้น ถ้าพิจารณาธรรมจริง ๆ พระธรรมที่ได้พิจารณาแล้วจะดับ
ความเศร้าโศกของบุคคลทั้งหลายได้ และจะน้อมประพฤติปฏิบัติตามหนทางที่จะทำ
ให้พ้นจากความเศร้าโศก พ้นจากความทุกข์ได้จริง ๆ

ขุททกนิกาย ชาดก ภาค ๑ ภิกษุชาดก ข้อ ๑๙๒๖ มีข้อความว่า

เรา ตถาคต สารีบุตร โมคคัลลานะ กัสสปะ อนรุทธะ ปุณณะ และ
อานนท์ เป็น ๗ พี่น้องในครั้งนั้น อุบลวรรณาเป็นน้องสาว ขุชชุตตราเป็นทาสี จิตต-
คฤหบดีเป็นทาส สาตาคีระเป็นเทวดา ปาลิเลยยกะเป็นช่าง มรุฑะผู้ประเสริฐเป็น
วานร กาฬุทายีเป็นท้าวสักกะ ท่านทั้งหลายจงทรงจำชาดกไว้ ด้วยประการฉะนี้แล

นี่เป็นอดีตชาติ ซึ่งพระผู้มีพระภาคได้ทรงมีความสัมพันธ์กับผู้ที่เป็นสาวกในครั้ง
ที่ตรัสรู้พระอนุตตรสัมมาสัมโพธิญาณเป็นพระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า แต่ว่าในครั้ง
นั้น ในกาลที่เนิ่นนานมา แม้พระองค์ ท่านพระสารีบุตร ท่านพระมหาโมคคัลลานะ
ท่านพระกัสสปะ ท่านพระอนรุทธะ ท่านพระปุณณะ และท่านพระอานนท์ เป็น ๗ พี่
น้อง ซึ่งมีพระอุบลวรรณาเถรีเป็นน้องสาว

ภพต่าง ๆ ก็หมุนไป แต่จะกลับมายึดถือเป็นความสำคัญในพระชาติที่เป็นพระ
ผู้มีพระภาคตรัสรู้พระอนุตตรสัมมาสัมโพธิญาณเป็นพระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าแล้ว
ว่า ท่านพระสารีบุตรเสมือนว่ายังคงเป็นน้องอยู่ได้ไหม ก็ไม่ได้ เพราะความสัมพันธ์ก็
เปลี่ยนไปตามเหตุการณ์กับบุคคลที่เกี่ยวข้องในชาติหนึ่ง ๆ

ส่วนท่านพระอุบลวรรณาเถรี ในพระชาติที่พระผู้มีพระภาคได้เกิดเป็นพระ
เวสสันดรนั้น ท่านก็เป็นพระธิดาของพระเวสสันดร คือ กัณหา แต่ในพระชาติที่ตรัสรู้
เป็นพระผู้มีพระภาคอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า กัณหาก็ได้เกิดเป็นพระอุบลวรรณาเถรี

๒๖๔

เป็นชีวิตของแต่ละบุคคลซึ่งท่านเองทราบไม่ได้ เคยพบท่านพระเถรี ท่านพระเถระเหล่านั้นมาบ้างหรือเปล่าในอดีตกาล อาจจะเคยเป็นบุคคลที่เกี่ยวข้องกับท่านพระเถระ ท่านพระเถรีเหล่านั้นในครั้งนั้นก็ได้ แต่ในบัดนี้ ท่านก็เป็นบุคคลที่ฟังพระธรรมของพระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า และฟังธรรมของพระสาวกเหล่านั้น

ขุททกนิกาย ชาดก ภาค ๑ สุวรรณกัถกกุฏชาดก มีข้อความว่า

พระเทวทัตในครั้งนั้น ได้เกิดเป็นกา ส่วนข้างเกิดเป็นงูเห่า พระอานนทผู้เจริญเกิดเป็นปู เราผู้เป็นศาสดา ในครั้งนั้นเกิดเป็นพราหมณ์

ส่วนท่านผู้ฟังจะไม่เกิดเป็นสัตว์ดิรัจฉานอีก เป็นไปได้ไหม ถ้ายังไม่รู้แจ้ง อริยสัจธรรมเป็นพระอริยเจ้า กำเนิดของสัตว์ดิรัจฉานก็มีให้เห็นถึงความวิจิตรต่าง ๆ ซึ่งปฏิสนธิเพราะอกุศลกรรมเป็นปัจจัย และเมื่อยังไม่รู้แจ้งอริยสัจธรรม อกุศลกรรมก็ยังกระทำอยู่บ้าง และในอดีต อกุศลกรรมที่ได้กระทำแล้ว ยังคงเป็นปัจจัยที่ทำให้ปฏิสนธิในกำเนิดของอบายภูมิได้

ขุททกนิกาย ชาดก มหานารทกัถสप्तชาดก มีข้อความว่า

เป็นอดีตชาติของท่านพระอานนท เมื่อครั้งที่ท่านเกิดเป็นพระนางรูกา ราชธิดาของพระเจ้าวิเทหราช พระนางรูการาชธิดา สามารถที่จะระลึกอดีตชาติได้ถึง ๗ ชาติ

ท่านผู้ฟังจะได้เห็นการสะสมความวิจิตรของจิต สำหรับพระสาวกที่ได้เป็นเอตทัคคะ โดยการเป็นผู้เลิศในทางทรงจำ และในการเป็นพหูสูตร แม้ในอดีตชาติที่ท่านเกิดเป็นพระนางรูกา ราชธิดาของพระเจ้าวิเทหราชนั้น ท่านก็เคยสะสมเหตุปัจจัยมาทำให้สามารถระลึกอดีตชาติได้ถึง ๗ ชาติ

พระนางรูการาชธิดาได้กราบทูลพระราชาบิดาถึงอดีตชาติว่า ข้าแต่พระจอมประชาชน ชาติที่ ๗ ของกระหม่อมฉันในอดีต กระหม่อมฉันเกิดเป็นบุตรนายช่างทอง

ในแคว้นมคธ ราชคฤห์มหานคร กระหม่อมฉันได้คบหาสหายผู้ลามก ทำบาปกรรมไว้มาก เทียวคบชู้ภรรยาของชายอื่น เหมือนจะไม่ตาย กรรมนั้นยังไม่ให้ผล เหมือนไฟอันเฝ้าปกปิดไว้ ในกาลต่อมา ด้วยกรรมอื่น ๆ กระหม่อมฉันนั้นได้เกิดในวังสรัสวดี เมืองโกสัมพี เป็นบุตรคนเดียวในสกุลเศรษฐีผู้สมบูรณ์ มั่งคั่ง มีทรัพย์มากมาย คนทั้งหลายสักการะบูชาอยู่เป็นนิจ

เป็นชาติที่ ๒ ในอดีต ๗ ชาติที่ท่านระลึกได้

ในชาตินั้น กระหม่อมฉันได้คบหาสมาคมมิตรสหาย ผู้ยินดีในกรรมอันงาม ผู้เป็นบัณฑิต เป็นพหูสูตร เขาแนะนำให้กระหม่อมฉันรักษาอุโบสถศีลในวัน ๑๔ ค่ำ ๑๕ ค่ำ ตลอดราตรีเป็นอันมาก กรรมนั้นยังไม่ให้ผล ดังขุมทรัพย์ที่ฝังไว้ใต้น้ำ

จะเห็นได้ว่า กุศลกรรมก็ยังไม่ได้ให้ผล แต่ว่ากุศลกรรมที่ยังไม่ได้ให้ผลนั้น เหมือนกับขุมทรัพย์ที่ฝังไว้ใต้น้ำ แม้ว่าท่านสะสมอบรมปัจจัยที่จะได้ตรัสรู้ แต่ว่าเมื่อยังไม่ตรัสรู้ กุศลกรรม และอกุศลกรรม ก็ยังคงเป็นปัจจัยที่ทำให้เกิดต่าง ๆ กัน

ครั้นภายหลัง บรรดาบาปกรรมทั้งหลาย ประทาร์กกรรมอันใดที่กระหม่อมฉันได้กระทำไว้ในมคธรัฐ ผลแห่งกรรมนั้นมาถึงกระหม่อมฉันแล้ว เหมือนดื่มยาพิษอันร้ายแรง ฉะนั้น

ข้าแต่พระองค์ผู้ครองวิเทหรัฐ กระหม่อมฉันจุติจากตระกูลเศรษฐีนั้นแล้ว ต้องหมกหม้มอยู่ในโรงวนรกสิ้นกาลนาน เพราะกรรมของตน

เป็นชาติที่ ๓ ในอดีต ๗ ชาติที่ท่านระลึกได้

กระหม่อมฉันระลึกถึงทุกข์ที่ได้เสวยในรอกนั้น ไม่ได้ความสุขเลย กระหม่อมฉันยังทุกข์เป็นอันมากให้สิ้นไปในรอกนั้นนานปี แล้วเกิดเป็นลา ถูกเขาต้อนอยู่ในภินาคคตมหานคร

เป็นอดีตชาติที่ ๔ ที่ท่านเกิดเป็นลา

กระหม่อมฉันเมื่อเกิดเป็นลา ต้องพาถูกผู้ตีทั้งหลายไปด้วยหลังบ้าง ด้วยรอกบ้าง นั่นเป็นผลแห่งกรรม คือ การที่กระหม่อมฉันคบชู้ภรรยาผู้อื่น

ข้อความต่อไปมีว่า

ผลของอกุศลกรรม คือ การคบชู้ภรรยาของผู้อื่น ผลของกรรมนั้นเอง เมื่อจุติจากชาติที่เป็นลานนั้นแล้ว ก็ได้ไปบังเกิดเป็นลิงในป่าใหญ่ ซึ่งก็ได้รับทุกข์ทรมานสาหัส

เมื่อจุติจากชาติที่ ๕ ซึ่งเป็นลิงแล้วนั้น ได้บังเกิดเป็นโค ถูกเขาต้อน มีกำลังแข็งแรง ต้องเทียมยานอยู่สิ้นกาลนาน

ครั้งจุติจากชาติที่ ๖ ที่เป็นโคนั้นแล้ว ก็มาบังเกิดเป็นกระเทย ในตระกูลที่มีโภคสมบัติมาก ในแคว้นวัชชี

ครั้งจุติจากชาติที่เป็นกระเทยนั้นแล้ว ได้เกิดเป็นนางอัปสรในนันทวัน ณ ดาวดึงส์พิภพ กุศลที่ได้กระทำไว้ในเมืองโกสัมพีตามมาให้ผล

เมื่อจุติจากดาวดึงส์พิภพนั้นแล้ว ท่องเที่ยวไปในเทวโลกและมนุษย์ ไม่พ้นจากความ เป็นหญิงตลอด ๗ ชาติ และชาติที่ ๗ ก็ได้เกิดเป็นเทวดาผู้ชาย

พระนางจุจ่าได้กราบทูลพระราชบิดาต่อไป มีข้อความตอนหนึ่งว่า

ชายใดปรารถนาความเป็นบุรุษทุก ๆ ชาติไป ก็พึงเว้นภรรยาผู้อื่นเสีย เหมือนบุคคลล้างเท้า สะอาดแล้ว เว้นเปลือกถม ฉะนั้น

หญิงใดปรารถนาเป็นบุรุษทุก ๆ ชาติไป ก็พึงยำเกรงสามี เหมือนนางเทพอัปสร ผู้เป็นบาทบริจาริกา ยำเกรงพระอินทร์ ฉะนั้น

ผู้ใดปรารถนาโภคทรัพย์ อายุ ยศ และสุข อันเป็นทิพย์ ก็พึงเว้นบาปทั้งหลาย ประพฤติแต่สุจริตธรรม ๓ อย่าง

สตรีก็ตาม บุรุษก็ตาม ควรเป็นผู้ไม่ประมาทด้วยกาย วาจา ใจ มีปัญญาเครื่องพิจารณา เพื่อประโยชน์ของตน นรชนเหล่าใดเหล่าหนึ่งในโลกนี้ที่เป็นคนมียศ มีโภคทรัพย์บริบูรณ์ทุกอย่าง นรชนเหล่านั้น ได้สั่งสมกรรมดีไว้ในปางก่อนแล้วโดยไม่ต้องสงสัย สัตว์ทั้งปวงล้วนมีกรรมเป็นของตน

ถ. สตรีที่ยำเกรงสามี ชาติต่อไปจะกลับเพศเป็นบุรุษ มีตัวอย่างใหม่

สุ. สตรีที่ต่อไปจะเกิดเป็นบุรุษ ก็มี ด้วยกุศลกรรม ด้วยทาน ด้วยศีล ด้วยเจตนาที่ต้องการจะเป็นบุรุษ แล้วแต่แต่ละบุคคล

ในพระไตรปิฎกมีข้อความที่กล่าวถึงการเกิดเป็นสตรีว่า มีทุกข์หลายประการตามที่ได้ทรงแสดงไว้

สังยุตตนิกาย สพายตนวรรค เปยยาลวรรคที่ ๑ อาเวณิกสูตร มีข้อความที่กล่าวถึงทุกข์ของมาตุคาม ๕ ประการ และข้อความอื่น ๆ ตั้งแต่ข้อ ๔๕๘ - ๔๙๖ ก็เป็นเรื่องของเพศสตรี คือ มาตุคาม ซึ่งมีทั้งที่เป็นทุกข์อย่างไร และเมื่อได้เจริญกุศลธรรมแล้ว จะเป็นสุขอย่างไร

ใครปรารถนาที่จะเป็นบุรุษบ้าง สำหรับความต่างกันในเรื่องสติปัญญา หรือการเจริญกุศลนั้น ไม่มี แต่ที่ต่างกัน ต่างกันเพียงบุรุษสามารถที่จะเป็นใหญ่ เพราะเหตุว่าในชาติที่เป็นสตรีนั้น ไม่สามารถที่จะบรรลुकุณธรรมเป็นพระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า ๑ ไม่สามารถที่จะเป็นพระเจ้าจักรพรรดิ ๑ ไม่สามารถที่จะเป็นท้าวสักกะ คือพระอินทร์ ๑ ไม่สามารถที่จะเป็นมาร ๑ ไม่สามารถที่จะเป็นพรหม ๑

แต่ในเรื่องการเจริญกุศล สะสมบารมีเพื่อรู้แจ้งอริยสัจธรรม สตรีสามารถที่จะบรรลुकุณธรรมเป็นพระอรหันต์ได้ แต่ไม่ถึงความเป็นพระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า

สำหรับท่านพระอานนท์ ท่านเป็นเอตทัคคะหลายทาง ท่านผู้ฟังควรที่จะได้ทราบคาถาของท่านพระอานนท์เมื่อท่านตรัสรู้เป็นพระอรหันต์แล้วว่า จากการเกิดแล้วเกิดอีก สะสมบารมีมาเป็นชาติ ๆ นั้น เมื่อท่านบรรลุเป็นพระอรหันต์แล้ว ท่านมีคาถาอะไรที่เป็นโอวาทเตือนใจพุทธบริษัทบ้าง

ขุททกนิกาย เถรคาถา อานันทเถรคาถา มีข้อความว่า

บัณฑิตไม่ควรทำตนให้เป็นมิตรสหายกับบุคคลที่ชอบส่อเสียด มักโกรธตระหนี่ และผู้ปรารถนาให้ผู้อื่นพินาศ เพราะการสมาคมกับคนชั่วเป็นความลามก

คาถาของพระอรหันต์ท่านหนึ่ง ซึ่งท่านเห็นความสำคัญของการคบหาสมาคมมากที่สุดทีเดียวว่า ถ้าคบผู้ที่เป็นพาลจะไม่ได้รับประโยชน์อะไร แต่ถ้าคบกับผู้ที่เป็นบัณฑิตจะได้รับประโยชน์มาก

ข้อความต่อไปมีว่า

แต่บัณฑิตควรทำตนให้เป็นมิตรสหายกับคนผู้มีศรัทธา มีศีลน่ารัก มีปัญญา และเป็นคนได้สัจจะเล่าเรียนมามาก เพราะการสมาคมกับคนดี ย่อมมีแต่ความเจริญอย่างเดียว

เชิดดูร่างกายอันมีกระดูก ๓๐๐ ท่อน ซึ่งมีเอ็นใหญ่ร้อยผูกขึ้นเป็นโครงตั้งไว้ อันบุญกรรมตกแต่งให้วิจิตร มีแผลทั่วทุกแห่ง กระสับกระส่าย คนโง่เขลาพากันดำริเป็นอันมาก ไม่มีความยั่งยืนตั้งมั่น

พระอานนท์เถระ ผู้โคตรโคตร เป็นผู้ได้สัจจะมามาก มีถ้อยคำไพเราะ เป็นผู้อุปัฏฐากพระพุทธเจ้า ปลงภาระลงแล้ว บรรลุอรหัตต์ สำเร็จการนอน พระอานนท์เถระสิ้นอาสวะแล้ว ปราศจากกิเลสเครื่องเกาะเกี่ยวแล้ว ล่วงกรรมเป็นเครื่องข้องแล้ว ดับสนิท ถึงฝั่งแห่งชาติและชรา ทรงไว้แต่ร่างกายอันมีในที่สุด

ธรรมทั้งหลายของพระพุทธเจ้า ผู้เป็นเผ่าพันธุ์แห่งพระอาทิตย์ ตั้งอยู่แล้วในบุคคลใด บุคคลนั้น คือ พระอานนท์เถระผู้โคตรมะ ชื่อว่า ย่อมตั้งอยู่ในมรรค เป็นทางไปสู่นิพพาน

พระอานนท์เถระได้เรียนธรรมจากพระพุทธเจ้ามา ๘๒,๐๐๐ ธรรมชั้นได้ เรียนมาจากสำนักพระภิกษุ มีพระธรรมเสนาบดี เป็นต้น ๒,๐๐๐ ธรรมชั้น จึงรวมเป็นที่คล่องปากขึ้นใจ ๘๔,๐๐๐ ธรรมชั้น

คนที่เป็นอย่างนี้ มีการศึกษาเล่าเรียนมาน้อย ย่อมแก่เปล่า เหมือนกับโคที่มีกำลัง แต่เขาไม่ได้ใช้งาน ฉะนั้น เนื้อย่อมเจริญแก่เขา ปัญญาไม่เจริญแก่เขา

ผู้ใดเล่าเรียนมามาก ดูหมิ่นผู้ที่ศึกษาเล่าเรียนมาน้อยด้วยการสดับ แต่เขาไม่ได้ปฏิบัติตามที่เล่าเรียนมา ย่อมปรากฏแก่เราเหมือนคนตาบอดถือดวงไฟไป ฉะนั้น

สรรเสริญการปฏิบัติ ไม่ใช่สรรเสริญเพียงการศึกษา แต่ไม่ปฏิบัติตาม

ข้อความต่อไปมีว่า

บุคคลควรเข้าไปนั่งใกล้ผู้ที่ศึกษามาก แต่ไม่ควรทำสุดตะกิดนได้มาให้พินาศ

ถ้าการศึกษาไม่ตรงกับการปฏิบัติ การศึกษานั้นก็ไร้ประโยชน์ ไม่มีประโยชน์อะไรเลย

ข้อความต่อไปมีว่า

เพราะสุดตะที่ตนได้มานั้น เป็นเบื้องต้นแห่งพรหมจรรย์ เพราะฉะนั้น จึงควรเป็นผู้ทรงธรรม บุคคลผู้รู้อักษรทั้งเบื้องต้นและเบื้องปลาย รู้ระยะแห่งภาสิต ฉลาดในนิรุติและบท ย่อมเล่าเรียนธรรมให้เป็นการเล่าเรียนดี และพิจารณาเนื้อความ เป็นผู้กระทำความพอใจด้วยความอดทน พยายามพิจารณา ตั้งความเพียร ในเวลาพยายาม มีจิตตั้งมั่นด้วยดีในภายใน บุคคลควรคบหาท่านผู้เป็นพหูสูตร ทรงธรรม มีปัญญา เป็นสาวกของพระพุทธเจ้า หวังการรู้แจ้งธรรมเช่นนั้นเกิด บุคคลผู้เป็นพหูสูตร ทรงธรรม เป็นผู้รักษาศิลลแห่งพระธรรมแห่งพระพุทธเจ้า ผู้ทรงแสวงหาคุณอันยิ่งใหญ่ เป็นดวงตาของโลกทั่วไป ผู้ที่เป็นพหูสูตรนั้น เป็นผู้อันมหาชนควรบูชา

ภิกษุมีธรรมเป็นที่ยินดี ยินดีแล้วในธรรม คั่นคว้าธรรม ระลึกถึงธรรม ย่อมไม่เสื่อมไปจากสัทธรรม เมื่อกายและชีวิตของตนเสื่อมไป

ภิกษุผู้หนักในความตระหนี่กาย ติดอยู่ด้วยความสุขทางร่างกาย ไม่ชวนชวายนบำเพ็ญเพียร ความผาสุกทางสมณะ จะมีแต่ที่ไหน

ทิศทั้งหมดไม่ปรากฏ ธรรมทั้งหลายไม่แจ่มแจ้งแก่ข้าพเจ้า ในเมื่อท่านธรรมเสนาบดีผู้เป็นกัลยาณมิตร นิพพานแล้ว

ในครั้งนั้นท่านเป็นเพียงพระเสกขบุคคล ในขณะที่ท่านพระสารีบุตรปรินิพพาน เพราะฉะนั้น ท่านพระอานนท์ก็มีความเศร้าโศกอย่างยิ่ง

โลกทั้งหมดนี้ปรากฏเหมือนความมืดมน กายคตาสติ ย่อมนำมาซึ่งประโยชน์โดยส่วนเดียว ฉันทิโก กัลยาณมิตรเช่นนั้น ย่อมไม่มีแก่ภิกษุผู้มีสหายล่วงลับไปแล้ว มีพระศาสดานิพพานไปแล้ว ฉันทัน

ข้อความต่อไปนี้หลังจากที่พระผู้มีพระภาคปรินิพพานแล้ว มีว่า

มิตรเก่าพากันล่วงลับไปแล้ว จิตของเราไม่สมาคมด้วยมิตรใหม่ วันนี้เราจะเพ่งฌานอยู่ผู้เดียว เหมือนกับนกที่อยู่วางในรังในฤดูฝน ฉะนั้น

พระผู้มีพระภาคตรัสกับท่านพระอานนท์ด้วยพระคาถาหนึ่งพระคาถาว่า

เธออย่าห้ามประชาชนเป็นอันมาก ที่พากันมาแต่ต่างประเทศ ในเมื่อล่วงเวลา เทศนาเลย เพราะประชุมชนเหล่านั้น เป็นผู้มุ่งจะฟังธรรม จงเข้ามาหาเราได้ เวลานี้ เป็นเวลาที่จะเห็นเรา

ทรงแสดงให้เห็นว่า การฟังธรรมเป็นประโยชน์ที่สุด ไม่ควรที่จะให้บุคคลหนึ่ง บุคคลใดเสียโอกาสที่จะได้รับฟังพระธรรม

พระอานนท์เถระจึงกล่าวเป็นคาถาต่อไปว่า

พระศาสดาผู้มีพระจักขุ ทรงประทานโอกาสให้ประชุมชน ที่พากันมาแต่ ต่างประเทศ ในเมื่อล่วงเวลาเทศนา ไม่ทรงห้าม เมื่อเรายังเป็นพระเสขบุคคลอยู่ ๒๕ ปี กามสัญญาไม่เกิดขึ้นเลย เชิญดูความที่ธรรมเป็นธรรมดี เมื่อเรายังเป็น พระเสขบุคคลอยู่ ๒๕ ปี โทสสัญญาไม่เกิดขึ้นเลย เชิญดูความที่ธรรมเป็นธรรมดี

เราได้อุปัฏฐากพระผู้มีพระภาคด้วยเมตตากายกรรม เหมือนพระฉายาติดตาม พระองค์อยู่ ๒๕ ปี เราได้อุปัฏฐากพระผู้มีพระภาคด้วยเมตตาวจีกรรม เหมือนพระ ฉายาติดตามพระองค์อยู่ ๒๕ ปี เราได้อุปัฏฐากพระผู้มีพระภาคด้วยเมตตามโนกรรม เหมือนพระฉายาติดตามพระองค์อยู่ ๒๕ ปี

เมื่อพระพุทธองค์เสด็จดำเนินไป เราก็ได้เดินตามไปเบื้องพระปฤษฎางค์ของ พระองค์ เมื่อพระองค์ทรงแสดงธรรมอยู่ ฌานเกิดขึ้นแก่เรา เราเป็นผู้มีกิจที่จะต้องทำ ยังเป็นพระเสกขะ ยังไม่บรรลุนิพพาน

ศาสดาพระองค์ใดเป็นผู้ทรงอนุเคราะห์เรา พระศาสดาพระองค์นั้นได้เสด็จ ปรีณิพพานไปแล้ว เมื่อพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ผู้ถึงความเป็นผู้ประเสริฐโดย อากาโรทั้งปวงเสด็จปรีณิพพานแล้ว ครั้นนั้นได้เกิดมีความหวาดเสียว และได้เกิดขน พองสยองเกล้า

พระสังคีติกาจารย์ เมื่อจะสรรเสริญท่านพระอานนท์เถระ ได้รจนาคาถา ๓ คาถา ความว่า

พระอานนท์เถระเป็นพหูสูต ทรงธรรม เป็นผู้รักษาคถาธรรมของพระพุทธ- เจ้า ผู้ทรงแสวงหาพระคุณอันยิ่งใหญ่ เป็นดวงตาของชาวโลกทั่วไป ปรีณิพพานไป เสียแล้ว พระอานนท์เถระเป็นพหูสูต ทรงธรรม เป็นผู้รักษาคถาธรรมของ

พระพุทธเจ้า ผู้ทรงแสวงหาพระคุณอันยิ่งใหญ่ เป็นดวงตาของชาวโลกทั่วไป เป็นผู้กำจัดความมืดมน ที่เป็นเหตุทำให้เป็นดังคนตาบอดได้แล้ว

พระอานนท์เถระเป็นผู้มีคติ มีสติ และจิตฺติ เป็นผู้แสวงคุณ เป็นผู้ทรงจำพระสัทธรรมไว้ได้ เป็นบ่อเกิดแห่งรัตนะ ท่านพระอานนท์เถระก่อนแต่ปริณิพพาน ได้กล่าวคาถาความว่า เรามีความคุ้นเคยกับพระศาสดา เราทำคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าเสร็จแล้ว ปลงภาระหนักลงแล้ว ถอนตัณหาเครื่องนำไปสู่ภพได้แล้ว

เป็นคาถาที่พระสังคีติกาจารย์สรรเสริญท่านพระอานนท์ เพราะถ้าท่านพระอานนท์ไม่ทรงจำข้อความที่พระผู้มีพระภาคทรงแสดงธรรมไว้ในครั้งนั้น พุทธบริษัทในสมัยนี้ไม่มีโอกาสที่จะได้พ้นจากสภาพของความมืดมน ที่เปรียบเหมือนกับคนตาบอดได้เลย ไม่ทราบว่าจะระลึกถึงลักษณะของนามธรรมและรูปธรรมอย่างไร แต่เพราะเหตุว่าพระธรรมได้ทรงแสดงไว้มาก และท่านพระอานนท์เถระได้ทรงจำไว้อย่างดี เป็นการเกื้อกูลพุทธบริษัทด้วยความเป็นเอตทัคคะ คือ ความเป็นผู้เลิศในทางความทรงจำ ในความเป็นพหูสูตร และอดีตชาติของท่านตลอดกาลนานมาจนถึงชาติสุดท้ายที่ท่านเป็นพระอรหันต์ ท่านก็กล่าวคาถาก่อนปริณิพพานว่า

เรามีความคุ้นเคยกับพระศาสดา เราทำคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าเสร็จแล้ว
ปลงภาระหนักลงแล้ว ถอนตัณหาเป็นเครื่องนำไปสู่ภพได้แล้ว

๒๖๕

ท่านคุ้นเคยกับพระศาสดามาตลอดอดีตกาล หลายชาติทีเดียว โดยการเป็นน้องบ้าง โดยการได้พบ ได้ฟังธรรมบ้าง แม้ในชาติสุดท้าย ก็ได้เป็นพระญาติของพระผู้มีพระภาคอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า การได้พบ การได้คุ้นเคยตั้งแต่อดีตชาติมาจนถึงปัจจุบันชาติของท่านพระอนนทนั้น ไม่ไร้ประโยชน์ เพราะท่านกล่าวคาถาว่า เราทำตามคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าเสร็จแล้ว ปลงภาระหนักลงแล้ว ถอนต้นหาเครื่องนำไปสู่ภพได้แล้ว

เพราะฉะนั้น ในอดีตชาติท่านผู้ฟังจะเคยเป็นใครมาอย่างไรก็ตาม เคยเกี่ยวข้องกับสัมพันธกัน อาจจะเป็นพระผู้มีพระภาคก็ได้ หรือว่าพระอรหันตสาวกที่ท่านปรินิพพานไปแล้ว แต่กิจของท่านผู้ฟังยังไม่เสร็จ ยังต้องเป็นผู้ที่อบรมเจริญสติ เจริญปัญญา แม้ว่าจะได้คุ้นเคยบ้างแล้วในอดีต กับบุคคลที่ท่านปรินิพพานไปแล้วก็อาจจะเป็นไปได้ แต่ว่าท่านเหล่านั้นก็ได้สำเร็จกิจของท่านแล้ว แต่ท่านผู้ฟังซึ่งอาจจะมียศที่ดีที่เคยสัมพันธกันมา ยังไม่เสร็จกิจ ยังไม่ได้ปลงภาระ ก็จะต้องเป็นผู้ที่อบรมกระทำกิจสะสมปัญญาที่จะรู้แจ้งอริยสัจธรรมต่อไป ระลึกอดีตชาติของท่านเองไม่ได้ แต่ฟังอดีตชาติของบุคคลอื่น คล้ายคลึงกันใหม่ อาจจะเป็นไปได้เหมือนอย่างนั้นใหม่ หรืออาจจะวิจิตรกว่าก็ได้ ตามความวิจิตรของจิตที่ได้สะสมมา

ขอกล่าวถึงอดีตชาติของพระเถรี อีกท่านหนึ่ง ใน **ขุททกนิกาย เถรีคาถา จัตตาสินิบาต อสิทาสีเถรีคาถา** มีข้อความว่า

ภิกษุณี ๒ รูป เป็นผู้ทรงคุณธรรม เป็นกุลธิดาในศากยสกุล ในนครอันมีชื่อว่าโกสุม คือ เมืองปาตลีบุตรเดี๋ยวนี้ จัดเป็นมณฑลแห่งแผ่นดิน

ในภิกษุณี ๒ รูปนั้น รูปหนึ่งชื่อ อสิทาสี รูปหนึ่งชื่อ โพธิ เป็นผู้สมบุรณ์ด้วยศีล ยินดีในการเพ่งฌาน เป็นพหูสูต เป็นผู้กำจัดกิเลสได้แล้ว ภิกษุณี ๒ รูปนั้น ไปเที่ยว

ปิณฑิบาท กลับมาแล้ว ทำกัตตกิจเสร็จแล้ว ล้างบาตรแล้ว นั่งพักสบายอยู่ในที่อัน
สงบ ได้ไต่ถามและแก้ไขต่อกันอย่างนี้

พระโพธิ์ถามว่า

ข้าแต่พระแม่เจ้า อสิทาสี พระแม่เจ้าเป็นที่น่าเลื่อมใสอยู่ แม้วัยของท่านก็ยัง
ไม่เลื่อม ก็พระแม่เจ้าเห็นโทษอะไร จึงประกอบเนกขัมมะ

พระอสิทาสีนั่น เป็นผู้ฉลาดในการแสดงธรรม ในฐานะแห่งบุญ เมื่อถูกถาม
อย่างนี้ จึงได้กล่าวตอบอย่างนี้ว่า

ข้าแต่พระแม่เจ้าโพธิ์ ขอพระแม่เจ้าจงฟัง ตามเรื่องที่ฉันบวชแล้ว

ต่อไปนี้เป็นคำวิสาขนา

โยมบิดาของดิฉัน อยู่ในบุรีอันประเสริฐชื่ออุชเชนี เป็นเศรษฐีผู้สำรวมแล้วด้วย
ศีล ดิฉันเป็นธิดาคนเดียวของท่าน ซึ่งเป็นที่รัก ที่ชอบใจ และเป็นผู้ที่ท่านเอ็นดู ใน
เวลาที่ดิฉันเจริญวัยแล้ว เศรษฐีผู้มีรัตนะมาก เป็นสกุลอันอุดมคนหนึ่งในเมืองสาเกต
มาขอดิฉันเป็นสะใภ้ โยมบิดาได้ให้ดิฉันเป็นสะใภ้ของเศรษฐีนั้น ดิฉันได้ไปสู่สำนัก
มารดาและบิดาของสามี ทำการนอบน้อมด้วยเศียรเกล้า ไหว้ท่านทั้งสองทุกเช้า
เย็น ท่านทั้งสองสอนดิฉันอย่างไร ดิฉันก็ทำอย่างนั้น พี่หญิงน้องหญิง พี่ชาย
น้องชาย หรือบ่าวไพร่ของสามีดิฉัน ไม่ว่าคนใด ดิฉันเห็นแล้วแม้ครั้งเดียว ก็มีความ
ยำเกรงให้อาสนะ ดิฉันต้อนรับด้วยข้าว น้ำ และของเคี้ยว ซึ่งเป็นของที่เขาจัดหาไว้ที่
เรือน และสิ่งใดควรแก่ผู้ใด ก็ให้สิ่งนั้นแก่ผู้นั้น

ดิฉันลุกขึ้นแต่เช้า เข้าไปยังเรือนสามี ล้างมือ ล้างเท้าที่ธรณีประตูแล้ว
ประนมมือเข้าไปกราบสามี จัดหาหวี เครื่องผัดหน้า ยาหยอดตา แว่นส่องหน้า มา
ตบแต่งสามีเสียเองเหมือนสาวใช้ ดิฉันหุงข้าว ต้มแกงเอง ล้างภาชนะเอง มารดา
บำรุงบำเรอบุตรน้อยคนเดียวฉันใด ดิฉันบำเรอสามีฉันนั้น ดิฉันมีความจงรักภักดี
มีวัตรอันยอดเยี่ยม ทำการงานอันหนักยิ่งทำทุกอย่าง ไม่มีความถือเนื้อถือตัว ขยันไม่
เกียจคร้าน สมบูรณ์ด้วยศีลอย่างนี้ สามีก็ยังโกรธ

เป็นไปได้ไหม เรื่องจริง ทำไมเป็นไปได้ เพราะอะไร เพราะกรรมที่ได้กระทำ
แล้วในอดีต พ้นไม่ได้เลย ถึงแม้ว่าผู้นั้นจะทำอย่างไรในปัจจุบันชาติ แต่ว่าการที่จะ

ได้รับรูป เสียง กลิ่น รส โผฏฐัพพะ ที่ไม่น่าพอใจจากบุคคลหนึ่งบุคคลใดทั้งหมด ก็
เป็นผลที่เนื่องมาจากอดีตกรรมที่ได้กระทำแล้ว

ข้อความต่อไปมีว่า

สามีของดิฉันพูดกับมารดาและบิดาของเขาว่า ฉันจักลาไป จักไม่อยู่ร่วมกับ
นางอสิทาสี ฉันไม่ควรอยู่ร่วมในเรือนหลังเดียวกับนางอสิทาสี มารดาบิดาของเขาจึง
ห้ามว่า ลูกเอ๋ย เจ้าอย่าพูดอย่างนั้นเลย นางอสิทาสีเป็นบัณฑิต ฉลาดรอบคอบ
ขยัน ไม่เกียจคร้าน ไฉนจึงไม่ชอบใจเจ้าละลูก

สามีของนางอสิทาสีกล่าวตอบว่า

นางอสิทาสี ไม่ได้เบียดเบียนอะไรฉันเลย แต่ว่าฉันไม่อยากจะอยู่ร่วมกับนาง
อสิทาสีเท่านั้น ฉันไม่อยากจะเห็น ไม่ต้องการ ฉันจักลาบิดามารดาไปละ

และบิดาของสามีของดิฉัน พังคำของเขาแล้ว ได้ถามดิฉันว่า เจ้าทำผิด
อย่างไร สามีของเจ้าจึงจะละทิ้งเจ้าเช่นนี้ เจ้าจงบอกสิ่งที่เจ้าได้ทำตามจริงเถิด

ดิฉันตอบว่า ดิฉันไม่ได้ทำผิดอะไร ทั้งไม่ได้ทำให้เขาเดือดร้อนอะไร และไม่ได้
ดูหมิ่นอะไร ดิฉันจักอาจกล่าวคำชั่วหยาบอะไร อันเป็นเหตุให้สามีโกรธดิฉันได้เล่า

มารดาและบิดาแห่งสามีเสียใจ ถูกทุกข์ครอบงำแล้วเหมือนกัน แต่หวังจัก
รักษานูตรไว้ จึงได้นำดิฉันกลับไปส่งคืนให้โยมบิดาของดิฉันที่เรือน

ข้อความต่อไปท่านเล่าว่า

ดิฉันเป็นหญิงหม้าย มีรูปสวย เทียวไป ภายหลังโยมบิดาของดิฉันได้ยกดิฉัน
ให้กุลบุตรผู้มีทรัพย์สมบัติน้อยกว่าสามีเก่าครั้งหนึ่ง โดยสินสอดครั้งหนึ่ง ต่อกับ
สินสอดที่เศรษฐีคนเก่าได้ห่มันดิฉัน ดิฉันอยู่ที่เรือนของสามีคนที่ ๒ นั้น เดือนหนึ่ง
ต่อมา เขาได้ขับดิฉัน ผู้บำรุงบำเรออยู่ดังนางทาสี ประพฤติตัวดี มีศีล จากเรือนเขา
อีก โยมบิดาของดิฉันบอกกับบุรุษคนหนึ่ง เป็นผู้ฝึกจิตแห่งชนเหล่าอื่น มีกายและ
วาจาอันฝึกแล้ว เทียวขอทานอยู่ว่า เจ้าจงทิ้งผ้าชีวิฐและหม้อเสีย จงมาเป็นลูกเขย
ของเราเถิด

นี่เป็นคนที่ ๓ ซึ่งเป็นขอทาน ท่านเล่าต่อไปว่า

เขาอยู่กับดิฉันได้ครึ่งเดือน ก็บอกโยมบิดาของดิฉันว่า ท่านจงให้ผ้าชีวรี หม้อ และกระเบื้องขอทานแก่ข้าพเจ้า ข้าพเจ้าจะไปเที่ยวขอทานอีก

ลำดับนั้น โยมบิดามารดากับพวกหมู่ญาติของดิฉันทั้งหมด พากันถามคนขอทานนั้นว่า สิ่งใดที่เจ้าทำไม่สำเร็จในที่นี้ ขอเจ้าจงรีบบอกเร็ว ๆ เขาจะทำการนั้น ๆ ให้เจ้า เมื่อโยมบิดามารดาและพวกญาติของดิฉันพูดอย่างนี้แล้ว คนขอทานนั้นจึงตอบว่า เราอาจทำตัวของเราให้เป็นไทยได้โดยแท้ แต่ข้าพเจ้าไม่ต้องการอยู่ร่วมเรือนหลังเดียวกับนางอสิทาสิได้ โยมบิดาของดิฉันปล่อยให้เขาไป ดิฉันผู้เดียวคิดว่า จักลาโยมมารดา โยมบิดาไปตาย หรือไปบวชดีกว่า

ลำดับนั้น พระแม่ชินทตตา ผู้ทรงไว้ซึ่งวินัย เป็นพหูสูต มีศีลสมบุรณ์ มาเที่ยวบิณฑบาตที่สกุลโยมบิดาของดิฉัน ดิฉันเห็นท่านแล้ว จึงลุกไปจัดอาสนะของดิฉันถวายท่าน และเมื่อท่านนั่งเสร็จแล้ว ดิฉันกราบเท้า และถวายโภชนาหารแก่ท่าน ดิฉันเลี้ยงดูท่านด้วยข้าว น้ำ ของเคี้ยว และสิ่งที่จัดไว้ในเรือนให้อิ่มหนำแล้ว จึงกราบเรียนว่า พระแม่เจ้า ดิฉันปรารถนาจะบวช

ลำดับนั้น โยมบิดาบอกกับดิฉันว่า ลูกเอ๋ย ขอเจ้าจงอยู่ประพฤติธรรมในเรือนนี้เถิด และเจ้าจงเลี้ยงดูสมณะพราหมณ์ทั้งหลายด้วยข้าวน้ำเถิด

ครั้งนั้น ดิฉันประนมอัญชลี ร้องให้ พูดกับโยมบิดาว่า ขอคุณพ่อ จงอนุญาตลูกเถิด ลูกจักยังกรรมที่ทำมาแล้วให้พินาศ โยมบิดาพูดกับดิฉันว่า ขอเจ้าจงบรรลुโพธิญาณ และธรรมอันประเสริฐ และจงได้นิพพานที่พระพุทธเจ้าผู้ประเสริฐกว่าสัตว์ทรงทำให้แจ้งแล้ว

ดิฉันไหวโยมบิดา มารดา และพวกญาติทั้งปวงแล้ว ออกบวชได้ ๗ วัน ก็ได้บรรลุมัชชา ๓ ดิฉันระลึกชาติหลังของดิฉันได้ ๗ ชาติ วิบากแห่งกรรมอันชั่วช้าใด ซึ่งเป็นผลให้เกิดความไม่พอใจแก่สามี ดิฉันจะบอกวิบากแห่งกรรมนั้นแก่ท่าน ขอท่านจงมีใจเป็นหนึ่งแน่นอน ฟังวิบากแห่งกรรมนั้นเถิด

ข้อความต่อไปเป็นอดีตกรรมของท่าน ซึ่งท่านได้เล่าว่า

เมื่อก่อนดิฉันเป็นนายช่างทอง มีทรัพย์มาก อยู่ในนครเอรกกัจจะ เป็นคนมัวเมา เพราะความมัวเมาด้วยความเป็นหนุ่ม ได้คบชู้ภรรยาของบุคคลอื่น ดิฉันจุติจากชาตินั้นแล้ว ต้องหมกไหม้อยู่ในนรกตลอดกาลนาน

ครั้นพ้นจากนรกนั้นแล้ว ท่านก็ได้ไปเกิดเป็นลิง ได้รับความทุกข์สาหัสทีเดียว หลังจากที่ถูกจุติจากกำเนิดวานรนั้นแล้ว ได้ไปเกิดเป็นแพะ ซึ่งท่านก็ได้รับความทุกข์ทรมานสาหัสทีเดียว นี่เพราะโทษที่คบชู้ภรรยาชายอื่น

เมื่อจุติจากกำเนิดแพะนั้นแล้ว เกิดในท้องแม่โคของพ่อค้าคนหนึ่ง เป็นลูกโคมีขนแดงเหมือนสีคลั่ง เมื่อล่วงได้ ๑๒ เดือนก็ถูกตอน ถูกเขาใช้เทียมไถและเซ็นเกวียน ต่อมาก็เป็นโคตาบอด เป็นโคกระจอก เป็นโคซี่โรค นี่เป็นโทษที่คบชู้กับภรรยาของชายอื่น

ท่านอสิทาสีเถรีได้เล่าอดีตของท่านต่อไป ซึ่งมีข้อความว่า

ดิฉันจุติจากกำเนิดโคนั้นแล้ว เกิดในเรือนของนางทาสีในถนน จะเป็นหญิงก็ไม่ใช่ จะเป็นชายก็ไม่เชิง นี่เพราะโทษที่ดิฉันคบชู้กับภรรยาของชายอื่น ดิฉันอายุ ๓๐ ปีก็ถึงแก่กรรม แล้วมาเกิดเป็นลูกหญิงในสกุลช่างสานเสื่อ เป็นสกุลขัดสน มีทรัพย์น้อย ถูกแต่เจ้าหนี้รุมทวงอยู่เป็นนิจ ต่อมาเมื่อหนี้เจริญมากขึ้น พ่อค้าเกวียนคนหนึ่ง มารับทรัพย์สมบัติแล้ว ชูดเอาดิฉันลงจากเรือนแห่งสกุล ภายหลังที่ดิฉันมีอายุครบ ๑๖ ปี บุตรของพ่อค้าเกวียนนั้นมีชื่อว่าศิริทาสะ ได้เห็นดิฉันเป็นสาวกำลังรุ่น มีจิตปฏิบัติรักใคร่ ขอไปเป็นภรรยา แต่นายศิริทาสะนั้นมีภรรยาอื่นอีกคนหนึ่ง ซึ่งเป็นคนมีศีล ทรงคุณสมบัติ ทั้งมียศ รักใคร่สามีเป็นอย่างดี ดิฉันบังคับนายศิริทาสให้ขับไล่ภรรยาของตน สามีทุกคนได้หย่าร้างดิฉันผู้บำรุงอยู่เหมือนนางทาสีไป นี่ผลแห่งการคบชู้ภรรยาของชายอื่น และการบังคับสามีให้ขับไล่ภรรยาของตน ที่สุดแห่งบาปกรรมนั้น ดิฉันทำเสร็จแล้ว

จบ จัดตาฬินิบาต

เป็นเรื่องอดีตชาติของท่านพระเถรีท่านหนึ่ง ซึ่งท่านได้เห็นชีวิตต่าง ๆ ในชาติต่าง ๆ ที่ผ่านมา จนกระทั่งถึงชาติสุดท้าย ซึ่งท่านก็รับผลของกรรมด้วยการรู้ว่า เป็นผลของอดีตกรรมของท่านเองที่ได้กระทำไว้แล้ว ท่านมิได้ปรารถนาที่จะเป็นบุรุษ แต่ปรารถนาที่จะปฏิบัติธรรมเพื่อการพ้นจากกรรมทั้งปวงที่ท่านได้กระทำแล้ว และท่านได้กระทำเสร็จแล้วจริง ๆ ด้วยการบรรลุคุณธรรมเป็นพระอรหันต์

ท่านที่สงสัยว่า ผู้ที่บรรลุคุณธรรมเป็นพระอรหันต์เจ้าแต่ยากจน หมดข้อสงสัยหรือยัง เป็นเรื่องการสะสมความวิจิตรของกรรม ซึ่งไม่ทราบว่ากรรมใดจะให้ผลในชาติใดอย่างไร แม้แต่ผู้ที่เป็พระอรหันต์สัมมาสัมพุทธเจ้า ก่อนปรินิพพานก็ยังทรงได้รับผลของอดีตกรรมที่ได้ทรงกระทำไว้ แม้ว่าจะเป็ถึงพระอรหันต์สัมมาสัมพุทธเจ้า ก็ยังมีโอกาสที่จะได้รับผลของอกุศลกรรมที่ได้กระทำไว้แล้ว

ระลึกชาติไม่ได้ก็จริง แต่ปัจจุบันชาติที่ได้รับรูป เสียง กลิ่น รส โผฏฐัพพะ ทางตา ทางหู ทางจมูก ทางลิ้น ทางกาย ทางใจอยู่ทุกวัน ขณะใดที่ได้รับอิฏฐารมณ์ ก็เป็ผลของกุศลกรรม ขณะใดถึงแม้ว่าท่านจะเป็ผู้ที่มิศีล ประพฤติธรรม แต่ก็ยังมีการได้รับกระทบกับรูป เสียง กลิ่น รส โผฏฐัพพะที่เป็อนิฏฐารมณ์ ก็ให้ทราบว่า เป็การรับผลของอดีตกรรมที่ท่านได้กระทำไว้เอง ไม่ใช่ว่าจะโทษท่านผู้อื่น เพราะถ้าไม่ใช่กรรมของท่าน ก็จะไม่มีการเกี่ยวข้องกับบุคคลต่าง ๆ เหล่านั้น ที่จะนำรูป เสียง กลิ่น รส โผฏฐัพพะที่ไม่เป็ที่พอใจมาให้ได้

ถ. ผมได้ฟังคำบรรยาย ณ ที่แห่งหนึ่ง ท่านบรรยายเรื่องสติปัฏฐานว่า การเจริญสตินี้ ก่อนจะไปสู่สำนักปฏิบัติควรจะซ้อม ๆ ที่บ้านเสียบ้าง หรือว่ากลับจากสำนักปฏิบัติแล้ว ก็มาซ้อม ๆ ที่บ้านบ้างให้คล่องแคล่วขึ้น และท่านสรุปตอนท้ายว่า อย่างไรก็ดีปัญญาจะเกิดขึ้นได้ที่สำนักปฏิบัติเท่านั้น

สุ. เรื่องของผล เป็เรื่องที่ผู้สนใจในการปฏิบัติวิปัสสนาถ้าไม่พิจารณาเหตุผลโดยละเอียดรอบคอบ ท่านจะไม่ได้รับผลที่ต้องการ คือ ปัญญาที่รู้ชัดในสภาพธรรมที่กำลังปรากฏตามความเป็นจริง

ถ้าท่านกล่าวว่า เวลาที่ไปสู่สำนักปฏิบัติแล้ว ท่านมีความรู้ชัดในลักษณะของนามและรูปมากกว่าการที่สติระลึกถึงลักษณะของนามธรรมและรูปธรรมที่กำลังปรากฏในขณะนี้ ตามความเป็นจริง ในขณะนั้นจะเป็นการติด ในขณะนั้นจะเป็นความยินดี ในขณะนั้นจะเป็นความพอใจในสิ่งที่ท่านเข้าใจว่าเป็นความรู้ชัด แต่ไม่ใช่การละ การคลาย ด้วยปัญญาที่รู้แจ้งจริง ๆ ว่า ไม่ว่าจะเป็นนามอะไร ไม่ว่าจะเป็นรูปอะไร ไม่ว่าจะอยู่ที่ไหน ก็เป็นแต่เพียงนามธรรมและรูปธรรมเท่านั้น แต่ท่านกลับยินดีพอใจใคร่ที่จะให้เกิดปัญญาอย่างนั้นมากขึ้น และเวลาที่ท่านมีชีวิตปกติธรรมดา สติอาจจะระลึกถึงลักษณะของนามธรรมและรูปธรรม แต่ท่านกลับเห็นว่า รู้ไม่ชัดเท่ากับการที่ท่านไปสู่สำนักปฏิบัติ ซึ่งไม่ถือว่าเป็นปัญญาที่รู้แจ้ง ไม่ถือว่าเป็นปัญญาที่รู้ชัดจริง ๆ

เพราะฉะนั้น ความรู้ชัดจริง ๆ สำหรับผู้ที่รู้แจ้งอริยสัจธรรม ต้องมีความรู้รู้สภาพธรรมทั้งหมดที่เกิดขึ้นปรากฏนั้น เสมอกันหมด ไม่ว่าจะเป็นนาม หรือรูปทางตา หรือทางหู หรือทางจมูก หรือทางลิ้น หรือทางกาย หรือทางใจ ที่นี้ หรือที่อื่น ปัญญาที่จะแทงตลอดรู้ชัดในอริยสัจธรรมได้ ต้องรู้ชัดว่า สภาพธรรมทั้งหลายนั้นเป็นแต่เพียงนามธรรมและรูปธรรม เสมอกันจริง ๆ จึงจะละคลายการติด การยินดี การพอใจ แม้ในความรู้ หรือแม้ในสิ่งที่ท่านเข้าใจว่าเป็นความรู้ชัดในสภาพของนามธรรมและรูปธรรม

ถ้าท่านผู้ใดกล่าวว่า เวลาที่ท่านไปสู่สำนักปฏิบัติแล้ว ก็รู้ชัดในสภาพธรรมที่เป็นนามธรรมและรูปธรรม และการรู้แจ้งอริยสัจธรรม จะต้องไปสู่ที่สำนักปฏิบัติ ถ้าเจริญสติเป็นปกติแล้ว จะไม่รู้แจ้งอริยสัจธรรม ก็หมายความว่า ท่านไม่ได้เจริญอบรมปัญญาที่จะรู้แจ้ง ที่จะเห็นความเสมอกันของนามธรรมและรูปธรรมทั้งปวง จนถึงขั้นที่จะละคลายความยินดีพอใจในนามรูปทั้งปวงทางตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจได้ และขอให้ท่านตรวจสอบว่ามีข้อความนี้ไหมในพระไตรปิฎกที่ว่า การรู้แจ้งอริยสัจธรรมนั้นจะต้องไปรู้แจ้งที่สถานที่ปฏิบัติ หรือที่สำนักปฏิบัติ ทำไมท่านถึงจะพูดหรือคิดเอง ในเมื่อในพระไตรปิฎกไม่มีข้อความที่ว่านี้

เมื่อการเจริญเหตุ คือ ปัญญาสมบูรณ์สมควรแก่ญาณหนึ่งญาณใดที่จะเกิดขึ้น ญาณนั้นจึงจะเกิดขึ้นได้ จนกระทั่งสามารถที่จะรู้แจ้งอริยสัจธรรม ซึ่งการรู้แจ้งอริยสัจธรรมเป็นพระอริยเจ้า ไม่ได้จำกัดสถานที่เลย

๒๖๖

การรู้แจ้งอริยสัจธรรมของบุคคลที่เป็นพระอริยสาวกที่ปรากฏในพระไตรปิฎก จะเห็นได้ว่า สำหรับผู้ที่เป็นฆราวาสแต่ละท่านนั้น อย่างพระเจ้าสุทโธทนะ พระราชบิดาของพระผู้มีพระภาครู้แจ้งอริยสัจธรรมที่ไหน

เพราะฉะนั้น ถ้าท่านจะกล่าวว่าต้องไปสู่นักปฏิบัติจึงจะรู้แจ้งอริยสัจธรรมได้ จะค้านกับพระไตรปิฎกใหม่ เป็นความคิดความเห็นของท่านที่ไม่รู้ว่า การที่จะรู้แจ้งอริยสัจธรรมนั้น ต้องเป็นการเจริญเหตุให้สมควรแก่ผล เมื่อผลพร้อมที่จะเกิดแล้ว ไม่ว่าผู้นั้นจะอยู่ที่ใด ผลคือการรู้แจ้งอริยสัจธรรมก็เกิดได้

มารดาและภรรยาท่านยสกุณฑลบุตร รู้แจ้งอริยสัจธรรมเป็นพระอริยสาวกที่ไหน

นางชุชุตตรา พระนางสามาวดีและหญิงบริวาร รู้แจ้งอริยสัจธรรมที่ไหน

ท่านวิสาขามิคารมารดา รู้แจ้งอริยสัจธรรมที่ไหน

ปุลณทาสีซึ่งเป็นทาสีของท่านอนาถปิณฑิกเศรษฐี รู้แจ้งอริยสัจธรรมที่ไหน

ถ้าท่านศึกษาการรู้แจ้งอริยสัจธรรมของพระอริยสาวกในพระไตรปิฎกที่เป็นฆราวาส ท่านจะเห็นว่า ท่านเหล่านั้นรู้แจ้งอริยสัจธรรมในขณะที่เป็นชีวิตปกติธรรมดาของท่าน

บางท่านรู้แจ้งอริยสัจธรรมเป็นพระอนาคามีบุคคล ในขณะที่กำลังทำอาหาร อยู่ในครัว เป็นชีวิตปกติธรรมดา แม้แต่ผู้ที่เป็นพระภิกษุ ท่านก็ต้องมีปกติเจริญสติปัฏฐาน และเมื่อท่านอบรมปัญญาสมควรแก่การที่จะรู้แจ้งอริยสัจธรรม ท่านก็รู้แจ้งอริยสัจธรรม เช่น ภิกษุที่ถูกงูกัดในขณะที่กำลังฟังธรรม พิจารณาธรรมที่กำลังปรากฏในขณะนั้น บรรลุความเป็นอรหันต์ที่ไหนก็ได้ ถ้าเป็นปัญญาจริง ๆ ก็รู้แจ้งแทงตลอดในสภาพธรรมที่กำลังปรากฏในขณะนั้น ไม่ต้องรอ ไม่ต้องคอย ไม่ต้องผลัดว่า จะต้องไปรู้แจ้งที่อื่น เพราะเหตุว่าการรู้แจ้งอริยสัจธรรมนั้น เป็นการรู้แจ้งสภาพธรรมที่

กำลังปรากฏ เสมอกันหมดไม่ว่าจะอยู่ ณ สถานที่ใด ก็เป็นแต่เพียงนามธรรมและรูปธรรมเท่านั้น

ชาวนาผู้หนึ่งเสียใจที่นาของตนถูกน้ำท่วมเสียหายมาก มีความเศร้าโศกเสียใจ พระผู้มีพระภาคทรงเล็งเห็นอุปนิสัยของการที่จะรู้แจ้งอริยสัจธรรมเป็นพระอริยสาวก ของชาวนาท่านนั้น เพราะฉะนั้น ก็ได้เสด็จไปโปรด ทรงแสดงธรรมให้ชาวนานั้นคลาย ความโศกเศร้า และบรรลุคุณธรรมเป็นพระโสดาบันบุคคล เป็นชีวิตจริง ๆ ในขณะนั้น ไม่ได้ไปเปลี่ยน ไปเทศนาบอกวาทะให้ไปที่อื่น

สำหรับท่านพาหิยะ ที่ท่านเป็นเอตทัคคะในการตรัสรู้เป็นพระอรหันต์ได้โดยเร็ว พลัน ขณะที่พระผู้มีพระภาคเสด็จบิณฑบาตในพระนครสาวัตถี ท่านพระพาหิยะก็ได้ ไปเฝ้า ฟังธรรม รู้แจ้งอริยสัจธรรมในขณะนั้น เพราะว่าพิจารณาสภาพธรรมที่กำลัง ปรากฏ ที่ปรากฏแล้วก็หมดไป เป็นอนิจจัง ไม่เที่ยง จึงเป็นทุกข์ เป็นอนัตตา ไม่ใช่ สัตว์ ไม่ใช่บุคคล ไม่ใช่ตัวตน

ท่านผู้ฟังสามารถตรวจสอบได้ว่า ปัญญาของท่านนั้นสมควรแก่การที่จะบรรลุ คุณธรรมเป็นพระอริยเจ้าแล้วหรือยัง ถึงแม้ว่าท่านจะไปสู่สถานที่สงบ เงียบสงัดแล้วก็ เข้าใจว่าปัญญารู้แจ้งในสภาพของนามธรรมและรูปธรรมชัดเหลือเกิน แต่เวลาที่ท่านมี ชีวิตปกติประจำวัน ซึ่งทุก ๆ ขณะก็เป็นนามธรรมและรูปธรรมที่เกิดปรากฏเพราะเหตุ ปัจจัยทั้งสิ้น สติระลึกจริง แต่ว่าปัญญาไม่รู้ชัดในลักษณะของนามธรรมและรูปธรรมที่ กำลังปรากฏ ก็ขอให้ท่านทราบวาทะว่า ท่านยังไม่พร้อมที่จะรู้แจ้งอริยสัจธรรม

เพราะฉะนั้น ชีวิตของฆราวาสจะเจริญอบรมอย่างไร ปัญญาจึงจะสมบูรณ์ จนกระทั่งสามารถที่จะแทงตลอดในสภาพธรรมที่กำลังปรากฏ และบรรลุคุณธรรมเป็น พระอริยสาวกได้ หรือว่าชีวิตของบรรพชิตก็เช่นเดียวกัน เวลาที่กำลังสงบ มีความคิด ความเข้าใจว่า รู้ชัดในสภาพของนามธรรมและรูปธรรม แต่เวลาอื่น เช่น เวลา บิณฑบาต เวลาแสดงธรรม เวลากระทำกิจของสงฆ์ สติระลึกรู้ลักษณะของนามธรรม และรูปธรรม รู้ชัดในสภาพที่เป็นนามธรรมและรูปธรรมเสมอกันหมดหรือไม่ ถ้า ในขณะนั้นไม่เป็นอย่างนั้น ก็ยังไม่พร้อมที่จะรู้แจ้งอริยสัจธรรมเป็นพระอริยเจ้า

เพราะฉะนั้น ควรเจริญสติปัฏฐานกันอย่างไร และในขณะไหน จึงจะเป็นการอบรมเจริญปัญญาให้รู้ชัดได้จริง ๆ พร้อมกับสติที่ระลึกรู้ในลักษณะของนามธรรมหรือรูปธรรมที่กำลังปรากฏทางตา ทางหู ทางจมูก ทางลิ้น ทางกาย ทางใจ ซึ่งมีหนทางเดียวเท่านั้น คือ เป็นผู้ที่มีปกติเจริญสติปัฏฐาน มิฉะนั้นก็ไม่สามารถที่จะให้ปัญญารู้ชัดในความเสมอกันของนามธรรมและรูปธรรมทั้งปวงได้

ถ. ผมเรียนปัฏฐาน ท่านกล่าวถึงฉาน ฉานนี้มีองค์ ๕ มีวิตก วิจาร์ ปีติ สุข เอกัคคตา องค์ ๕ นี้เป็นได้ทั้งกุศล เป็นได้ทั้งอกุศล แต่ที่เข้าใจกันโดยมากคิดว่า ฉานต้องเป็นกุศล และได้ทราบมาอีกอย่างหนึ่ง คือ ท่านอ้างถึงโสดาปัตติมรรค โสดาปัตติผลนี้ สงเคราะห์เข้าไปในปฐมฌาน ผมยังไม่เข้าใจ

สุ. ท่านผู้ฟังที่ยังไม่มั่นใจในผลของการเป็นผู้มีปกติเจริญสติปัฏฐาน ท่านอาจจะได้พบข้อความบางตอนที่แสดงว่า โสดาปัตติมรรคสงเคราะห์เป็นปฐมฌาน หรือประกอบด้วยองค์ของปฐมฌาน ก็อาจจะทำให้ท่านที่หวั่นไหวอยู่แล้วในเรื่องการเป็นผู้มีปกติเจริญสติปัฏฐาน มีความโน้มเอียงไปว่า เมื่อโสดาปัตติมรรคจิตนั้น สงเคราะห์เป็นปฐมฌาน เพราะประกอบด้วยองค์ของปฐมฌาน ก็น่าที่จะไปสู่สถานที่หนึ่งสถานที่ใด เมื่อเกิดสมาธิ มีความสงบมากแล้ว จึงจะรู้แจ้งอริยสัจธรรมเป็นพระอริยเจ้าได้

แต่ขอให้ท่านทราบว่า เรื่องของการที่จะละอนุสัยกิเลส นั้น เป็นเรื่องของปัญญาที่รู้ชัด พร้อมกับสติที่ระลึกรู้ลักษณะของนามธรรมและรูปธรรมที่เกิดสืบทอดกันอย่างรวดเร็ว เป็นปกติในขณะนี้เอง แต่ว่าความรู้ชัดที่เป็นวิปัสสนาญาณนั้น ไม่ใช่ความรู้ที่เพิ่งเริ่มระลึกรู้ลักษณะที่เป็นนามธรรมบ้างบางนาม หรือว่าไม่ใช่ขณะที่สติเพิ่งเริ่มระลึกรู้ลักษณะของรูปธรรมบ้างบางรูป ยังไม่ทั่วถึง ยังไม่ชัดเจน แต่เวลาที่เกิดสงบขึ้นนิดหนึ่ง ท่านก็มีความรู้สึกได้ว่า ขณะนั้นท่านรู้ชัดแล้วในลักษณะของนามธรรมและรูปธรรม แต่ความจริงแล้ว ยังไม่ถึงนามรูปปริเฉทญาณ เพราะเหตุว่าการปรากฏความรู้ชัดของวิปัสสนาญาณนั้น ต้องโดยความเป็นอนัตตา ไม่ใช่โดยการตระเตรียมว่า จ้องให้

ดี ๆ และความรู้ชัดในลักษณะของนามที่กำลังจดจ้องอยู่นั้นจะเกิด หรือว่าความรู้ชัดในลักษณะของรูปที่กำลังจดจ้องอยู่นั้นจะเกิด โดยลักษณะนั้นเป็นการทำ เป็นตัวตน

และขณะที่ปัญญาที่สมบุรณ์ ที่เป็นวิปัสสนาญาณจริง ๆ รู้ชัดในลักษณะของนามธรรมและรูปธรรม เพราะความมั่นคงของสติที่ไม่หวั่นไหว เพราะชินกับการพิจารณารู้ลักษณะของนามธรรมและรูปธรรมที่กำลังปรากฏ ซึ่งในขณะนั้น ผู้ที่ประกอบพร้อมด้วยวิปัสสนาญาณนั้นจะรู้ชัดว่า แม้นามรูปปริจเฉทญาณซึ่งเป็นวิปัสสนาญาณแรก ขณะนั้นก็ประกอบด้วยสมาธิ ไม่ใช่ว่าจะไม่มีสมาธิเกิดร่วมด้วย ในขณะนั้น นั่นเพราะเหตุไร

เพราะเหตุว่า ในขณะนั้นปัญญารู้ชัดในลักษณะของนามธรรมทีละหนึ่งลักษณะ ในลักษณะของรูปธรรมทีละหนึ่งลักษณะ ซึ่งการปรากฏโดยสภาพจริง ๆ ปรากฏโดยสภาพที่ไม่ใช่สัตว์ ไม่ใช่บุคคล ไม่ใช่ตัวตน เพราะฉะนั้น ในขณะนั้น ผู้ที่มีวิปัสสนาญาณเกิดขึ้นย่อมรู้ว่า แม้แต่วิปัสสนาญาณแรก คือ นามรูปปริจเฉทญาณ ก็ประกอบพร้อมด้วยสมาธิ นี่เป็นเพียงวิปัสสนาญาณแรก ซึ่งไม่เคยเกิดในสังสารวัฏฏ์ที่จะไปเจาะจงเลือก รู้นามนั้น รูปนั้น จดจ้องรอคอยอยู่ นั่นไม่ใช่ลักษณะของนามรูปปริจเฉทญาณ และเป็นแต่เพียงตรุณวิปัสสนา

แต่ความรู้ชัดที่สามารถรู้ในลักษณะของรูปธรรมทีละลักษณะ ก็ต้องเป็นรูปทีละเอียดย นามธรรมแต่ละลักษณะ ซึ่งสภาพของนามธรรมนั้นก็ก็เป็นสภาพทีละเอียดย สุขุมยิ่งกว่ารูปธรรม เพราะฉะนั้น ในขณะนั้นที่จะไม่ประกอบด้วยสมาธิ ไม่มี

นี่เป็นแต่เพียงวิปัสสนาญาณแรก เพราะฉะนั้น เมื่อเจริญอบรมถึงความสมบุรณ์ของวิปัสสนาญาณจริง ๆ ขึ้นต่อไป คือ ปัจจัยปริคคญาณ ความรู้ชัดในขณะนั้น ก็ยิ่งชัดเจนขึ้น เพราะว่าสามารถจะรู้ถึงปัจจัยของนามธรรมและรูปธรรมทีละเอียดยด้วยในขณะนั้น ก็ต้องประกอบด้วยสัมมาสมาธิเป็นของที่แน่นอน และเมื่อบรรลุญาณสูงขึ้น ละเอียดยขึ้น เป็นพลวิปัสสนา เป็นมหาวิปัสสนา จนกระทั่งถึงมรรคจิต ซึ่งการรู้แจ้งประจักษ์ในสภาพของนิพพานทีละเอียดยยิ่งกว่านามธรรมและรูปธรรม เป็นสภาพธรรมที่สุขุมนั่น ที่จะไม่ประกอบด้วยสัมมาสมาธินั้น เป็นไม่มี

สำหรับอัปปนาอารมณ์ ท่านผู้ฟังคงเคยได้ยินได้ฟังว่า เป็นเรื่องของการเจริญสมถภาวนาจนกระทั่งจิตสงบ เป็นสมาธิที่มั่นคง ประกอบพร้อมด้วยองค์ของฌาน คือ ประกอบด้วย วิตกเจตสิก วิจาร์เจตสิก ปีติเจตสิก เวทนา คือ สุขเวทนาเจตสิก และ เอกัคคตาเจตสิก ซึ่งในขณะนั้น จิตแนบแน่นมากในอารมณ์ที่เป็นนิมิตถึงขั้นปฐมฌานเป็นอัปปนาสมาธิ

เพราะฉะนั้น ผู้ที่เจริญอบรมวิปัสสนาภาวนาจนกระทั่งมรรคจิตเกิด มีพระนิพพานเป็นอารมณ์ ก็ต้องประกอบพร้อมด้วยสมาธิ และพร้อมด้วยมรรคทั้ง ๘ องค์ ด้วยกำลังของวิปัสสนา

ถ้าท่านผู้ฟังต้องการผล คือ ปัญญา จนสมบูรณ์ถึงขั้นที่เป็นพระอริยสาวกจริง ๆ ต้องอบรมเจริญปัญญา เจริญสติ ระลึกรู้ลักษณะของนามธรรมและรูปธรรมที่กำลังปรากฏ จนกว่าวิปัสสนาญาณแต่ละขั้นจะปรากฏโดยสภาพความเป็นอนัตตา ซึ่งก็เพราะความสมบูรณ์ของเหตุ คือ การอบรมเจริญสติปัฏฐานและปัญญาจนรู้ชัดในสภาพของนามธรรมและรูปธรรม และละคลายการไม่รู้มากขึ้น

สำหรับคำถามของท่านผู้ฟังเรื่องของฌาน ที่เราได้ทั้งอกุศลฌานและกุศลฌานนั้น มีข้อความในพระไตรปิฎก **มัชฌิมนิกาย อุปริปัณณาสก์ โคปกโมคคัลลานสูตร** ข้อความตอนท้ายของพระสูตรนี้มีว่า

วัสสการพราหมณ์ มหาอำมาตย์แห่งมคธรัฐ ถาถามท่านพระอานนhdังนี้ว่า ก็เวลานี้ พระอานนhd อยู่ที่ไหน

ท่านพระอานนhd ก็กล่าวตอบว่า

ดูกร พราหมณ์ เวลานี้あたมาอยู่ที่พระวิหารเวฬุวัน

วัสสการพราหมณ์กล่าวว่า

ข้าแต่พระอานนhdผู้เจริญ ก็พระวิหารเวฬุวันนั้น เป็นที่รื่นรมย์ เยียบเสียง และไม่อีกที่ทศกรีกโครม มีลมพัดเย็นสบาย เป็นที่พักผ่อนของมนุษย์ สมควรแก่การหลีกออกเร้นอยู่หรือ

ท่านพระอานนhd ก็กล่าวว่า

ดูกร พราหมณ์ แน่นนอน พระวิหารเวฬุวันจะเป็นที่รื่นรมย์ เยียบเสียง และไม่
อีกที่ทีกกริกโครม มีลมพัดเย็นสบาย เป็นที่พักผ่อนของมนุษย์ สมควรแก่การหลีกออก
เร้นอยู่ ก็ด้วยมีผู้รักษาคุ้มครองเช่นท่าน

วัสสการพราหมณ์ กล่าวว่า

ข้าแต่ท่านพระอานนทผู้เจริญ ความจริง พระวิหารเวฬุวันจะเป็นที่รื่นรมย์
เยียบเสียง และไม่อีกที่ทีกกริกโครม มีลมพัดเย็นสบาย เป็นที่พักผ่อนของมนุษย์
สมควรแก่การหลีกออกเร้นอยู่ ก็ด้วยมีพระคุณเจ้าทั้งหลายเพ่งฌาน และมีฌานเป็น
ปกติต่างหาก พระคุณเจ้าทั้งหลายทั้งเพ่งฌาน และมีฌานเป็นปกติทีเดียว

ถ้าท่านผู้ฟังสังเกตการสนทนาของท่านพระอานนท กับวัสสการพราหมณ์จะ
เห็นว่า ทั้งสองฝ่ายเห็นประโยชน์ของการพึ่งพากันทั้งทางโลกและทางธรรม เช่น ท่าน
พระอานนทกล่าวว่า พระวิหารเวฬุวันจะเป็นที่รื่นรมย์ เยียบเสียง และไม่อีกที่ทีก
กริกโครม มีลมพัดเย็นสบาย เป็นที่พักผ่อนของมนุษย์ สมควรแก่การหลีกออกเร้นอยู่
ก็ด้วยมีผู้คุมครองเช่นท่าน คือ เช่น วัสสการพราหมณ์ ถ้าบ้านเมืองไม่สงบเรียบร้อย
พระวิหารเวฬุวันยังจะเป็นที่สงบได้ไหม ก็ไม่ได้ นี่เป็นเรื่องที่จะต้องอาศัยทางโลก

และทางโลกก็ต้องอาศัยทางธรรมโดยที่วัสสการพราหมณ์กล่าวว่า ความจริง
พระวิหารเวฬุวันจะเป็นที่รื่นรมย์ เยียบเสียง และไม่อีกที่ทีกกริกโครม มีลมพัดเย็น
สบาย เป็นที่พักผ่อนของมนุษย์ สมควรแก่การหลีกออกเร้นอยู่ ก็ด้วยมีพระคุณเจ้า
ทั้งหลายเพ่งฌาน และมีฌานเป็นปกติต่างหาก

ถึงแม้ว่าเป็นสวนที่น่ารื่นรมย์ แต่ผู้ที่อยู่ในสวนนั้นไม่ใช่ผู้สงบ ไม่ใช่เป็นผู้ที่มี
ปกติเจริญสมณธรรม หรือทรงคุณของสมณะ แม้ว่าสถานที่นั้นจะรื่นรมย์ ก็อะอะ
เอิกเกริกได้ แต่ด้วยเหตุที่ว่าพระคุณเจ้าทั้งหลายเพ่งฌาน และมีฌานเป็นปกติ
ต่างหาก ตามคำของวัสสการพราหมณ์ แต่วัสสการพราหมณ์มีความเข้าใจเรื่องฌาน
ในความหมายที่เป็นฝ่ายกุศลฌานเท่านั้น โดยท่านได้เล่าให้ท่านพระอานนทฟังว่า

ข้าแต่ท่านพระอานนทผู้เจริญ กระผมขอเล่าถวาย สมัยหนึ่ง พระโคตมผู้
เจริญพระองค์นั้น ประทับอยู่ที่กุฎาคารศาลา ในป่ามหาวัน เขตพระนครเวสาลี ครั้ง

นั่นแล กระผมเข้าไปเฝ้าพระโคตมผู้เจริญพระองค์นั้นยังที่ประทับ ณ ภูฏาคารศาลา ป่ามหาวัน ณ ที่นั่นแล พระองค์ได้ตรัสถามคาถาโดยเอนกปริยาย พระองค์ทั้งเป็นผู้เพ่งฌาน และเป็นผู้มีฌานเป็นปกติ แต่ก็ทรงสรรเสริญฌานทั้งปวง

แสดงว่า ถ้าท่านผู้ใดกล่าวพยานะอย่างนี้ผู้นั้นเข้าใจอรรถของฌานเพียงกุศล ฌานเท่านั้น

ท่านพระอานนทกล่าวว่า

ดูกร พราหมณ์ พระผู้มีพระภาคพระองค์นั้น ทรงสรรเสริญฌานทั้งปวงก็มีใช้ ไม่ทรงสรรเสริญฌานทั้งปวงก็มีใช้ พระองค์ไม่ทรงสรรเสริญฌานเช่นไร

ดูกร พราหมณ์ ภิกษุบางรูปในธรรมวินัยนี้ มีใจรัญจวนด้วยกามราคะ ถูกกามราคะครอบงำอยู่ และไม่รู้จักสลัดกามราคะอันเกิดขึ้นแล้วตามความเป็นจริง เธอ ย่อมเพ่งเล็ง จดจ่อ ปักใจ มุ่งหมายเฉพาะกามราคะ ทำกามราคะไว้ในภายใน

สำหรับองค์ของฌาน ได้แก่ วิตก วิจาร์ ปิติ สุข เอกัคคตา องค์ของฌานโดยความเป็นปัจเจกนั้น ได้แก่ วิตก วิจาร์ ปิติ เวทนา เอกัคคตา ซึ่งเวทนาอาจจะเป็น โสมนัสเวทนาก็ได้ โทมนัสเวทนาก็ได้ อุเบกขาเวทนาก็ได้

ขณะที่ใจเร่าร้อน เพ่ง จดจ่อ ปักใจในสิ่งหนึ่งสิ่งใด ในขณะนั้นจะไม่ปราศจากวิตกถึงสิ่งนั้น วิจาร์ถึงสิ่งนั้น และแล้วแต่ว่าเวทนานั้นจะระลึกถึงสิ่งนั้นด้วย โสมนัส หรือว่าด้วยโทมนัส หรือว่าด้วยอุเบกขา เป็นองค์ของฌานจริง ๆ ซึ่งท่านผู้ฟังสามารถตรวจสอบสภาพธรรมกับจิตใจของท่านได้ โดยเฉพาะที่ท่านพระอานนทได้กล่าวถึงนิรโรคธรรมเป็นลำดับไป เริ่มด้วย

ดูกร พราหมณ์ ภิกษุบางรูปในธรรมวินัยนี้ มีใจรัญจวนด้วยกามราคะ ถูกกามราคะครอบงำอยู่ และไม่รู้จักสลัดกามราคะอันเกิดขึ้นแล้วตามความเป็นจริง เธอ ย่อมเพ่งเล็ง จดจ่อ ปักใจ มุ่งหมายเฉพาะกามราคะ ทำกามราคะไว้ในภายใน

ที่ว่า ภิกษุบางรูปในธรรมวินัยนี้มีใจรัญจวนด้วยกามราคะ กามราคะนี้รวมหมด ทั้งรูป เสียง กลิ่น รส โผฏฐัพพะ เวลาที่ความปรารถนารูปก็ดี เสียงก็ดี กลิ่นก็ดี รสก็ดี โผฏฐัพพะก็ดีเกิดขึ้น ถูกกามราคะครอบงำอยู่ ไม่ใช่ว่าห้าม กันไว้ไม่ให้เกิด

แต่เมื่อเกิดแล้ว ถูกครอบงำด้วยกามราคะ และไม่รู้จักสลัดกามราคะอันเกิดขึ้นแล้ว ตามความเป็นจริง นี่สำหรับผู้ที่ไม่รู้วิธีที่จะสลัด หรือละกามราคะ

ห้ามกามราคะไม่ให้เกิดไม่ได้ เพราะยังมีความยินดีในรูป ในเสียง ในกลิ่น ในรส ในโณภูมิจึงพะ เกิดขึ้นแล้วตามความเป็นจริง เพราะมีเหตุปัจจัย แต่ถ้าไม่รู้จักสลัด กามราคะอันเกิดขึ้นแล้วตามความเป็นจริง เธอย่อมเพ่งเล็ง จดจ่อ ปักใจ มุ่งหมาย เฉพาะกามราคะ ทำกามราคะไว้ในภายใน

๒๖๗

ผู้ที่เจริญสติปัฏฐานเป็นปกติ รู้วิธีสลัดกามราคะ ไม่มีวิธีอื่น ไม่มีหนทางอื่นที่จะไปกัณการามราคะ ความยินดีพอใจในรูป สิ่งต่าง ๆ ที่เห็น ที่สวยงาม ที่น่ายินดี ที่น่าพอใจ ในเสียง ในกลิ่น ในรส ในโณภูมิจึงได้ ไม่มีวิธีอื่น ถ้าด้วยการเจริญสมถภาวนา ก็เพียงระงับไว้ แต่ไม่ได้สลัดออกไปได้ นอกจากการเป็นผู้มีปกติเจริญสติปัฏฐาน จึงจะเป็นผู้ที่รู้วิธีที่จะสลัดกามราคะเป็นสมุจเฉทได้ตามลำดับขั้น โดยการที่สลัดความยินดีพอใจ ที่เกิดร่วมกับความยินดีที่ยึดถือสภาพธรรมนั้นว่าเป็นสัตว์ เป็นบุคคล เป็นตัวตน แต่ถ้าไม่รู้วิธี ก็ยอมเพ่งเล็ง จดจ่อ ปักใจ มุ่งหมายเฉพาะกามราคะ ทำกามราคะไว้ในภายใน ขณะที่เพ่งเล็ง จดจ่อ ปักใจ เป็นฉานจิตที่ประกอบด้วยวิตก วิจารณ์ ถ้าขณะนั้นยินดีพอใจ นึกถึงด้วยความสุข ก็เป็นปิติ สุข เอกัคคตา แต่เป็นอกุศลฉาน

ข้อความต่อไปมีว่า

มีใจปั่นป่วนด้วยพยาบาท ถูกพยาบาทครอบงำอยู่ และไม่รู้จักสลัดพยาบาท อันเกิดขึ้นแล้วตามความเป็นจริง เธอย่อมเพ่งเล็ง จดจ่อ ปักใจ มุ่งหมายเฉพาะพยาบาท ทำพยาบาทไว้ในภายใน

เวทนาเปลี่ยนแล้ว องค์ฉานยังมีในขณะที่เพ่งเล็ง จดจ่อ ปักใจด้วยพยาบาท นั้น ประกอบด้วยองค์ของฉาน คือ วิตก วิจารณ์ แต่ไม่ใช่ปิติ เพราะฉะนั้นเป็นโทสมูลจิต ต้องประกอบด้วยโทมนัสเวทนา และเอกัคคตาเจตสิก เพราะฉะนั้นในขณะนั้นเป็นอกุศลฉาน

ข้อความต่อไปมีว่า

มีใจกลัดกลุ้มด้วยถีนมิทธะ ถูกถีนมิทธะครอบงำอยู่ และไม่รู้จักสลัดถีนมิทธะ อันเกิดขึ้นแล้วตามความเป็นจริง เธอย่อมเพ่งเล็ง จดจ่อ ปักใจ มุ่งหมายเฉพาะถีน-

มีทระ ทำถึนมีทระไว้ในกายใน

ข้อความต่อไปมีว่า

มีใจกลัดกลุ้มด้วยอุทธัจจกุกกุกจะ ถูกอุทธัจจกุกกุกจะครอบงำอยู่ และไม่รู้จักสลัดอุทธัจจกุกกุกจะอันเกิดขึ้นแล้วตามความเป็นจริง เธอย่อมเพ่งเล็ง จดจ่อ ปักใจ มุ่งหมายเฉพาะอุทธัจจกุกกุกจ ทำอุทธัจจกุกกุกจะไว้ในกายใน

อุทธัจจะ เป็นเจตสิกธรรมที่ทำให้จิตไม่สงบ พุ่งซ่านไป กุกกุกจะเป็นเจตสิกธรรมที่รำคาญใจ เดือดร้อนใจในอกุศลกรรมที่ได้กระทำแล้ว หรือในอกุศลกรรมที่ยังไม่ได้กระทำ

มีท่านผู้ใดบ้างไหมที่ไม่เคยทำอกุศลกรรม นึกขึ้นมาด้วยความเป็นตัวตน เดือดร้อนใจว่า ได้กระทำอกุศลกรรมไปมากเหลือเกิน วิธีที่จะสลัดออกนั้นทำอย่างไร ถ้าไม่ใช่เป็นผู้ที่มีปกติเจริญสติปัฏฐาน ความเป็นตัวตนทำให้จิตเดือดร้อน ใจไม่สงบ กระวนกระวาย แต่ผู้ที่มีวิธีสลัดออก เพราะเป็นผู้ที่มีปกติเจริญสติปัฏฐาน ระลึกในสภาพที่กำลังเดือดร้อนใจนั้น ในขณะที่กำลังรำคาญใจนั้น รู้ว่าเป็นแต่เพียงนามธรรม ชนิดหนึ่งแล้วก็หมดไป และมีนามธรรมรูปธรรมอื่นเกิดสืบต่อเพราะเหตุปัจจัย ที่สติจะต้องระลึกจนกว่าจะรู้ชัด จนกว่าจะชิน จนกว่าจะทั่ว จนกว่าจะละคลายการที่ยึดถือสภาพนามธรรมและรูปธรรมทั้งปวงที่เกิดปรากฏว่าเป็นสัตว์ เป็นบุคคล เป็นตัวตนได้จริง ๆ ไม่ว่าในขณะใดทั้งสิ้น แม้ในขณะที่อุทธัจจกุกกุกจะกำลังเกิด ก็จะต้องรู้วิธีสลัดออก แต่ผู้ที่ไม่รู้วิธี ก็ย่อมเป็นผู้ที่เพ่งเล็ง จดจ่อ ปักใจ มุ่งหมายเฉพาะอุทธัจจกุกกุกจะ ทำอุทธัจจกุกกุกจะไว้ในกายใน ซึ่งเป็นอกุศลฉานในขณะนั้น

ข้อความต่อไปมีว่า

มีใจกลัดกลุ้มด้วยวิจิกิจฉา ถูกวิจิกิจฉาครอบงำอยู่ และไม่รู้จักสลัดวิจิกิจฉาอันเกิดขึ้นแล้วตามความเป็นจริง เธอย่อมเพ่งเล็ง จดจ่อ ปักใจ มุ่งหมายเฉพาะวิจิกิจฉา ทำวิจิกิจฉาไว้ในกายใน

เรื่องวิจิกิจฉานี้ก็มิใช่เสมอ สำหรับผู้ที่ยังไม่รู้แจ้งอริยสัจธรรมเป็นพระโสดาบัน บุคคล ทางกายกำลังปรากฏกระทบ ลักษณะนี้เป็นนามธรรม หรือเป็นรูปธรรม สติ ไม่ได้ระลึกเนื่อง ๆ บ่อย ๆ เพราะฉะนั้น ก็ย่อมเกิดความสงสัยในสภาพธรรมที่ปรากฏ ในขณะนั้นด้วยความไม่รู้ชัด

อย่างลักษณะที่ตึง ลักษณะที่ไหว บางท่านก็ไม่ว่า เพราะท่านพยายามที่จะ ระลึกฐาตุลุม แต่ลักษณะที่ตึงไหวเป็นปกติ สติไม่ได้ระลึก ฐาตุลุม เพราะท่านกำลังหาชื่อ ของฐาตุลุมว่า ฐาตุลุมมีลักษณะอย่างไร แต่ที่ตึงที่ไหวเป็นปกตินี้เอง เป็นลักษณะของ ฐาตุลุม เป็นปรมาตมธรรม มีลักษณะปรากฏ

เรื่องของวิจิกิจฉาที่มี เกิดขึ้นเพราะสติระลึกไม่ทั่ว เพราะฉะนั้น หนทางที่จะ สละวิจิกิจฉาคืออย่างไร ไม่ใช่วิธีอื่นเลย นอกจากสติระลึกทันที่ว่า ขณะนั้นเป็นแต่ เพียงนามธรรม หรือรูปธรรม จึงสามารถที่จะตรงลักษณะสภาพธรรมที่เป็นปกติตาม ความเป็นจริงได้

ท่านพระอานนท์กล่าวกับวัสสการพราหมณ์ต่อไปว่า

ดูกร พราหมณ์ พระผู้มีพระภาคพระองค์นั้น ไม่ทรงสรรเสริญญาณเช่นนี้แล

หมายความว่า การเพ่งเล็ง จดจ่อ บังใจ ด้วยกามราคะ ด้วยพยาบาท ด้วย ถีนมิทธะ ด้วยอุทธัจจกุกกุจจะ ด้วยวิจิกิจฉา

ท่านพระอานนท์กล่าวต่อไปว่า

ดูกร พราหมณ์ ก็พระผู้มีพระภาคพระองค์นั้น ทรงสรรเสริญญาณเช่นไรเล่า ภิกษุในธรรมวินัยนี้ สงัดจากกาม สงัดจากอกุศลธรรม

เข้าปฐมฌาน มีวิตก มีวิจาร มีปีติ และสุข เกิดแต่วิเวกอยู่

เข้าทุติยฌาน มีความผ่องใสแห่งใจภายใน มีความเป็นธรรมเอกผุดขึ้น เพราะสงบวิตกและวิจาร ไม่มีวิตก ไม่มีวิจาร มีปีติ และสุข เกิดแต่สมาธิอยู่

เป็นผู้วางเฉย เพราะหน่ายปีติ มีสติสัมปชัญญะอยู่ และเสวยสุขด้วยนามกาย เข้าตติยฌาน ซึ่งพระอริยะเรียกเธอได้ว่าผู้วางเฉย มีสติอยู่ เป็นสุขอยู่

เข้าจตุตถฌาน อันไม่มีทุกข์ ไม่มีสุข เพราะละสุข ละทุกข์ และดับโสมนัส
โทมนัสก่อน ๆ ได้ มีสติบริสุทธิ เพราะอุเบกขาอยู่

ดูกร พราหมณ์ พระผู้มีพระภาคพระองค์นั้น ทรงสรรเสริญฌานเช่นนี้แล
วัสสการพราหมณ์กล่าวว่า

ข้าแต่พระอานนท์ผู้เจริญ เป็นอันว่าพระโคตมผู้เจริญพระองค์นั้น ทรงติเตียน
ฌานที่ควรติเตียน ทรงสรรเสริญฌานที่ควรสรรเสริญ เอาละ กระผมมีกิจมาก มี
กรณียะมาก จะขอลาไปในบัดนี้

ท่านพระอานนท์กล่าวว่า

ดูกร พราหมณ์ ขอท่านโปรดสำคัญกาลอันควร ในบัดนี้เถิด

ต่อนั้น วัสสการพราหมณ์ มหาอำมาตย์แห่งมคธรัฐ ขึ้นชมยินดีภาสิตของ
ท่านพระอานนท์แล้ว ลุกจากอาสนะหลีกไป

พระสูตรนี้ หลังจากที่พระผู้มีพระภาคปรินิพพานแล้วไม่นาน ครั้งนั้นท่านพระ
อานนท์อยู่ที่พระวิหารเวฬุวัน เพราะฉะนั้น ธรรมที่ท่านพระอานนท์แสดงก็เป็นธรรมที่
ท่านได้รู้แจ้งแล้ว และท่านเป็นผู้ที่ทรงจำพระธรรมที่พระผู้มีพระภาคได้ทรงแสดงแล้ว

เรื่องของฌาน ท่านผู้ฟังจะเข้าใจความหมายละเอียดขึ้น ความหมายของฌาน
นั้น หมายความว่าถึงความเพ่ง หรือเฝ้า อันเป็นเหตุ หรือเป็นปัจจัยให้ผลเกิดขึ้น

คำว่า เพ่ง หมายถึงการเพ่ง หรือจดจ่อ หรือพิจารณาอารมณ์

คำว่า เฝ้า หมายถึงการเฝ้าปฏิบัติกรรม คือ ธรรมฝ่ายตรงกันข้าม

ถ้าท่านผู้ฟังศึกษาพระธรรมวินัยโดยละเอียด จะทราบว่า แม้แต่การเจริญ
วิปัสสนาก็ใช้คำว่า ฌาน ในความหมายว่า เฝ้ากิเลส

เรื่องของฌาน มี ๒ ความหมาย ใน **ปปัญจสูทนี ภาค ๓** ซึ่งเป็นอรรถกถา
มัชฌิมนิกาย วาเสฏฐสูตร มีข้อความอธิบายเรื่องฌานว่า ฌายี ในที่นี้ แก่เป็น
ฌานทั้ง ๒ คือ อารัมมณูปนิชฌาน ๑ และลักขณูปนิชฌาน ๑

ปฐมสมันตปาสาทิกา ภาค ๑ เวรัญชกัณฑ์ทวรวรรณ คาทาว่าด้วยปฐมฌาน
มีข้อความว่า

ฌานมี ๒ นัย ฌานนี้นั้น มี ๒ อย่าง คือ อารัมมณูปนิชฌาน เพ่งอารมณ์ ๑
ลักษณะอุปนิชฌาน เพ่ง คือ หมายความว่าถึง พิจารณาโดยรอบในลักษณะ ๑ ได้แก่
ไตรลักษณ์

บรรดาฌานทั้ง ๒ นั้น สมบัติ ๘ พร้อมด้วยอุปจาระ ท่านเรียกว่า
อารัมมณูปนิชฌาน ถามว่า เพราะเหตุไร แก้วว่า เพราะการเข้าไปเพ่งอารมณ์ คือ
กสิณ

ข้อความต่อไป

วิปัสสนา มรรค และผล ท่านเรียกว่า ลักษณะอุปนิชฌาน ถามว่า เพราะเหตุ
ไร แก้วว่า เพราะการเข้าไปเพ่งลักษณะ

ซึ่งคำแปล เพ่ง หมายความว่าถึงพิจารณารู้ลักษณะที่เป็นไตรลักษณ์

จริงอยู่ บรรดาวิปัสสนา มรรค และผลเหล่านี้ วิปัสสนาย่อมพิจารณาไตร
ลักษณ์ มีอนิจจังลักษณะ เป็นต้น

ก็กิจ คือ การเพ่ง พิจารณาด้วยวิปัสสนา ย่อมสำเร็จด้วยมรรค เพราะเหตุนี้
มรรคท่านเรียกว่า ลักษณะอุปนิชฌาน ส่วนผล ท่านก็เรียกว่า ลักษณะอุปนิชฌาน เพราะ
อรรถว่า เพ่ง พิจารณาลักษณะที่แท้จริงแห่งนิโรธ

แต่ในอรรถนี้ คือ ในคำว่าด้วยปฐมฌาน ท่านประสงค์อารัมมณูปนิชฌาน
เท่านั้นว่า ฌาน

เพราะฉะนั้น การศึกษาธรรมต้องละเอียดว่า อยู่ในหมวดไหน ถ้าอยู่ในเรื่อง
ของปฐมฌาน ท่านหมายเฉพาะอารัมมณูปนิชฌาน คือ การเจริญสมถภาวนา ส่วน
การเจริญวิปัสสนาภาวนาทั้งหมดเป็นลักษณะอุปนิชฌาน เพราะเป็นการพิจารณาไตร-
ลักษณ์ ลักษณะที่ไม่เที่ยงของสังขารธรรม นาม และรูปทางตา ทางหู ทางจมูก ทาง
ลิ้น ทางกาย ทางใจ

คราวก่อนได้พูดถึงกำเนิดของสัตว์ดิรัจฉาน ซึ่งถ้าท่านผู้ฟังจะพิจารณาลักษณะ
จิตใจของสัตว์ดิรัจฉาน ก็มีทั้งโลภะ โทสะ โมหะ บางขณะก็รุนแรงไม่ต่างกับผู้ที่เป็
นมนุษย์ ทางฝ่ายอกุศลมีมาก แต่ทางฝ่ายกุศลนั้นมีน้อยสำหรับกำเนิดสัตว์ดิรัจฉาน

เพราะฉะนั้น ประโยชน์ของการเกิดเป็นมนุษย์ คือ ควรที่จะได้ขัดเกลาละกิเลส เพราะถ้ายังไม่รู้แจ้งอริยสัจธรรมเป็นพระอริยบุคคล ก็ยังมีเหตุ มีปัจจัยที่จะทำให้เกิดในกำเนิดของสัตว์ดิรัจฉานได้ และจะเห็นได้ว่า กิเลสที่สะสมมาตั้งแต่อดีตอนันตชาติ ไม่ว่าจะในกำเนิดใด ๆ จนถึงปัจจุบันชาติ ก็มีความโน้มเอียงไปแต่ละลักษณะที่จะทำให้เป็นแต่ละบุคคล ที่เป็นปัจจัยให้วิบากจิตเกิดขึ้น รับผลของกรรมทางตา ทางหู ทางจมูก ทางลิ้น ทางกาย ทางใจ ต่าง ๆ กัน การขัดเกลากิเลสที่สะสมมาต่าง ๆ กันนั้น ก็ทำให้จิตที่เกิดขึ้น วิจิตรต่าง ๆ กันไป

ขอล่าวถึงข้อความในชาดกที่แสดงถึงความรู้สึกรู้สึกของสัตว์ดิรัจฉาน ซึ่งถ้าไม่ขัดเกลากิเลสให้เบาบางจากชาติที่เป็นมนุษย์ ไปถึงความเป็นสัตว์ดิรัจฉานแล้ว กิเลสก็มากมายหนาแน่น สะสมสืบต่อไป และหมดโอกาสที่จะขัดเกลากิเลสในกำเนิดของสัตว์ดิรัจฉานด้วย ท่านจะได้พิจารณาคติธรรม แม้ในชาดกก็ไม่ควรที่จะเข้าไป แม้เป็นเรื่องของสัตว์ดิรัจฉาน ก็ไม่พ้นไปจากความทุกข์ ความโศก และเศร้าโศกมากมาย ถ้าเป็นสัตว์ที่รู้ความมากจนเกือบจะเทียบเท่ามนุษย์ทีเดียว

ขุททกนิကာย ชาดก ภัลลาคติชาดก มีข้อความว่า

ได้มีพระราชาทรงพระนามว่า ภัลลาคติยะ ทรงละรัฐสีมา เสด็จประพาสป่าล่ามฤค ท้าวเธอเสด็จไปถึงคันทมาทน์วรคิริ มีพันธุ์ดอกไม้บานสะพรั่ง ซึ่งกษัตริย์เลือกเก็บอยู่เนือง ๆ

กำเนิดของสัตว์ดิรัจฉานวิจิตรมาก ตั้งแต่สัตว์ที่เล็กที่สุด จนกระทั่งสัตว์ที่รู้ความที่สุด

มีกษัตริย์ ๒ สามมีภรรยา ยืนกันอยู่ ณ ที่ใด ท้าวเธอประสงค์จะตรัสถาม จึงทรงห้ามหมู่สุนัข และเก็บแสงธนูไว้ แล้วเสด็จเข้าไปใกล้ ณ ที่นั้น ตรัสถามว่า

ล่องฤดูหนาวแล้ว เหตุใดเจ้าทั้งสองจึงมายืนกระซิบกระซาบกันอยู่เนือง ๆ ที่ริมฝั่งเหมวดี ณ ที่นี้เล่า เราขอถามเจ้าทั้งสองผู้มีเพศเหมือนกายมนุษย์ ชนทั้งหลายในมนุษย์โลกนี้จะรู้จักเจ้าทั้งสองว่าเป็นอะไร

บางทีก็พบสัตว์ที่แปลกมากตามความวิจิตรของจิต

กิन्नรกล่าวตอบว่า

ข้าแต่ท่านพราน เราทั้งสองเป็นมฤค มีเพศพันธุ์ปรากฏเหมือนมนุษย์ เทียวอยู่ตามแม่น้ำเหล่านี้ คือ มาลาครินที ปันทรกนที ติฏฏนที ซึ่งมีน้ำใสไหลเย็นสนิท ชาวโลกรู้จักเราทั้งสองว่าเป็น กิन्नร

พระเจ้าภัลลาคิยะตรัสว่า

เจ้าทั้งสองเหมือนได้รับความทุกข์ร้อนเสียเหลือเกิน ปริเทวนาอยู่ เจ้าทั้งสองมีความรักกัน ได้สวมกอดกันสมความรักแล้ว เราขอถามเจ้าทั้งสองผู้มีเพศพันธุ์ดังกล่าว มนุษย์ เหตุไรเจ้าทั้งสองจึงร้องให้อยู่ในป่านี้ไม่สร้างชาเลย เจ้าทั้งสองเหมือนได้รับความทุกข์ร้อนเสียเหลือเกิน ปริเทวนาอยู่ เจ้าทั้งสองมีความรักกัน ได้สวมกอดกันสมความรักแล้ว เราขอถามเจ้าทั้งสอง ผู้มีเพศพันธุ์ดังกล่าวมนุษย์ เหตุไรเจ้าทั้งสองจึงมาบ่นเพื่ออยู่ในป่านี้ไม่สร้างชาเลย

เป็นสัตว์วิจิตรจ্ঞาน ไม่พ้นจากเรื่องของโลกะ โทสะความทุกข์ ความโศกก็มีประการต่าง ๆ ซึ่งถ้าท่านผู้ฟังยังสะสมโลกะ โทสะไว้มาก ๆ ถึงจะไปเกิดในกำเนิดไหนก็ไม่พ้นจากโลกะ โทสะซึ่งแสดงออกมาตามควรแก่กำเนิดนั้น ๆ

กิन्नรกล่าวว่า

ข้าแต่ท่านพราน เราทั้งสองไม่เอยากจากกัน ก็ต้องจากกัน แยกกัน อยู่สิ้นราตรีหนึ่ง เมื่อมาระลึกถึงกันและกันก็เดือดร้อน เศร้าโศกถึงกันตลอดราตรีหนึ่งว่าราตรีนั้นจะไม่มีอีก

พระเจ้าภัลลาคิยะตรัสว่า

เจ้าทั้งสองคิดถึงทรัพย์ที่หายไปหรือ หรือว่าคิดถึงบิดามารดาผู้ล่วงลับไปแล้ว จึงได้เดือดร้อนอยู่สิ้นราตรีหนึ่ง เราขอถามเจ้าทั้งสองผู้มีเพศพันธุ์ดังกล่าวมนุษย์ เหตุไรเจ้าทั้งสองจึงต้องจากกันไป

นางกิन्नริกกล่าวว่า

ท่านเห็นที่นี่แห่งใด มีกระแสน้ำเชี่ยว ไหลมาในระหว่างหุบหิน ปกคลุมไปด้วยหญ้าไม้ต่าง ๆ พันธุ์ ในฤดูฝน กิณนรสามิผู้เป็นที่รักของดิฉันได้ข้ามแม่น้ำนั้นไปด้วยสำคัญว่าดิฉันคงจะติดตามมาข้างหลัง ส่วนดิฉันมัวเลือกเก็บดอกปฐุ ดอกลำดวน ดอกมะลิซ้อน และดอกคัตเค้าที่บาน ๆ ด้วยคิดว่าสามิที่รักของเราจะได้ตัดทรงดอกไม้ ส่วนเราก็จะได้สอดแซมดอกไม้ เข้าไปนอนแนบสามิที่รักนั้น

อนึ่ง ดิฉันมัวเลือกเก็บดอกบานไม่รู้โรย ดอกราชพฤกษ์ ดอกแคฝอย ดอกย่านทราย ด้วยคิดว่าสามิที่รักของเราจะตัดทรงดอกไม้ ส่วนเราก็จะได้สอดแซมดอกไม้ เข้าไปนอนแนบสามิที่รักนั้น

อนึ่ง ดิฉันมัวเลือกเก็บดอกสาละพฤกษ์ซึ่งกำลังบานดี ร้อยเป็นพวงมาลัย ด้วยคิดว่าสามิที่รักของเราจะได้สวมใส่พวงมาลัย ส่วนเราก็จะได้สวมใส่พวงมาลัย เข้าไปนอนแนบสามิที่รักนั้น

อนึ่ง ดิฉันมัวเลือกเก็บดอกสาละพฤกษ์ซึ่งกำลังบานดีแล้ว ร้อยกรองให้เป็นพวง ๆ ด้วยคิดว่าคืนวันนี้เราทั้งสองจะอยู่ ณ ที่แห่งใด พวงดอกครั้งนี้จะเป็นเครื่องบูชา ณ ที่นั้น

อนึ่ง ดิฉันมัวเดินเลื้อย บดกฤษณาดำและจันทร์แดงด้วยศิลาด้วยคิดว่า สามิที่รักของเราจะได้ประพรมร่างกาย ส่วนเราประพรมร่างกายแล้ว จักเข้าไปนอนแนบสามิที่รักนั้น

นี่เป็นความประมาทของชีวิต สำหรับสัตว์ซึ่งมีแต่ความสุข และก็เพลิดเพลินไปในชีวิต ในสิ่งที่สวຍ ๆ งาม ๆ ทั้งหลาย แต่ว่าอกุศลกรรมที่ได้กระทำแล้ว ก็ต้องให้ผล แม้แต่สัตว์ดิรัจฉาน

ข้อความต่อไปมีว่า

ครั้งนั้น น้ำมีกระแสน้ำเชี่ยวไหลมา พัดเอาดอกสาละพฤกษ์ ดอกสน ดอกกรรณิการ์ทั้งหลายไป โดยครูเดียวนั้น น้ำก็ขึ้นเต็มฝั่ง ถึงเวลาเย็น ดิฉันข้ามแม่น้ำไปไม่ได้ คราวนั้นเราทั้งสองยืนกันอยู่คนละฝั่งแม่น้ำ มองเห็นหน้ากันและกัน ก็หัวเราะ

ครั้งหนึ่ง มองไม่เห็นหน้ากัน ก็ร้องไห้เสียครั้งหนึ่ง ค่ะวันนั้น ได้ผ่านเราทั้งสองไปโดย
ยาก

ข้าแต่ท่านพราน เมื่อพระอาทิตย์ขึ้นเวลาเช้า เราทั้งสองท่องข้ามแม่น้ำอันยวบ
แห่ง มาสวมกอดกันและกัน ร้องให้อยู่คราวหนึ่ง หัวเราะอยู่คราวหนึ่ง

๒๖๘

ข้าแต่ท่านพรานผู้ภูมิบาล เมื่อครั้งก่อนเราทั้งสองได้พรากกันอยู่นานถึง ๖๙๗ ปี ชีวิตของท่านนี้มีกำหนดเพียง ๑๐๐ ปีเท่านั้น เมื่อเป็นเช่นนี้ ใครหนอจะพึงอยู่ปราศจากภรรยาสุดที่รักเสียเล่า

พระเจ้าภัลลาคีเษตรัสว่า

ดูกร สหาย อายุของพวกท่านมีประมาณเท่าไร ถ้าท่านทั้งสองรู้ ก็ขอท่านจงบอกอายุของพวกท่านแก่เรา ขอท่านทั้งหลายอย่าได้บิดพลิ้ว จงบอกอายุของพวกท่านแก่เรา ตามที่ได้ยินได้ฟังมาจากบุคคล หรือจากตำหรับตำรา

กนิกรกล่าวว่า

ข้าแต่ท่านพราน อายุของเราทั้งสองประมาณ ๑,๐๐๐ ปี อึ่งในระหว่างอายุนั้น โรคร้ายย่อมไม่มี มีความทุกข์น้อย มีความสุขยิ่ง ๆ ขึ้นไป เราทั้งสองยังไม่คลายความรักกันและกัน ก็ต้องละทิ้งชีวิตไป

พระเจ้าภัลลาคีเษตรัสได้ทรงสดับถ้อยคำของกนิกรทั้งสองนี้แล้ว ทรงพระดำริว่า ชีวิตเป็นของน้อย จึงเสด็จกลับ ไม่เสด็จล่าเนื้อ ได้ทรงบำเพ็ญทาน เสวยราชสมบัติสืบมา

ไม่ว่าเป็นสัตว์ หรือเป็นมนุษย์ เยื่อใย ความรักชีวิต หรือความต้องการในรูป เสียง กลิ่น รส โผฏฐัพพะต่าง ๆ ไม่หมด ไม่สิ้นสุด แต่ว่าปรากฏออกมาตามสภาพตามลักษณะของกำเนิดนั้น ๆ ถ้าเป็นสัตว์ที่รู้ความมาก ความเศร้าโศก โลภะ โทสะ ไม่ผิดกับมนุษย์มาก ถ้าเป็นสัตว์ที่มีกำเนิดต่ำ หรือว่ารู้ความน้อย โลภะ โทสะ โมหะนั้นก็ไม่ปรากฏให้เห็นชัด

ข้อความในชาดกที่แสดงถึงกำเนิดของสัตว์ดิรัจฉาน และมีข้อธรรมที่แสดงให้เห็นว่า ถึงแม้ว่าจะไปเกิดเป็นสัตว์ดิรัจฉานและกลับมาเกิดเป็นมนุษย์ แต่เพราะเหตุว่าการสะสมความวิจิตรของจิตนั้นต่างกัน เพราะฉะนั้น แม้แต่บุคคลซึ่งเป็นพี่น้องกัน

เคยเกิดร่วมกันในอดีตชาติ เคยผ่านกำเนิดสัตว์ดิรัจฉานโดยความเป็นพี่น้องกันก็จริง แต่เวลาที่เกิดเป็นมนุษย์อีกครั้งหนึ่ง ความวิจิตรของการสะสมของจิตทำให้มีความคิด หรือว่ามีจุดประสงค์ในชีวิตต่างกัน

จิตตสัมภุตชาดก มีว่า

กรรมทุกอย่างที่นรชนสั่งสมไว้แล้ว ย่อมมีผลเสมอไป ขึ้นชื่อว่ากรรม แม้จะเล็กน้อย ที่จะไม่ให้ผลเป็นอันไม่มี เราได้เห็นตัวของเรารู้สึกว่า สัมภุตะ มีอำนาจมาก อันบังเกิดขึ้นด้วยผลบุญ เพราะกรรมของตนเอง กรรมทุกอย่างที่นรชนสั่งสมไว้แล้ว ย่อมมีผลเสมอไป ขึ้นชื่อว่ากรรมแม้จะเล็กน้อย ที่จะไม่ให้ผลเป็นอันไม่มี มโนรชของเราสำเร็จแล้ว แม้ฉันใด มโนรชแม่ของจิตตบัณทิต พระเชษฐาของเรา ก็สำเร็จแล้วฉันนั้น กระมังหนอ

ระลึกถึงพี่ชายในอดีตชาติว่า ความปรารถนาของพี่ชายนั้นจะสำเร็จเช่นความปรารถนาของพระองค์ในชาตินี้หรือไม่

มีผู้หนึ่งได้กราบทูลว่า

ข้าแต่พระองค์ผู้สมมติเทพ กรรมทุกอย่างที่นรชนสั่งสมไว้แล้ว ย่อมมีผลเสมอไป ขึ้นชื่อว่ากรรมแม้จะเล็กน้อย ที่จะไม่ให้ผลเป็นอันไม่มี มโนรชของพระองค์สำเร็จแล้ว แม้ฉันใด ขอพระองค์โปรดทราบ แม้พระจิตตบัณทิต ก็สำเร็จแล้ว ฉันนั้นเกิด

แต่ว่าความปรารถนาของสองท่านนี้ ผิดกัน

พระเจ้าสัมภุตะตรัสถามว่า

เจ้าหรือคือจิตตะ เจ้าได้ฟังคำนี้มาจากคนอื่น หรือว่าใครบอกเนื้อความนี้แก่เจ้า คาถานี้เจ้าขบคิดแล้ว เราไม่มีความสงสัย เราจักให้บ้านส่วย ๑๐๐ ตำบลแก่เจ้า

แต่บุคคลนั้นกราบทูลว่า

ข้าพระพุทธเจ้า หาใช้จิตตะไม่ ข้าพระพุทธเจ้าได้ฟังคำนี้มาจากคนอื่น และฤาษีได้บอกเนื้อความนี้แก่ข้าพระพุทธเจ้า แล้วสั่งว่า เจ้าจงไปขบคิดคาถานี้ ตอบถวายพระราช พะราชาทรงพอพระทัยแล้ว จะพึงพระราชทานบ้านส่วยให้แก่เจ้าบ้าง กระมัง

พระเจ้าสัมภุตะได้ไปตามหาจิตตภาณี ซึ่งเป็นพี่ชายของท่านในอดีต เมื่อพระเจ้าสัมภุตะได้ไปพบ ก็ได้ตรัสว่า

ขอเชิญพระเชษฐา ทรงสร้างปราสาทพรสาธ อันเป็นที่อยู่น่ารื่นรมย์สำหรับพระองค์เถิด จงทรงบำรุงบำเรอด้วยหมูนางนารีทั้งหลาย โปรดให้ออกาสเพื่ออนุเคราะห์แก่หม่อมฉันเถิด แม้เราทั้งสองก็จะครอบครองอิสริยยศสมบัตินี้ร่วมกัน

แต่พี่ชายของท่านในอดีตชาติ ซึ่งในปัจจุบันชาตินี้เป็นบรรพชิตกล่าวตอบว่า

ดูกร มหาบพิตร พระองค์ทรงเห็นผลแห่งสุขจริตอย่างเดียว ส่วนอิตถิภาพเห็นผลแห่งสุขจริต และทุกข์จริตที่สั่งสมไว้แล้ว เป็นวิบากใหญ่ จึงสำรวมตนเท่านั้น มิได้ปรารถนาบุตร ปศุสัตว์ หรือทรัพย์ ชีวิตของสัตว์ทั้งหลายในโลกนี้มีกำหนด ๑๐๐ ปี เป็นอย่างมาก ไม่ล่วงกำหนดนั้นไปได้เลย ย่อมจะเหือดแห้งไปเหมือนไม้ที่ที่ถูกตัดแล้ว มีแต่จะแห้งไปฉะนั้น

ในชีวิตอันจะต้องเหือดแห้งไปนั้น จะมัวเพลิดเพลินไปใย จะมัวเล่นคึกคองไปทำไม ความยินดีจะเป็นประโยชน์อะไร ประโยชน์อะไรด้วยการแสวงหาทรัพย์ จะมีประโยชน์อะไรด้วยบุตรและภรรยาสำหรับอิตถิภาพ

ดูกร มหาบพิตร อิตถิภาพเป็นผู้พ้นแล้วจากเครื่องผูก อิตถิภาพรู้ชัดอย่างนี้ว่า มัจจุจะไม่รังควานเราเป็นอันไม่มี เมื่อบุคคลถูกมัจจุราชครอบงำแล้ว ความยินดีจะเป็นประโยชน์อะไร จะมีประโยชน์อะไรด้วยการแสวงหาทรัพย์

ดูกร มหาบพิตร ผู้จอมประชาชน ชาติของนรชนไม่สมำเสมอ กัน กำเนิดแห่งคนจันทาลจัดว่าเลวทรามในระหว่างมนุษย์ เมื่อชาติก่อนเราทั้งสองได้อยู่ร่วมกันในครรภ์แห่งนางจันทาลี เพราะกรรมอันชั่วช้าของตน เราทั้งสองได้เกิดเป็นคนจันทาลในกรุงอุชเชนี อดีตชนบท

ครั้นจุติจากอิตถิภาพนั้นแล้ว ได้เกิดเป็นเนื้อ ๒ ตัวพี่น้อง อยู่ที่ฝั่งแม่น้ำเนรัญชรา ครั้นจุติจากอิตถิภาพนั้นแล้ว ได้เกิดเป็นนกออก ๒ ตัวพี่น้อง อยู่ที่ริมฝั่งริมทานที

ครั้นจุติจากอิตถิภาพนั้นแล้ว คราวนี้อิตถิภาพเกิดเป็นพราหมณ์ มหาบพิตร ทรงสมภาพเป็นกษัตริย์

นี่คือการสะสมที่สะสมมาต่างกัน และความยินดีพอใจ ฉันทะอัธยาศัยก็ต่างกัน พระเจ้าสัมมุตตยังคงมีความปรารถนาในรูป เสียง กลิ่น รส โภกฐิพพะ ราชสมบัติ และการบำรุงบำเรอ แต่ผู้ที่เป็นพี่ชายของพระองค์ในอดีตชาติ ซึ่งในปัจจุบันนี้เกิดเป็น พรหมณได้กล่าวว่า ดูกร มหาบพิตร พระองค์ทรงเห็นผลแห่งสุจริตอย่างเดียว ส่วน อาตมาภาพเห็นผลแห่งสุจริตและทุจริตที่สั่งสมไว้แล้ว เป็นวิบากใหญ่ จึงสำรวจตน เท่านั้น มิได้ปรารถนาบุตร ปศุสัตว์ หรือทรัพย์

ท่านผู้ฟังอยากจะเกิดอีก หรือไม่อยากจะเกิดอีกเลย ถ้าเปลี่ยนคำถามเป็นท่าน ผู้ฟัง อยากจะเห็น อยากจะได้ยิน อยากจะได้กลิ่น อยากจะได้รส อยากจะได้ โภกฐิพพะอะไร ๆ ในวันนี้ และอะไร ๆ อีกในวันพรุ่งนี้ ต่อไปทีละขณะ ๆ จากวันหนึ่ง ไปอีกวันหนึ่ง ก็คือ อีกภพหนึ่ง อีกชาติหนึ่ง หลังจากจุติแล้ว ก็ไม่ได้หมดความเยื่อใย ยินดีในความต้องการในรูป เสียง กลิ่น รส โภกฐิพพะ แต่ท่านปรารถนาเฉพาะผล ของสุจริตกรรม คือ ปรารถนาอิฏฐารมณ รูปดี ๆ เสียงดี ๆ กลิ่นดี ๆ รสดี ๆ โภกฐิพพะดี ๆ ไม่ปรารถนาที่จะเกิดในอบายภูมิเลย ไม่ปรารถนาที่จะเกิดในนรก แต่ว่าท่านได้สะสมมาแล้วทั้งสุจริตกรรม และทุจริตกรรม แต่เวลาปรารถนา ปรารถนา แต่ผลของสุจริตอย่างเดียว และมีความหวังในผลของสุจริต แม้ในภพหน้า แต่ผู้ที่จะเห็น ผลทั้งสุจริต และทุจริต ย่อมเห็นวิบากอันใหญ่ แล้วแต่ว่าจะเป็นวิบากของสุจริต หรือ ทุจริต

ข้อความต่อไป

พรหมณได้กล่าวต่อไปว่า

ชีวิตของสัตว์ทั้งหลาย ถูกฆรานำเข้าไปสู่ความตาย อายุของสัตว์ทั้งหลายเป็น ของน้อย เมื่อนรชนถูกฆรานำเข้าไปสู่ความตาย ย่อมไม่มีผู้ต้านทาน

ดูกร พระเจ้าปัญจาลราช มหาบพิตรจงทรงทำตามคำของอาตมาภาพ อย่า ทรงทำกรรมทั้งหลายที่มีทุกข์เป็นกำไรเลย ชีวิตของสัตว์ทั้งหลายถูกฆรานำเข้าไปสู่ ความตาย อายุของสัตว์ทั้งหลายเป็นของน้อย เมื่อนรชนถูกฆรานำเข้าไปสู่ความตาย ย่อมไม่มีผู้ต้านทาน

ดูกร พระเจ้าปัญจาลราช มหาบพิตรจงทรงทำตามคำของอาตมาภาพ อย่า
ทรงกระทำความชั่วทั้งหลายที่มีทุกข์เป็นผลเลย ชีวิตของสัตว์ทั้งหลายถูกชรา นำเข้าไปสู่
ความตาย อายุของสัตว์ทั้งหลายเป็นของน้อย เมื่อนรชนถูกชรา นำเข้าไปสู่ความตาย
ย่อมไม่มีผู้ต้านทาน

ดูกร พระเจ้าปัญจาลราช มหาบพิตรจงทรงทำตามคำของอาตมาภาพ อย่า
ทรงทำความชั่วทั้งหลายอันมีศีรษะเกลือกกลั้วด้วยกิเลสธูลี ชีวิตของสัตว์ทั้งหลายถูกชรา
นำเข้าไปสู่ความตาย อายุของสัตว์ทั้งหลายเป็นของน้อย ชราย่อมกำจัดวาระของ
นรชนผู้แก่เฒ่า

ดูกร พระเจ้าปัญจาลราช มหาบพิตรจงทรงทำตามคำของอาตมาภาพ อย่า
ทรงทำความชั่วที่จะให้เข้าถึงนรกเลย

ห้ามได้ไหมเรื่องของกิเลส เพราะสะสมไว้มาก ปาณาติบาตแม้สัตว์เล็ก ๆ
นิด ๆ น้อย ๆ มีไหม นั่นก็เป็นกรรมที่จะทำให้เกิดในนรก แต่ถ้าผู้นั้นยังไม่หมดจาก
กิเลส ก็ย่อมมีกิเลสที่มีกำลังที่จะทำให้กระทำทุจริตกรรมได้

พระเจ้าปัญจาลราชตรัสตอบว่า

ข้าแต่ภิกษุ ถ้อยคำของพระคุณเจ้านี้ เป็นคำจริงแท้ทีเดียว ฤาษีกล่าวฉันใด
คำนี้ก็เป็นฉันนั้น แต่ว่ากามทั้งหลายของข้าพเจ้ายังมีอยู่มาก กามเหล่านั้น คนเช่น
กับข้าพเจ้าสละได้ยาก ช้างจมอยู่ท่ามกลางหล่มแล้ว ย่อมไม่อาจจะไปยังที่ควรได้
ด้วยตนเอง ฉันใด ข้าพเจ้าจมอยู่ในหล่ม คือ กามกิเลส ก็ยังไม่สามารถจะปฏิบัติ
ตามทางของภิกษุได้ ฉันนั้น

ข้าแต่พระคุณเจ้าผู้เจริญ หนึ่ง บุตรจะพึงมีความสุขได้ด้วยวิธีใด บิดามารดา
พร่ำสอนบุตรด้วยวิธีนั้น ฉันใด ข้าพเจ้าละจากโลกนี้ไปแล้ว จะพึงเป็นผู้มีความสุขยืน
นานได้ด้วยวิธีใด ขอพระคุณเจ้าโปรดพร่ำสอนข้าพเจ้าด้วยวิธีนั้น ฉันนั้นเถิด

เป็นผู้ที่รู้จักตนเอง เป็นผู้รู้กำลังของกิเลสของตนเองที่สะสมมาว่า จะทำอย่าง
บรรพชิตได้หรือไม่ได้ แต่ก็ยังปรารถนา ต้องการที่จะกระทำความชั่วที่จะให้ได้รับผล คือ
วิบากที่เป็นสุข

ท่านพรหมณ์กล่าวตอบว่า

ดูกร มหาบพิตร ผู้เป็นจอมประชาชน ถ้ามหาบพิตรไม่อาจจะกำของมนุษย์เหล่านี้ได้ไซ้ มหาบพิตรจงทรงเริ่มตั้งพลีกรรมอันชอบธรรมเถิด แต่การกระทำอันไม่เป็นธรรม ขออย่าได้มีในรัฐสีมาของมหาบพิตรเลย

ทูตทั้งหลายจึงไปยังทิศทั้ง ๔ นิมนต์สมณพรหมณ์ทั้งหลายมา มหาบพิตรจงทรงบำรุงสมณพรหมณ์ทั้งหลายด้วยข้าว น้ำ ผ้า เสนาสนะ และคิลานปัจจัย มหาบพิตรจงเป็นผู้มีพระกมลจิตอันผ่องใส ทรงอังคาสสมณพรหมณ์ให้อิ่มหนำสำราญด้วยข้าว น้ำ ได้ทรงบริจาคทานตามสติกำลัง และทรงเสวยแล้ว เป็นผู้อันเทวดาและมนุษย์ไม่ติเตียน จงเสด็จเข้าถึงสวรรคสถานเถิด

ดูกร มหาบพิตร ก็ถ้าความเมาจะพึงครอบงำมหาบพิตร ผู้อันหมั่นนางนารีทั้งหลายแวดล้อมอยู่ มหาบพิตรจงทรงมนสิการคานี้ไว้ แล้วทรงพึงตรัสคานี้ในท่ามกลางบริษัทว่า เมื่อชาติก่อนเราเป็นคนนอนอยู่กลางแจ้ง อันมารดาจันทาลี เมื่อจะไปป่าให้ดื่มน้ำนมมาแล้ว นอนคลุกคลีอยู่กับสุนัขทั้งหลายจนเติบโต มาบัดนี้ คนนั้นใคร ๆ เขาเรียกกันว่า พระราชา

ถ้าระลึกชาติได้ ก็จะมีคติเตือนใจตนเอง แม้ว่ากำเนิดปัจจุบันชาตินี้จะไปถึงพระราชา แต่ว่าในอดีตชาติเคยเกิดเป็นคนจันทาล เคยเกิดเป็นสัตว์ดิรัจฉาน เพราะฉะนั้น ปัจจุบันนี้ท่านผู้ฟังอาจจะ เป็นใครก็ได้ เกิดในตระกูลสูง มีทรัพย์สมบัติมาก แต่ว่าถ้ายังไม่ได้เป็นพระอริยเจ้า อดีตชาติท่านก็เคยเกิดในตระกูลต่ำบ้าง หรือว่าเป็นสัตว์ดิรัจฉานบ้าง เกิดในนรก ในอบายภูมิมาแล้ว เพราะฉะนั้น ความไม่เที่ยงของสังสารวัฏยังมีอยู่ ก็จะต้องเป็นไปตามการให้ผลของสุจริตกรรมและทุจริตกรรม

เคยเป็นมาแล้วอย่างนี้หรือเปล่า ไม่ทราบได้ แต่ถ้าท่านเป็นผู้ที่มีปกติเจริญสติปัฏฐาน ไม่มีบุคคลอื่นจะรู้จักตัวของท่านดียิ่งกว่าตัวของท่านที่สติกำลังระลึกถึงสภาพนามธรรมและรูปธรรมที่กำลังปรากฏในขณะนั้นตามความเป็นจริง

มีหลายท่านที่เป็นผู้ที่มีปกติเจริญสติปัฏฐาน ท่านได้เล่าให้ฟังถึงชีวิตของท่านตามความเป็นจริง บางท่านกล่าวว่า ท่านได้รับการอบรมให้เป็นผู้ที่มีกิริยามารยาทที่เหมาะสม แต่ที่จริงความหยาบกระด้างของจิตที่มีอยู่นั้น บุคคลอื่นไม่สามารถที่จะรู้

ได้ กิริยาอาการภายนอกที่ปรากฏต่อบุคคลอื่น เป็นความสุภาพ เรียบร้อย อ่อนน้อม ตามที่ได้อบรมสะสมมา แต่ความหยابกระด้างในใจ ในบางครั้ง ในบางขณะ แม้ของกาย บุคคลอื่นไม่สามารถที่จะเห็น แต่ว่าผู้ที่มีปกติเจริญสติปัฏฐานก็ยังรู้ว่า แท้ที่จริงตนเองนั้น ยังมีความหยابกระด้าง มีมานะ มีความทะนงตน โดยที่บุคคลอื่นไม่ทราบ เพราะว่าไม่ได้แสดงกิริยา หรือวาจาเช่นนั้นกับบุคคลอื่น

ชาติก่อนอาจจะเคยเป็นคนจัญทาล เป็นสัตว์ดิรัจฉาน และการสะสมอภัยมาทุกขณะจนถึงปัจจุบันชาติ ย่อมมีปัจจัยทำให้สภาพของจิตประเภทนั้น ๆ เกิดขึ้นได้ เวลาที่มีแขก หรือว่าตามกิริยามารยาทที่เป็นระเบียบของการรับประทานอาหาร ในกาลเทศะที่ท่านจะต้องกระทำอย่างนั้น ท่านก็กระทำได้เป็นปกติ เพราะได้รับการอบรมมา แต่เวลาที่หิวมาก ๆ เป็นตัวเองจริง ๆ อาจจะมีบางขณะที่กิริยาขาดความสำรวม ความเรียบร้อยตามมารยาทที่คนอื่นเคยพบเห็น เป็นไปได้ไหม มีเหตุปัจจัยที่จะให้เกิดขึ้นใหม่

เป็นการที่ให้เห็นถึงการสะสมของอดีตสังสารวัฏอันยาวนานของการเกิดเป็นบุคคลต่าง ๆ กัน ในชาติต่าง ๆ กัน เพราะฉะนั้น ผู้ที่มีปกติเจริญสติปัฏฐานจะรู้ซึ่งถึงสภาพของจิต และเหตุปัจจัยที่สะสมมา ที่จะทำให้เกิดสภาพของจิตใจในแต่ละขณะตามความเป็นจริงได้

ท่านอาจจะเป็นผู้ที่มีกิริยาสุภาพอ่อนโยน บุคคลอื่นเห็นก็ชมเชย แต่มานะหรือความทะนงในใจซึ่งอาจจะเกิดขึ้นชั่วขณะ บุคคลอื่นจะรู้ได้ไหม ไม่ได้ แต่สิ่งนั้นยังมี เพราะเหตุว่าผู้ที่จะละมานะความทะนงตน หรือความถือตนนั้นได้เด็ดขาดเป็นสมุจเฉทต้องเป็นพระอรหันต์

เพราะฉะนั้น สภาพของจิตใจนี้วิจิตรมาก ตามสังสารวัฏที่ผ่านมา ที่ท่านเคยเกิดเป็นบุคคลนั้นบ้าง เป็นบุคคลนี้บ้าง เป็นสัตว์ดิรัจฉานบ้าง เป็นคนในสกุลต่ำบ้าง ในสกุลสูงบ้าง สิ่งเหล่านั้นก็มาปรากฏให้เห็นในขณะที่ยังระลึกสภาพธรรมในขณะนั้น ๆ ตามความเป็นจริง

แม้ในปัจจุบันชาตินี้ เกิดในตระกูลสูง แต่กิริยามารยาทบางครั้ง บางโอกาสนั้นก็ไม่ได้เป็นไปตามกิริยามารยาทที่สมควร เพราะว่ายังมีเหตุปัจจัยในอดีตที่เคยเป็นบุคคลอื่น ๆ สะสมมา ทำให้สภาพของจิตใจเช่นนั้นเกิดขึ้น กิริยาเช่นนั้นเกิดปรากฏได้

สำหรับเรื่องของการเจริญสติปัฏฐาน ไม่อยากให้ท่านผู้ฟังข้ามข้อความแม้เล็ก ๆ น้อย ๆ ในพระไตรปิฎก เพราะเหตุว่าพระธรรมวินัยทั้งหมดเป็นประโยชน์เกื้อกูล และก็จะตรงกับชีวิตของท่านผู้หนึ่งผู้ใด ซึ่งทำให้ท่านได้เข้าใจสภาพชีวิตตามความเป็นจริงของท่าน และแสดงให้เห็นว่า เรื่องของความติดในรูป ในเสียง ในกลิ่น ในรส ในโณภูมัพพะนั้น ละยากจริง ๆ

๒๖๑

เรื่องของการที่จะละความยินดีในรูป ในเสียง ในกลิ่น ในรส ในโณภูมัพพะได้หมดสิ้นจริง ๆ เป็นสมุจเฉทนั้น จะต้องละโดยลำดับ คือ ขั้นแรกจะต้องละด้วยความรู้สภาพความเป็นจริงของสิ่งทั้งหลายที่เกิดปรากฏว่า สิ่งนั้น ๆ ไม่ใช่สัตว์ ไม่ใช่บุคคล ไม่ใช่ตัวตน ท่านจะต้องเป็นผู้ที่ละเสีย อบรมเจริญสติปัฏฐานเป็นปกติ จนกระทั่งสามารถที่จะแทงตลอดในสภาพธรรมนั้น ๆ พร้อมสติที่กำลังระลึกไว้ในสภาพธรรมนั้น ๆ ที่กำลังปรากฏ

ถ. การเจริญสติ กับการดูภาพยนต์ที่จะให้สนุก ผมคิดว่าถ้าจะดูภาพยนต์ให้สนุกแล้ว สติก็ไม่เกิด เพราะว่าดูสนุก โลภะเข้า สติเข้าไม่ได้

สุ. จะเป็นตัวตนที่คิดอย่างนั้น คิดอย่างนี้ หรือแม้ว่ากำลังสนุกเพลิดเพลิน สติที่ได้อบรมมาแล้ว ก็สามารถที่จะระลึกได้ว่า แม้ขณะนั้นความสนุกสนาน ความเพลิดเพลิน ความพอใจนั้น ก็เป็นแต่เพียงนามธรรมชนิดหนึ่ง ปรากฏเกิดขึ้นเพราะเหตุปัจจัยแล้วก็ดับไป ยังเพลิดเพลินพอใจอยู่หรือเปล่าเดี๋ยวนี้ ไม่เที่ยง ไม่ใช่ตัวตน เป็นความลึกซึ้งของอารมณ์ที่ปรากฏเป็นปกติในชีวิตประจำวัน

ขณะที่เพลิดเพลินยินดี ถ้าไม่มีเหตุปัจจัย ก็เกิดขึ้นไม่ได้ แต่ไม่ว่าลักษณะของนามธรรมประเภทใดจะเกิดขึ้น สติจะต้องระลึกไว้ในสภาพที่ไม่ใช่สัตว์ ไม่ใช่บุคคล ไม่ใช่ตัวตนของนามธรรมและรูปธรรมในขณะนั้นตามปกติ ตามความเป็นจริง ต้องเจริญอย่างละเอียดทีเดียวจึงจะละการที่เคยยึดถือว่าสภาพนั้นเป็นสัตว์ เป็นบุคคล เป็นตัวตนได้

มีท่านผู้ฟังท่านหนึ่ง ท่านกล่าวว่า ท่านไปในสถานที่หนึ่งและเห็นอนิฏฐารมณ์อย่างแรงมาก ท่านก็เบือนหน้าหนี ท่านมีความรู้สึกที่ว่า ท่านไม่ควรจะทำอย่างนั้น ถ้าท่านเป็นผู้ที่เจริญสติปัฏฐาน ท่านไม่ควรที่จะเบือนหน้าหนี แต่ถ้าท่านเป็นผู้ที่มีปกติเจริญสติปัฏฐานจริง ๆ ที่เบือนหน้าหนีนั้น สติก็ต้องระลึกไว้ในนามธรรมและรูปธรรม

ในขณะนั้น ใครจะเบือนหน้าหนี หรือไม่เบือนหน้าหนี ก็เป็นเรื่องของเหตุปัจจัยของแต่ละบุคคลที่ทำให้เกิดการกระทำเช่นนั้นขึ้น ซึ่งแต่ละบุคคลสะสมมาไม่เหมือนกัน

ถ้าท่านได้ฟังเรื่องของการเจริญสติปัฏฐาน มีความเข้าใจขึ้น เริ่มเจริญสติปัฏฐาน จะทำให้ท่านละเว้นสิ่งที่ไม่ควร แต่ไม่ใช่เพราะฝืน หรือว่าเข้าใจผิด แต่จิตใจของท่านจะโน้มไปในทางกุศลยิ่งขึ้น และจะเว้น จะละสิ่งที่ท่านเห็นว่าไม่ควรยิ่งขึ้น

สำหรับเรื่องของกำเนิดดิรัจฉาน ในครั้งที่พระผู้มีพระภาคยังไม่ปรินิพพาน พระองค์ได้ทรงพยากรณ์บุคคลที่สิ้นชีวิตแล้วว่าปฏิสนธิโดยกำเนิดสัตว์ดิรัจฉาน มีข้อความใน **มัชฌิมนิกาย มัชฌิมปัณณาสก์ สุกสสูตร** ใน **มัชฌิมนิกาย อุปปัณณาสก์ จุฬกัมมวิภังคสูตร** และใน **อรรถกถา ปปัญจสูทนี ภาค ๓** ซึ่งเป็นข้อความที่พระผู้มีพระภาคทรงพยากรณ์ว่า โตทยยพราหมณ์ ผู้เป็นบิดาของ สุกมานพนั้น เมื่อสิ้นชีวิตแล้ว ก็เกิดเป็นสุนัขในบ้านของตนเอง

ข้อความใน **อรรถกถา ปปัญจสูทนี ภาค ๓** มีว่า

มีชื่อว่าสุก คือชื่อของมานพนั้น เพราะมีลักษณะงดงาม

คำว่า มานพ เรียกกันในวัยหนุ่ม

สุกมานพ เป็นบุตรของโตทยยพราหมณ์ ผู้เป็นปุโรหิตของพระเจ้าปเสนทิโกศล

โตทยย มีความหมายคือ เป็นอธิบดี คือ เป็นใหญ่อยู่ในหมู่บ้านนั้น โตทยยพราหมณ์มีทรัพย์มากถึง ๘๗ โกฏิ แต่ก็เป็นผู้ที่บรมตระหนี่

ซึ่งภาษาบาลีใช้คำว่า ปรมมจฺจรี ปรม คือ บรม มจฺจรี คือ ตระหนี่ เพราะฉะนั้น เป็นผู้ถึงแม้จะมีทรัพย์ถึง ๘๗ โกฏิ แต่ก็บรมตระหนี่

เขามีความคิดว่า เมื่อให้อะไรใครแล้ว ที่ชื่อว่าโภคทรัพย์จะมีนั้น ไม่มีหมายความว่า เมื่อให้โภคทรัพย์นั้น ก็ย่อมจะต้องหมดไป เขาเห็นว่า บัณฑิตผู้ครองเรือนย่อมเห็นสิ่งเหล่านี้ จึงจะเป็นเศรษฐีได้ คือ เห็นความสิ้นไปแห่งยาหยอดตา

เพราะเหตุว่า ยานหยอดตานี้จะต้องใช้ทีละน้อย ทีละหยด ทีละหยาด และใช้อย่างระมัดระวัง แต่ทั้ง ๆ ที่เป็นทีละหยด ทีละหยาดนั่นเอง เมื่อใช้ไป ใช้ไป ก็ย่อมจะถึงความหมดสิ้นไปได้

เพราะฉะนั้น คาถาของเศรษฐี คือ ผู้ที่เห็นความสิ้นไปแห่งยานหยอดตา เห็นการสังสมพอกพูนขึ้นของจอมปลวก และในการประมวลน้ำผึ้งของตัวผึ้ง อยู่ครองเรือน สำหรับโตเทยยพราหมณ์นั้น แม้เมื่อพระผู้มีพระภาคประทับอยู่ไม่ไกล ก็ไม่เคยถวายอาหารแม้ทัพพีเดียว

ถ้าท่านผู้ฟังได้พบพระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า ก็คงจะมีจิตศรัทธา ใครที่จะถวายภัตตาหาร แต่ถ้าเกิดเป็นบุคคลในครั้งนั้น ที่ไม่มีความเห็นถูก ไม่มีความเข้าใจธรรม แม้ว่าพระผู้มีพระภาคจะประทับอยู่ไม่ไกล โตเทยยพราหมณ์ก็ไม่เคยถวายอาหารแม้เพียงทัพพีเดียว

เพราะความโลภในทรัพย์ เมื่อตายไปแล้ว ก็เกิดเป็นสุนัขในบ้านนั้นนั่นเอง คือ ในบ้านของตน สุขุมานพรักสุนัขนั้นมาก ให้สุนัขนั้นกินอาหารที่เขาจัดสำหรับตน แล้วก็ให้นอนด้วยในที่นอนของตน

ในวันหนึ่ง เวลารุ่ง พระผู้มีพระภาคทรงตรวจดูสัตว์โลก ทรงเห็นสุนัขนั้น และทรงพระดำริว่า วันนี้เมื่อเราไปยังเรือนของสุขุมานพ สุนัขนั้นเห็นเราแล้วก็จะเห่า ต่อจากนั้นเราก็จะพูดสักคำหนึ่ง สุนัขนั้นก็รู้ว่า พระสมณะทรงรู้จักเราแล้วจักไปนอนที่เตาไฟ แต่นั่นสุขุมานพก็จะสนทนากับเรา สุขุมานพนั้นฟังธรรมแล้ว ตั้งอยู่ในสภาวะ ส่วนสุนัขจักตายไปเกิดในนรก

นี่คือผู้ที่ทรงรู้แจ้งการสะสมของจิต หรืออสังขของสัตว์โลก รู้ว่าสะสมกรรมใด และกรรมใดถึงพร้อมด้วยกาลที่จะให้ผลเช่นไรเกิดขึ้นต่อไป แต่เพื่อประโยชน์ของสุขุมานพ เมื่อพระผู้มีพระภาคทรงทราบที่สุขุมานพจะตั้งอยู่ในสภาวะอย่างนี้แล้ว จึงได้เสด็จไปยังบ้านของสุขุมานพ

เมื่อสุนัขเห็นพระผู้มีพระภาคแล้วก็เห่า แล้วเข้าไปใกล้ พระผู้มีพระภาคจึงได้ตรัสกับสุนัขนั้นว่า โตเทยย แล้วตรัสพยากรณ์ว่า สุนัขนั้นจักไปเกิดในนรก เมื่อสุนัข

ได้ฟังดังนั้นแล้ว ก็เกิดความเดือดร้อนใจว่า พระโคตมทรงจำเราได้ ก็มัวนอนไปนอนที่เตาไฟ คนในบ้านไม่สามารถยกไปนอนบนที่นอนได้ พอสุกมานพกลับมาเห็นดังนั้น ก็ถามว่า ใครเอาสุนัขลงจากที่นอน คนในบ้านก็ตอบว่า ไม่มีใครเอาลงไป แล้วก็เล่าเรื่องราวให้ฟัง สุกมานพฟังแล้วก็โกรธ กล่าวว่า บิดาเราบังเกิดแล้วในพรหมโลกโน้น สุนัขที่ชื่อว่า โตเทยยะนั้นไม่มีหรอก แต่พระโคตมทรงทำให้บิดาเราเป็นสุนัขไปเสียแล้ว พระโคตมนั้นตรัสง่าย ๆ เขาต้องการจะชมพระผู้มีพระภาคด้วยมุสาวาท เขาจึงได้ไปยังพระวิหาร ทูลถามเรื่องราวนั้น

น่าโกรธไหมที่จะพยากรณ์ว่า ผู้เป็นบิดาเกิดเป็นสุนัขในบ้านนั่นเอง และด้วยความเชื่อที่ไม่เข้าใจสภาพธรรมที่แต่ละบุคคลได้สะสมมาว่ากรรมใดจะให้ผลอย่างไร ก็เข้าใจว่า โตเทยยพราหมณ์ผู้เป็นบิดาต้องเกิดในพรหมโลกแน่นอน ไม่ใช่เกิดเป็นสุนัขอย่างนี้

เมื่อสุกมานพได้ไปยังพระวิหารทูลถามเรื่องราวนั้น แม้พระผู้มีพระภาค เพื่อจะไม่ให้ข้อความคลาดเคลื่อนจากที่ตรัสไว้ จึงตรัสถามเขาว่า ทรัพย์ที่บิดาของท่านยังไม่ได้บอกมีหรือไม่

สุกมานพกราบทูลว่า

มีสุวรรณมालา คือดอกไม้ทอง ราคาแสนหนึ่ง สุวรรณบาทูกา คือรองเท้าทอง ราคาแสนหนึ่ง ถาดทองราคาแสนหนึ่ง และกะหาปนะราคาแสนหนึ่ง

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า

ไปเถิด ให้สุนัขนั้นบริโภคข้าวปายาส ให้นอนบนที่นอน พอหลับได้สักหน่อยแล้วค่อยถาม สุนัขจะบอกทุกสิ่งแก่ท่าน ท่านกำหนดสิ่งนั้นไว้ แล้วพึงทราบ ว่า สุนัขนั้นเป็นบิดาของท่าน

วิธีที่จะให้สุกมานพได้ประจักษ์จริง ๆ ว่า สุนัขนั้นเป็นโตเทยยพราหมณ์ ซึ่งเป็นบิดา คือ ให้ทราบว่าทรัพย์ที่บิดาไม่ได้บอกไว้นั้นอยู่ที่ใด

ซึ่งฝ่ายมานพ คือ สุกมานพนั้นก็ดีใจด้วยเหตุ ๒ ประการ คือ ดีใจว่า ถ้าเป็นความจริงอย่างพระผู้มีพระภาคตรัส ตนเองก็จะได้ทรัพย์ประการ ๑ ถ้าไม่เป็นจริง

ก็จะได้ชมพระผู้มีพระภาคด้วยมุสาวาท เพราะฉะนั้น สุขมานพก็ได้กระทำตามที่พระผู้มีพระภาคตรัส

ทางฝ่ายสุนัขสงเลียงดัง หู หู แล้วเดินไปยังที่ฝังศพไว้ ใช้เท้าคุ้ยดินให้สัญญา ทางฝ่ายสุขมานพก็ถือเอาทรัพย์นั้น แล้วก็เกิดความเลื่อมใสในพระผู้มีพระภาคว่า ทรงเป็นพระสัพพัญญูแน่แท้ แล้วก็ได้แต่งปัญหาทูลถามพระผู้มีพระภาคถึงเรื่องกรรม ในจุฬามมวิภังคสูตร ๑๔ ข้อ

เกิดความเลื่อมใสเพราะเห็นว่า พระผู้มีพระภาคทรงสามารถที่จะรู้ในสภาพธรรมที่ละเอียดลึกซึ้งว่า บุคคลใดจุติจากโลกนี้แล้วปฏิสนธิในที่ใด มีใครมีความสามารถอย่างนี้บ้างไหม อาจจะมีคนที่ใด แต่ไม่ใช่เป็นสัพพัญญูที่จะรู้ถึงกรรมของบุคคลนั้นโดยละเอียดตามความเป็นจริงว่า กรรมใดสมบุรณ์พร้อมด้วยเหตุปัจจัยและกาลที่จะให้ผลปฏิสนธิ แต่พระผู้มีพระภาคมิได้ทรงเดา หรือว่าคาดคะเนอย่างบุคคลอื่น แต่ว่าทรงรู้ชัดถึงสภาพธรรมที่บุคคลนั้นได้สะสมมาแม้ในอดีตอนันตชาติ และทรงทราบว่า กรรมใดทำให้บุคคลนั้นปฏิสนธิหลังจากที่จุติในโลกนี้แล้ว เพราะฉะนั้น เมื่อสุขมานพเห็นพระสัพพัญญูของพระผู้มีพระภาคอย่างนี้จึงได้เกิดความเลื่อมใส และจึงได้ทูลถามปัญหาเรื่องกรรม ๑๔ ข้อ

มัชฌิมนิกาย อุปริปัณณาสก์ จุฬามมวิภังคสูตร มีว่า

ข้าพเจ้าได้สดับมาอย่างนี้ สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ที่พระวิหารเชตวัน อารามของท่านอนาถบิณฑิกเศรษฐี เขตพระนครสาวัตถี สมัยนั้นแล สุขมานพ โตเทยบุตร เข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคยังที่ประทับ แล้วได้ทักทายปราศรัยกับพระผู้มีพระภาค ครั้นผ่านคำทักทายปราศรัยพอให้ระลึกถึงกันไปแล้ว ได้นั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง

สุขมานพ โตเทยบุตร พอนั่งเรียบร้อยแล้ว ได้ทูลถามพระผู้มีพระภาค ดังนี้ว่า

ข้าแต่พระโคตมผู้เจริญ อะไรหนอแล เป็นเหตุ เป็นปัจจัยให้พวกมนุษย์ที่เกิดเป็นมนุษย์อยู่ ปรากฏความเลว และความประณีต คือ มนุษย์ทั้งหลายย่อมปรากฏมีอายุสั้น มีอายุยืน มีโรครุนแรง มีโรคเบา มีผิวพรรณทราม มีผิวพรรณงาม มีศักดิ์

น้อย มีศักดิ์มาก มีโศคน้อย มีโศคมาก เกิดในสกุลต่ำ เกิดในสกุลสูง ไร้ปัญญา มีปัญญา

ข้าแต่พระโคตมผู้เจริญ อะไรรหนอแล เป็นเหตุ เป็นปัจจัยให้พวกมนุษย์ที่เกิด เป็นมนุษย์อยู่ ปรากฏความเลว และความประณีต

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า

ดูกร มาณพ สัตว์ทั้งหลายมีกรรมเป็นของตน เป็นทายาทแห่งกรรม มีกรรม เป็นกำเนิด มีกรรมเป็นเผ่าพันธุ์ มีกรรมเป็นที่พึ่งอาศัย กรรมย่อมจำแนกสัตว์ให้เลว ให้ประณีตได้

ต่อจากนั้น สุภมาณพได้กราบทูลขอให้พระผู้มีพระภาคทรงแสดงธรรม จำแนก เนื้อความโดยละเอียด ซึ่งพระผู้มีพระภาคได้ทรงแสดงกรรมต่าง ๆ ที่เป็นปัจจัยให้เกิด ในอบายภูมิ เป็นทุคติ และให้เกิดในมนุษย์ภูมิ เป็นสุคติภูมิ ซึ่งวิจิตรต่างกัน ตาม กรรมที่ได้กระทำแล้ว ซึ่งถ้าท่านผู้ฟังสนใจก็จะศึกษาหาความละเอียดได้ ใน **จุฬามมวิภังคสูตร**

ในปัจจุบันชาตินี้ มีหลายท่านที่เห็นเพียงผลที่เกิดกับท่าน โดยไม่ทราบว่าผลที่ท่านได้รับอยู่นี้ ในปัจจุบันชาตินี้ มาจากเหตุอะไร

ท่านผู้ฟังท่านหนึ่งเล่าให้ฟังว่า ท่านถูกหลอกหลวง และท่านก็เล่าวิธีที่คนนั้น หลอกหลวงท่าน นี่เป็นผลในปัจจุบันชาติซึ่งเกิดกับท่าน แต่ท่านไม่เห็นเหตุในอดีตเลย ว่าในอดีตท่านก็ได้หลอกหลวงทำอย่างนี้มาแล้ว เพราะฉะนั้น ปัจจุบันชาตินี้ ท่านก็ ได้รับผล คือ การหลอกหลวงจากบุคคลอื่น

แม้บุคคลอื่นยังกระทำการหลอกหลวงอย่างนี้ได้ในปัจจุบันชาติ ในอดีตชาติที่ผ่านมาแล้ว ท่านจะไม่เคยกระทำความอย่างนี้เช่นเดียวกันบ้างหรือ เขาหลอกอย่างไร ในชาตินี้ จะไม่เคยกระทำเหมือนกันบ้างหรือ สำหรับผู้ที่ยังมีกิเลส ที่ยังไม่ได้ขัดเกลา และก็มีกรรมที่ได้กระทำแล้ว จึงทำให้ปรากฏผลในปัจจุบันชาตินี้ คือ การถูก หลอกหลวงจากบุคคลอื่น

ส่วนผู้ที่ทำเหตุในปัจจุบัน คือ การหลอกหลวงในปัจจุบันชาติ ก็ไม่ทราบผลว่า ในอนาคตก็ต้องถูกหลอกหลวงจากบุคคลอื่นเหมือนกันนั่นเอง เหตุการณ์ต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นเป็นปกติในชีวิตประจำวัน เป็นเรื่องที่มีเหตุปัจจัยที่ได้กระทำแล้วทั้งสิ้นในอดีต ถ้าท่านผู้ใดจะได้รับกรรมอย่างไร ขอให้ระลึกถึงว่า ในอดีตซึ่งเป็นเหตุ ท่านก็คงจะได้กระทำกรรมเช่นนั้นมาแล้ว อย่างนั้นมาแล้ว แม้ในเรื่องการหลอกหลวง หรือในการทุจริตอื่น ๆ ก็ตาม

สำหรับพระสัพพัญญุตญาณ ที่พระผู้มีพระภาคทรงสามารถที่จะพยากรณ์ถึงกรรมของบุคคลนั้น ที่ว่า เมื่อจุติจากภพนั้นแล้วจะไปสู่กำเนิดใด ก็เป็นเพราะเหตุว่าพระองค์ได้ทรงสะสมพระบารมีที่เปรียบพร้อมด้วยพระญาณต่าง ๆ ไม่ใช่ว่าทรงเดาหรือทรงคาดคะเน

แต่เวลาที่ญาติพี่น้องมิตรสหายซึ่งเป็นที่รักหรือผู้มีคุณล้นชีวิตลง บางท่านอาจจะอยากทราบว่าไปสู่กำเนิดใด สู่ภูมิใด ท่านก็ไปหาบางท่านที่ท่านคิดว่าจะพยากรณ์ได้ แต่ว่าจะถูกหรือจะผิด เพราะผู้นั้นไม่ใช่เป็นผู้ที่มีพระสัพพัญญุตญาณ ไม่สามารถที่จะรู้ความละเอียดของกรรมของแต่ละบุคคลที่ได้สะสมมาที่วิจิตรต่าง ๆ กัน

ขุททกนิกาย จุฬนิทเทส ไปศาลมาณวก ปัญหานิทเทส มีข้อความว่า

ท่านไปศาละทูลถามว่า

พระผู้มีพระภาคพระองค์ใด ไม่ทรงมีความหวั่นไหว ทรงตัดความสงสัยเสียแล้ว ทรงถึงฝั่งแห่งธรรมทั้งปวง ย่อมทรงแสดงอดีต ข้าพระองค์มีความต้องการ ด้วยปัญหา จึงมาเฝ้าพระผู้มีพระภาคพระองค์นั้น

คำว่า โย ในอุทเทสว่า โย อติตฺ อาทิสฺติ ดังนี้

ความว่า พระผู้มีพระภาคพระองค์ใด เป็นพระสยัมภู ไม่มีอาจารย์ ตรัสรู้พร้อมเฉพาะซึ่งสัจจะทั้งหลายเอง ในธรรมทั้งหลายที่พระองค์ไม่เคยได้ยินมาในกาลก่อน ทรงบรรลุซึ่งความเป็นสัพพัญญูในธรรมเหล่านั้น แล้วทรงบรรลุซึ่งความเป็นผู้ชำนาญในพลธรรมทั้งหลาย

คำว่า ย่อมทรงแสดงอดีต ความว่า พระผู้มีพระภาคย่อมทรงแสดงแม้อดีต
ย่อมทรงแสดงแม่อนาคต ย่อมทรงแสดงแม้ปัจจุบันของพระองค์เอง และของผู้อื่น

ข้อความต่อไปมีว่า

พระผู้มีพระภาคย่อมทรงแสดงอดีตของพระองค์อย่างไร พระผู้มีพระภาคย่อม
ทรงแสดงชาติ ๑ บ้าง ๒ ชาติบ้าง ๓ ชาติบ้าง ๔ ชาติบ้าง ๕ ชาติบ้าง ๑๐ ชาติ
บ้าง ๒๐ ชาติบ้าง ๓๐ ชาติบ้าง ๔๐ ชาติบ้าง ๕๐ ชาติบ้าง ๑๐๐ ชาติบ้าง
๑,๐๐๐ ชาติบ้าง แสนชาติบ้าง ตลอดสังวัฏฏ์เป็นอันมากบ้าง ตลอดวิวัฏฏ์เป็นอัน
มากบ้าง ตลอดสังวัฏฏ์วิวัฏฏ์เป็นอันมากบ้าง อันเป็นอดีตของพระองค์เองว่า ในภพ
โน้นเรามีชื่ออย่างนั้น มีโคตรอย่างนั้น มีผิวพรรณอย่างนั้น มีอาหารอย่างนั้น เสวย
สุข เสวยทุกข์อย่างนั้น อย่างนั้น มีกำหนดอายุเพียงเท่านั้น ครั้นจุติจากภพนั้นแล้ว
ได้ไปเกิดในภพโน้น แม้ในภพนั้น เราก็ได้มีชื่ออย่างนี้ มีโคตรอย่างนั้น มีผิวพรรณ
อย่างนั้น มีอาหารอย่างนั้น เสวยสุข เสวยทุกข์อย่างนั้น อย่างนั้น มีกำหนดอายุ
เพียงเท่านั้น ครั้นจุติจากภพนั้นแล้ว ได้มาเกิดในภพนี้ พระองค์ทรงแสดงชาติก่อน
เป็นอันมาก พร้อมทั้งอาการ พร้อมทั้งอุทเทส ด้วยประการฉะนี้ พระผู้มีพระภาค
ย่อมทรงแสดงอดีตของพระองค์เองอย่างนี้

ข้อความต่อไปมีว่า พระผู้มีพระภาคย่อมทรงแสดงอดีตของผู้อื่นอย่างไร ซึ่งก็
ทรงแสดงโดยนัยเดียวกับที่ทรงแสดงอดีตของพระองค์

๒๗๐

ข้อความต่อไป มีว่า

พระผู้มีพระภาคตรัสชาดก ๕๐๐ ก็ชื่อว่า ทรงแสดงอดีตของพระองค์เอง และของผู้อื่น ตรัสมหาธนิยสูตร มหาสุทฺถสนสูตร มหาโควินทสูตร มฆเทวสูตร ชื่อว่า ทรงแสดงอดีตของพระองค์ และของผู้อื่น สมจริงตามพระพุทฺธพจน์ที่พระผู้มีพระภาคตรัสว่า

ดูกร จุนทะ ญาณอันตามระลึกถึงชาติก่อนของตถาคต ปรารมถึงอดีตกาลมีอยู่ ตถาคตหวังจะรู้ชาติก่อนเท่าใด ก็ระลึกถึงชาติก่อนได้เท่านั้น

ดูกร จุนทะ ญาณอันตามระลึกถึงชาติข้างหน้าของตถาคต ปรารมถึงอนาคตกาลมีอยู่

ดูกร จุนทะ ญาณอันเกิดที่ควงไม้โพธิ์ของตถาคต ปรารมถึงปัจจุบันกาลเกิดขึ้นว่า ชาตินี้มีในที่สุด บัดนี้มีได้มีภพต่อไป

อินทริยปโรปริยัตติญาณ (ญาณเครื่องกำหนดรู้ ความยิ่ง ความหย่อนแห่งอินทริยของสัตว์ทั้งหมด) เป็นกำลังของตถาคต , อาสยานุสยญาณ (ญาณกำหนดรู้ฉันทะ และกิเลสอันนอนเนื่องตามของสัตว์ทั้งหลาย) เป็นกำลังของตถาคต , ยมกปาฏิหาริยญาณ (ญาณเป็นเครื่องนำกลับ ซึ่งเป็นปฏิปักษ์ธรรมอันเป็นคู่) เป็นกำลังของตถาคต , มหากรุณาสมบัติญาณ (ญาณในมหากรุณาสมบัติ) เป็นกำลังของตถาคต , สัพพัญญุตญาณ เป็นกำลังของตถาคต , อนาวรณญาณ (ญาณเนื่องด้วยอาวัชชนะ ไม่มีอะไรกั้น) เป็นกำลังของตถาคต , อนาวรณญาณ (อันไม่ข้อง ไม่มีอะไรขัดในกาละทั้งปวง) เป็นกำลังของตถาคต

พระผู้มีพระภาคย่อมทรงแสดง ทรงประกาศ แม้ออดีต แม้อนาคต แม้ปัจจุบันของพระองค์ และของผู้อื่น ด้วยประการอย่างนี้

เพราะฉะนั้น จึงชื่อว่า พระผู้มีพระภาคทรงแสดงอดีต

คนอื่นเป็นอย่างนี้ได้ไหม ไม่ได้เลย และได้มีกรรมที่ได้กระทำแล้วแต่ไม่ทราบว่าเป็นผลมาจากจิตแล้ว กรรมไหนในชาตินี้ หรือว่าในชาติก่อน ๆ จะถึงความแก่กล้าที่จะให้ผล คือ ทำให้ปฏิสนธิในภพใด ภูมิใด แต่ถ้าเป็นพระอริยเจ้าจะไม่เกิดในกำเนิดอบายภูมิเลย

สำหรับบุคคลที่เป็นผู้ที่กำลังเจริญสติปัฏฐาน แต่ยังไม่รู้แจ้งอริยสัจธรรม ท่านผู้ฟังคิดว่ามีโอกาสที่จะเกิดในอบายภูมิเป็นสัตว์ดิรัจฉานได้ไหม

ขอยกตัวอย่างบุคคลท่านหนึ่งในพระไตรปิฎกที่แสดงให้เห็นว่า ท่านต้องเป็นผู้ที่สะสมอบรมบารมีที่จะได้รู้แจ้งอริยสัจธรรม แต่เมื่อยังไม่รู้แจ้งอริยสัจธรรมเป็นพระอริยเจ้าก็เกิดในกำเนิดสัตว์ดิรัจฉาน เมื่อจุติจากกำเนิดสัตว์ดิรัจฉานนั้นแล้ว จึงได้ตรัสรู้อริยสัจธรรมเป็นพระอริยสาวก

ขุททกนิกาย วิมานวัตถุ กัณฐกวิมาน มีข้อความว่า

ท่านพระมหาโมคคัลลานเถระ ได้ถามเทพบุตรองค์หนึ่งว่า เทพบุตรนั้นมีรัศมีรุ่งเรือง และมีวิมานที่น่ารื่นรมย์ใจ เพราะผลของท่าน หรือผลของศีล หรือผลของอภิชลักรรม (คือ ความอ่อนน้อม การแสดงความอ่อนน้อม)

เทพบุตรนั้น อันพระมหาโมคคัลลานเถระถามแล้ว มีความปลาบปลื้มใจ จึงพยากรณ์ปัญหาแห่งผลกรรมที่ถูกถามนั้นว่า

ข้าพเจ้าเป็นพระยาม้าชื่อ กัณฐกะ เป็นสหชาติของพระโอรสของพระเจ้าสุทโธทนะ ผู้เป็นใหญ่กว่าเจ้าศากยะทั้งหลายในกรุงกบิลพัสดุ์ เมื่อพระราชโอรสนั้นเสด็จออกมหาภิเนษกรรมในมัทสนิมยามเพื่อความตรัสรู้ เอาฝ่าพระหัตถ์อันอ่อน เล็บแดงงามสุกใส ตบोकข้าพเจ้าเบา ๆ แล้วตรัสกับข้าพเจ้าว่า

จงพาฉันไปเถิดสหาย ฉันได้บรรลุพระโพธิญาณอันอุดมแล้ว จักยังโลกให้ข้ามพ้นจากห้วงน้ำใหญ่ คือ สังสาระ

เมื่อข้าพเจ้าได้ฟังพระดำรัสนั้นแล้ว ได้มีความร่าเริงยินดี เบิกบาน บันเทิงใจเป็นอันมาก ข้าพเจ้าได้รับคำของท่านด้วยความเคารพ ครั้นข้าพเจ้ารู้ว่า พระมหาบุรุษ ผู้เป็นพระโอรสแห่งศากยราชผู้เรืองยศประทับนั่งบนหลังของข้าพเจ้าแล้ว มีจิต

เบิกบาน บันเทิงใจ นำพระมหาบุรุษออกไปจากพระนครไปจนถึงแคว้นแคว้นของ กษัตริย์เหล่าอื่น เมื่อพระอาทิตย์ขึ้นแล้ว พระมหาบุรุษมิได้มีความอาลัย ละทิ้ง ข้าพเจ้ากับฉันนะอำมาตย์ไว้ ทรงหลีกไป ข้าพเจ้าได้เลียบพระบาททั้งสองของพระองค์ ซึ่งมีเล็บอันแดงด้วยลิ้น ร้องไห้ แลดูพระลูกเจ้าผู้มีความเพียรอันยิ่งใหญ่ เสด็จไปอยู่

ข้าพเจ้าป่วยอย่างหนัก เพราะมิได้เห็นพระมหาบุรุษศากยโอรส ผู้มีศิริพระองค์ นั้น ข้าพเจ้าได้ตายลงอย่างรวดเร็ว ด้วยอานุภาพแห่งปิติและโสมนัสนั้น ข้าพเจ้าจึง ได้มาอยู่ยังวิมานนี้ อันประกอบด้วยกามคุณอันเป็นทิพย์ ดุจท้าวสักกะเทวราชผู้เป็นใหญ่ในเทพบุรี ฉะนั้น

ความยินดีและความร่าเริง ได้เกิดมีแก่ข้าพเจ้า เพราะได้ฟังเสียงว่า เพื่อพระ โภธิญาณก่อนกว่าสิ่งอื่น ๆ ฉันจะบรรลुความสิ้นไปแห่งอาสวะ เพราะกุศลกรรมนั้น นั้นแล

ข้าแต่พระคุณเจ้าผู้เจริญ ถ้าพระคุณเจ้าพึงไปในสำนักของพระพุทธเจ้าผู้ ศาสดาไซรั ขอพระคุณเจ้าจงทูลถึงการถวายบังคมด้วยเศียรเกล้ากับพระองค์ ตามคำ ของข้าพเจ้า แม้ข้าพเจ้าก็จักไปเฝ้าพระชินเจ้า ผู้หาบุรุษอื่นเปรียบมิได้ การได้เห็น พระโลกนาถเจ้าเช่นนั้น หาได้ยาก

พระสังคีติกาจารย์ได้รจนาคาถาไว้ ๒ คาถาความว่า

กัณฐกเทพบุตรนั้น เป็นผู้กตัญญูทนต์ที่ได้เข้าเฝ้าพระศาสดา พังพระดำรัส ของพระศาสดาผู้มีพระจักขุแล้ว ได้บรรลุธรรมจักขุ กล่าวคือ โสตาปัตติผล ได้ ขำระทวิภูฏีและวิจิกิจฉา สลัปปตปรมาสของตนให้บริสุทธิ์ ถวายบังคมพระบาททั้ง สองของพระศาสดา แล้วอันตรธานไปในที่นั่นนั่นเอง

ในชาติที่เป็นมกัณฐกะ จะเจริญสติปัฏฐานอบรมวิปัสสนาญาณให้เกิดขึ้นได้ ใหม่ ไม่ได้ ก็ต้องเคยเจริญอบรมมาก่อน แต่เมื่อยังไม่รู้แจ้งอริยสัจธรรม ก็มีกรรมที่ เป็นปัจจัยทำให้เกิดในกำเนิดดิรัจฉานเป็นมกัณฐกะ เมื่อจุติจากชาตินั้นแล้วด้วย ความปิติโสมนัสในพระดำรัสที่พระผู้มีพระภาคตรัสกับตน ก็ทำให้เกิดเป็นเทพบุตร และเมื่อได้มาเฝ้าฟังธรรม เป็นผู้ที่เจริญสติปัฏฐานหรือเปล่าที่จะบรรลุอริยสัจธรรม

ต้องเป็นผู้มีปกติเจริญสติปัฏฐานแม้ในกามานิคมของเทพ เมื่อเป็นกัณฐกเทวบุตรนั้นก็ต้องเป็นผู้มีปกติเจริญสติปัฏฐาน เมื่อได้ฟังพระธรรมจึงจะสามารถรู้แจ้งสภาพธรรมที่กำลังปรากฏตามความเป็นจริง

ท่านผู้ฟังถามว่า เวลาที่เกิดความทุกข์เวทนา สติเกิดได้ไหม ถ้าไม่เคยเป็นผู้ที่มีปกติอบรมเจริญสติเลย สติก็เกิดไม่ได้ แต่ทำไมบางท่านสามารถที่จะแทงตลอดบรรลุมรรคผลในเวลาที่ได้รับทุกข์เวทนาอย่างแรงกล้าได้ ก็เพราะเหตุว่าบุคคลนั้นเป็นผู้ที่มีปกติเจริญสติปัฏฐาน เพราะฉะนั้น เวลาที่ได้รับทุกข์เวทนาอย่างแรงกล้า สติที่ได้อบรมสะสมอย่างดีแล้ว จึงสามารถที่จะเกิดระลึกสภาพธรรมที่กำลังปรากฏในขณะนั้นตามความเป็นจริงได้ ไม่มีอะไรเป็นเครื่องกั้นเลย แต่ถ้าความสมบูรณ์ของปัญญายังไม่ถึงขั้นที่จะเป็นพระอริยเจ้า ก็ไม่แน่ว่าภพต่อไปจะเป็นอะไร

แต่ควรที่จะได้ทราบถึงความวิจิตรของจิตว่า ถึงแม้ว่าจะมีการสะสมทั้งกุศลกรรมและอกุศลกรรมที่เป็นเหตุให้ปฏิสนธิในกามสุคติภูมิบ้าง หรือในอบายภูมิบ้างก็ตาม แม้ขณะนี้ท่านอยู่ในกามสุคติภูมิ คือ ในมนุษยภูมิก็จริง แต่ตัวท่านจะเป็นผู้ที่ทราบได้ดีว่า แม้ว่าจะไม่ได้ปฏิสนธิในอบายภูมิในปัจจุบันชาตินี้ แต่เศษของอกุศลกรรมที่ได้สะสมไว้ ติดตามมาปรากฏในภพชาตินี้บ้างหรือเปล่า เพราะเหตุว่าการให้ผลที่กรรมจะเป็นปัจจัยให้เกิดวิบากขึ้นนั้น เป็นเพราะกัมมปัจจัยหนึ่ง และอุปนิสัยปัจจัยหนึ่ง

กัมมปัจจัย คือ กรรมที่ได้กระทำสำเร็จแล้วประกอบกับ อุปนิสัยปัจจัย การสะสมที่เป็นกำลังที่ทำให้กรรมนั้นให้ผล แม้ว่าจะให้ผลทำให้ปฏิสนธิในอบายภูมิแล้ว แต่เมื่อยังไม่หมดผลของกรรม ยังมีเศษ มีเชื้อ ก็เป็นอุปนิสัยปัจจัยที่จะทำให้ปรากฏผลเกิดขึ้นแม้ในกามสุคติภูมิ

ขอกล่าวถึงพระสูตร ๆ หนึ่ง ซึ่งในครั้งนั้นมีผู้สงสัยว่า การที่พระผู้มีพระภาคทรงพยากรณ์ว่า บุคคลใดเกิดในที่ใดนั้น เป็นเพราะพระองค์ทรงรู้แจ้งในอินทรีย์ของสัตว์ทั้งหลาย หรือว่าเป็นเพราะพระองค์ทรงรู้เป็นเพียงบางส่วนเท่านั้น นี่เป็นความเคลือบแคลงสงสัยของพระภิกษุบางรูป

อังคุตตรนิกาย จักกนิบาต อุทกสูตร มีข้อความว่า

สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคเสด็จจาริกไปในโกศลชนบทพร้อมด้วยภิกษุสงฆ์หมู่ใหญ่ เสด็จถึงนิคมของชาวโกศล ชื่อ ทันทกัปปกะ

ครั้งนั้น พระผู้มีพระภาคได้ทรงแวะลงจากหนทาง ประทับนั่งบนอาสนะที่เขาปูลาดไว้แล้ว ณ โคนไม้ต้นหนึ่ง ภิกษุเหล่านั้นได้พากันเข้าไปสู่นิคมชื่อ ทันทกัปปกะ เพื่อแสวงหาที่พัก

ครั้งนั้นท่านพระอานนท์ พร้อมด้วยภิกษุหลายรูป ได้ไปที่แม่น้ำอจิรวดี เพื่อสงน้ำ ครั้นสงน้ำในแม่น้ำอจิรวดีเสร็จแล้ว ก็ขึ้นมาสู่อันตรวาสกผืนเดียว ยืนฝั่งตัวอยู่ ครั้งนั้น ภิกษุรูปหนึ่ง (ใน มโนรธปุรณี ภาค ๓ อธิบายว่า ภิกษุรูปนั้นเป็นฝ่ายของท่านพระเทวทัต) ภิกษุรูปนั้นได้เข้าไปหาท่านพระอานนท์ แล้วถามว่า

คุกร อาวุโสอานนท์ พระผู้มีพระภาคทรงกำหนดรู้เหตุทั้งปวง ด้วยพระหฤทัยแล้วหรือหนอ จึงทรงพยากรณ์พระเทวทัตว่า พระเทวทัตจะต้องเกิดในอบาย ตกนรก ตั้งอยู่ตลอดกัปป์ เยียวยาไม่ได้ หรือว่าพระผู้มีพระภาคทรงกำหนดรู้โดยปริยายบางประการเท่านั้น จึงได้ทรงพยากรณ์พระเทวทัต ดังนี้

แม้จะเป็นพระผู้มีพระภาคอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า ที่ทรงพยากรณ์ว่าใครจะเกิดที่ไหน แต่สาวกบางรูปก็ยังสงสัยว่า ที่ทรงพยากรณ์อย่างนั้นจะถูกหรือจะผิด จะเป็นเพราะว่ารู้ทั้งหมด หรือว่ารู้แต่เพียงบางส่วนบางประการเท่านั้น แม้ว่าผู้ที่ตรัสพยากรณ์เป็นพระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า แต่สมัยนี้ถึงแม้ว่าผู้ที่กล่าวไม่ใช่พระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า ก็อาจจะมีบางท่านเชื่อที่พยากรณ์ว่า ผู้ที่สิ้นชีวิตแล้วไปอยู่ในภูมิไหน ภพไหน หรือว่าในสวรรค์ชั้นไหน ๆ

นี่เป็นสิ่งที่ต่างกันมากทีเดียว เพราะว่าผู้ที่ควรเชื่อ คือ ผู้ที่เป็นพระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า ไม่ควรที่จะเคลือบแคลงสงสัย ส่วนผู้ที่ไม่ใช่พระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าแล้วพยากรณ์ นั้นควรจะสงสัยว่า ทำไมถึงสามารถที่จะพยากรณ์ได้ว่าผู้ที่สิ้นชีวิตไปนั้น ไปเกิดในภพใด ผู้ที่สามารถพยากรณ์ได้โดยไม่ใช้พระอรหันตสัมมา

พุทธเจ้านั้น มีญาณอะไรที่จะรู้อินทรีย์ หรือว่าอภัยาศัยที่นอนเนื่องอยู่ในจิต หรือว่ากรรมของบุคคลนั้นอย่างละเอียด จึงสามารถที่จะพยากรณ์ได้

ข้อความต่อไปมีว่า

ท่านพระอานนท์ตอบว่า

ดูกร อาวุโส ก็ข้อนี้พระผู้มีพระภาคได้ทรงพยากรณ์อย่างนั้นแล

ครั้งนั้น ท่านพระอานนท์เข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ถวายบังคม แล้วนั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ครั้นแล้วได้กราบทูลเรื่องนั้นให้ทรงทราบ

พระผู้มีพระภาคได้ตรัสว่า

ดูกร อานนท์ ก็ภิกษุรูปนั้น จักเป็นภิกษุใหม่ บวชไม่นาน หรือว่าเป็นภิกษุเถระ แต่เป็นคนโง่เขลา ไม่ฉลาด เพราะว่าข้อที่เราพยากรณ์แล้ว โดยส่วนเดียว จักเป็นสองได้อย่างไร

ดูกร อานนท์ เราอย่าไม่พิจารณาเห็นบุคคลอื่นแม้คนหนึ่ง ที่เราได้กำหนดรู้เหตุทั้งปวงด้วยใจ แล้วพยากรณ์อย่างนี้ เหมือนพระเทวทัตเลย ก็เราได้เห็นธรรมชาติของพระเทวทัต แม้ประมาณเท่านั้นที่สลัดออกจากปลายขนทรายเพียงใด เราก็ยังไม่พยากรณ์เทวทัตเพียงนั้นว่า พระเทวทัตจะต้องเกิดในอบาย ตกนรก ตั้งอยู่ตลอดกัปป์ เยียวยาไม่ได้ แต่ว่าเมื่อใดเราไม่เห็นธรรมชาติของพระเทวทัต แม้ประมาณเท่านั้นที่สลัดออกจากปลายขนทราย เมื่อนั้นเราจึงได้พยากรณ์พระเทวทัตนั้นว่า พระเทวทัตจะต้องเกิดในอบาย ตกนรก ตั้งอยู่ตลอดกัปป์ เยียวยาไม่ได้

ดูกร อานนท์ เปรียบเหมือนหลุมคูณเป็นที่ย่ำอุจระ ลึกชั่วบุรุษ เต็มด้วยคูณเสมอขอบปากหลุม บุรุษพึงตกลงไปในหลุมคูณนั้น จมมิดศีรษะ บุรุษบางคนผู้ใคร่ประโยชน์ ใคร่ความเกื้อกูล ประารถนาความเกษมจากการตกหลุมคูณของบุรุษนั้น ใคร่จะยกเขาขึ้นจากหลุมคูณนั้น พึงมา เขาเดินรอบหลุมคูณนั้นอยู่ ก็ไม่พึงเห็นอวัยวะที่ไม่เปื้อนคูณซึ่งพอจะจับเขายกมาขึ้นได้ แม้ประมาณเท่านั้นที่สลัดออกจากปลายขนทรายของบุรุษนั้น ฉนใด เราก็ไม่เห็นธรรมชาติของพระเทวทัต แม้ประมาณเท่านั้นที่สลัดออกจากปลายขนทราย ฉนนั้นเหมือนกัน เมื่อนั้น เราจึงได้พยากรณ์พระเทวทัตว่า พระเทวทัตจะต้องเกิดในอบาย ตกนรก ตั้งอยู่ตลอดกัปป์ เยียวยาไม่ได้

ถ้าเธอทั้งหลาย จะฟังฟังตถาคต จำแนกญาณเครื่องกำหนดรู้อินทรีย์ของ
บุรุษไซ้

ท่านพระอานนท์ทูลว่า

ข้าแต่พระผู้มีพระภาค บัดนี้ เป็นกาลควร ข้าแต่พระสุคต บัดนี้เป็นกาลควร
ที่พระผู้มีพระภาคจะฟังทรงจำแนกญาณ เครื่องกำหนดรู้อินทรีย์ของบุรุษ ภิกษุ
ทั้งหลายได้สดับจากพระผู้มีพระภาคแล้ว จักทรงจำไว้

ต้องเป็นผู้ที่รู้ถึงกรรม และอริยาศัยของบุคคลอย่างละเอียด ถึงจะพยากรณ์ได้
ถ้าท่านผู้ฟังพิจารณาประวัติชีวิตของท่านพระเทวทัต พยากรณ์เองได้ไหมว่า
เหมือนกับบุรุษที่ตกลงไปในหลุมคูที่จมมิดศีรษะ พยายามที่จะจุดขึ้นมา แต่ว่ามอง
หาส่วนที่จะจับขึ้นมา ส่วนที่ไม่เปื้อนอุจจาระนั้น ไม่มีเลย

นั่นเป็นชีวิตของบุคคลในครั้งอดีต แต่ว่าสมัยนี้ ชีวิตของแต่ละท่านนี้ ที่ท่าน
สามารถที่จะพิจารณาได้ ท่านก็พอที่จะเห็นได้ว่า ชีวิตของแต่ละคนนั้นก็ต่างกันไป แต่
ว่าไม่มีผู้ใดสามารถที่จะรู้ซึ่งถึงอริยาศัย พร้อมทั้งกรรม และอินทรีย์ที่บุคคลนั้นได้
สะสมมาอย่างละเอียด เรื่องของแต่ละคน แต่รู้ชัดอย่างที่พระผู้มีพระภาคทรงรู้แจ้งถึง
อริยาศัยของสัตว์โลกโดยละเอียดได้ไหม

ตัวของท่านเองแท้ ๆ แต่ถ้าไม่ใช่ผู้ที่มียกติเจริญสติ ก็ไม่ชื่อว่ารู้จักสภาพธรรมที่
เกิดกับตนตามความเป็นจริง ถึงแม้ว่าจะรู้จักสภาพธรรมที่เกิดกับตนเองตามความเป็น
จริง ก็เฉพาะในปัจจุบันชาติเท่านั้น แต่ผู้ที่รู้ละเอียดไปจนถึงอดีตอนันตชาติที่ท่าน
สะสมมานั้น ก็มีแต่พระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า ด้วยเหตุนี้ พระผู้มีพระภาคจึงตรัส
กับท่านพระอานนท์ว่า ถ้าเธอทั้งหลาย จะฟังฟังตถาคตจำแนกญาณ เครื่อง
กำหนดรู้อินทรีย์ของบุรุษไซ้ ซึ่งท่านพระอานนท์ก็ได้กราบทูลว่า ข้าแต่พระผู้มีพระ
ภาค บัดนี้เป็นกาลควร ข้าแต่พระสุคต บัดนี้เป็นกาลควรที่พระผู้มีพระภาคจะฟังทรง
จำแนกญาณ เครื่องกำหนดรู้อินทรีย์ของบุรุษ ภิกษุทั้งหลายได้สดับจากพระผู้มีพระ
ภาคแล้ว จักทรงจำไว้

ข้อความต่อไปมีว่า

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า

ดูกร อานนท ถ้าเช่นนั้น เธอจงฟัง จงใส่ใจให้ดี เราจักกล่าว

ท่านพระอานนททุลรัปพระผู้มีพระภาคแล้ว พระผู้มีพระภาคได้ตรัสว่า

ดูกร อานนท เราย่อมกำหนดรู้ใจบุคคลบางคนในโลกนี้ด้วยใจอย่างนี้ว่า
กุศลธรรมก็ดี อกุศลธรรมก็ดีของบุคคลคนนี้มีอยู่ สมัยต่อมาเรากำหนดรู้ใจบุคคลนี้
ด้วยใจ อย่างนี้ว่า กุศลธรรมของบุคคลนี้เลหายไป อกุศลธรรมปรากฏขึ้นเฉพาะหน้า
กุศลมูลที่บุคคลนั้นยังตัดไม่ขาดมีอยู่ เพราะกุศลมูลนั้น กุศลอย่างอื่นของเขาจัก
ปรากฏ ด้วยประการฉะนี้ บุคคลนี้จักเป็นผู้ไม่เสื่อมต่อไปเป็นธรรมดา เปรียบเหมือน
เมล็ดพืชที่ไม่หัก ไม่เน่า ไม่ถูกลม และแดดเผา เกิดในต้นฤดูหนาว เก็บไว้ได้ดีแล้ว
อันบุคคลปลูก ณ ที่ดินอันพรวนดีแล้วในที่นาดี เธอพึงทราบไหมว่า เมล็ดพืชเหล่านี้
จักถึงความเจริญงอกงามเจริญไพบูลย์

ท่านพระอานนทกราบทูลว่า

เป็นอย่างนั้นพระเจ้าข้า

